

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

ERGENLERDE DİNDARLIK VE KİMLİK STATÜSÜ ARASINDAKİ İLİŞKİ

HAZIRLAYAN: AYHAN İNCEDAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: PROF. DR. ADEM ŞAHİN

KONYA – 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ayhan İNCE DAL
	Numarası	09810207100
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Psikolojisi
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Adem ŞAHİN
	Tezin Adı	Ergenlerde Dindarlık ve Kimlik Statüsü Arasındaki İlişki

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Ergenlerde Dindarlık ve Kimlik Statüsü Arasındaki İlişki başlıklı bu çalışma .../.../.... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Adem ŞAHİN	
2	Prof. Dr.	Abdülkerim BAHADIR	
3	Doç. Dr.	Orhan GÜRSU	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ayhan İNCEDAL		
	Numarası	09810207100		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Psikolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Ergenlerde Dindarlık ve Kimlik Statüsü Arasındaki İlişki			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ayhan İNCEDAL

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ergenlerin hayatında önemli bir yeri olan dindarlıkla kimlik statüsü arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Çalışmamızın örneklem grubu, Karaman İli merkezinde bulunan, dört lise türünde öğrenimlerine devam etmekte olan 14-19 yaş arası 406 öğrenciden oluşmuştur. Araştırmada kimlik statüleriyle ilgili verilerin toplanmasında “Benlik Kimlik Statüsü Ölçeği”nden, dindarlıkla ilgili verilerin toplanmasında ise “Dini Hayat Ölçeği”nden faydalanılmıştır. Veri analizinde Pearson Korelasyon Analizi, T-Testi, çok gruplu değişkenlerin analizinde ise “Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way Anova)” ve “Tukey-HSD testi” kullanılmıştır. Kimlik statüleriyle dindarlık arasındaki analizlere baktığımızda, kimlik statüsüyle dindarlık arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ve dindarlık düzeylerinin kimlik statüsü puanları arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Buna göre ergenlerde dindarlık düzeyi yükseldikçe kimlik statüsü puanlarında da yükselme olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca dindarlık boyutları ile kimlik statüsü arasındaki korelasyona baktığımızda kimlik statüsüyle dindarlığın inanç, duygu ve davranış, bilgi boyutları arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ergen, Din, Dindarlık, Kimlik, Kimlik Statüsü

SUMMARY

The purpose of this study is to examine the relation between the identity status the religiosity which has an important role on youth's life and values. The study group of the research consists of 406 students between the ages of 14-19 years old from various high schools in Karaman city center. "Ego Identity Status Scale" was conducted to investigate the data about identity status and "Religious Life Scale" was used for the data about religiosity. In the process of data analysis, Pearson Correlation Coefficient and T test were used and One Way Anova and Tukey-HSD test were used for multi-group variable analysis. Considering the analysis between identity status and religiosity, there is a positive relationship between identity status and religiosity and significant differences were detected among the level of religiosity and the scores of identity status. Correspondingly, it was identified that the scores of identity status increased when the level of religiosity in adolescents was risen. Based on the correlations between identity status and religiosity, there is a meaningful relationship between identity status and belief, behaviour, sense and knowledge aspects of religiosity.

Key Words: Adolescence, Religion, Religiosity, Identity, Identity Status

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
ÖNSÖZ	xi
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Problemi.....	1
2. Araştırmanın Amacı	4
3. Araştırmanın Önemi.....	4
4. Kimlik ile İlgili Araştırmalar	5
4.1. Kimlik Statüleri İle İlgili Türkiye’de Yapılmış Çalışmalar	5
4.2. Türkiye’de Din ve Kimlik Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	7

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Ergenlik.....	10
1.1.1. İlk Ergenliğin Dönemi	10
1.1.2. Orta Ergenlik Dönemi.....	11
1.1.3. Son Ergenliğin Dönemi.....	11
1.2. Din ve Dindarlık.....	12
1.2.1. Din	12
1.2.2. Dinin Tanımı	13
1.2.3. Dindarlık	14
1.2.4. Dindarlığın Boyutları.....	15
1.2.4.1. İnanç Boyutu.....	15
1.2.4.2. İbadet Boyutu.....	15
1.2.4.3. Tecrübe (Duygu) Boyutu	16
1.2.4.4. Bilgi Boyutu.....	16
1.2.4.5. Etki Boyutu	16
1.3.1. Bilişsel Faktörler.....	17
1.3.2. Sosyal Faktörler	18
1.3.3. Kişisel Faktörler.....	20
1.3.4. Çatışma	20
1.4. Ergenlik Döneminde Dindarlığın Gelişim Aşamaları.....	21

1.4.1. Dini Uyanış (12-14 Yaş)	21
1.4.2. Şüphe ve Çatışmalar (14-18 Yaş).....	22
1.4.3. Dinî İnanç ve Tutumların Netleşmesi (18-21 Yaş)	23
1.5. Kimlik ve Benlik Kimlik Statüsü.....	23
1.5.1. Kişilik.....	23
1.5.2. Benlik.....	25
1.5.3. Kimlik	26
1.5.3.1. Kimliğin Tanımı.....	26
1.5.3.2. Kimlik Bunalımı	31
1.5.3.3.Kimlik Gelişimini Açıklayan Kuramlar.....	32
1.5.3.3.1. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı	32
1.5.3.3.2. Marcia'nın Kimlik Statüleri Kuramı.....	34
1.6. Dindarlık-Benlik Kimlik Statüsü İlişkisi	38

II. BÖLÜM

YÖNTEM-İŞLEM

2.1. Yöntem	42
2.1.1. Araştırmanın Modeli	42
2.1.2. Evren ve Örneklem	42
2.1.3. Araştırmanın Hipotezleri.....	52
2.1.4. Araştırmanın Sayıltıları.....	53
2.1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	53
2.1.6. Veri Toplama Araçları	53
2.1.6.1. Dinî Hayat Ölçeği (DHÖ).....	54
2.1.6.2. Benlik Kimlik Statüleri Ölçeği	55
2.2. İşlem	57
2.2.1.Uygulama.....	57
2.2.2. Veri Analizinde Kullanılan İstatistiksel İşlemler	57
III. BÖLÜM.....	58
BULGULAR.....	58
3.1. Ergenlerde Dindarlık ile Bağımsız Değişkenler Arasındaki İlişkiye Dair	58
Bulgular	58
3.2. Dindarlık Düzeyi Gruplarının Yüzdelerik Dağılımına Dair Bulgular	60
3.3. Bağımsız Değişken Gruplarının Dindarlık Puanları Açısından Farklılıklarına Dair Bulgular	60
3.4. Ergenlerde Kimlik Statüsü ve Bağımsız Değişkenler Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular	68

3.5. Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği'nin Boyutlarına İlişkin Yüzdelerik Dağılımına Dair Bulgular.....	70
3.6. Benlik Kimliği Statüleri Ölçeğine İlişkin Puan Ortalamaları ve Standart Sapmalarına Dair Bulgular.....	71
3.7. Ergenlerde Bağımsız Değişken Gruplarının Kimlik Statüsü Açısından Farklılıklarına Dair Bulgular	72
3.8. Dindarlık-Kimlik Statüsü Arasındaki İlişkileri Gösteren Korelasyon Katsayılarına Dair Bulgular	78
3.9. Dindarlık Alt Boyutları ile Kimlik Statüleri Alt Boyutları Puanları Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular	79
3.10. Dindarlık Düzeyi Gruplarının Kimlik Statüleri Arasındaki Farklılığa Dair Tek Yönlü Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi	80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULARIN DEĞERLENDİRMESİ

4.1. Ergenlerde Dindarlık ile Bağımsız Değişkenler Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi.....	82
4.2. Bağımsız Değişken Gruplarının Dindarlık Açısından Farklılıklarına Dair Bulguların Değerlendirilmesi.....	82
4.2.1. Yaş ile Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi.....	83
4.2.2. Cinsiyete Göre Dindarlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi.....	83
4.2.3. Sınıf Düzeyine Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	84
4.2.4. Ailenin Ekonomik Durumu İle Dindarlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi.....	85
4.2.5. Ergenlerde Anne-Babanın Eğitim Düzeyi ile Dindarlık Puan Ortalamaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.....	86
4.2.7. Ailenin Dindarlık Düzeyi ile Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.....	88
4.2.8. Aldıkları Din Eğitimine Göre Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.....	88
4.2.9. Okul Türüyle Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi....	89
4.3. Kimlik Statüsü ile Bağımsız Değişkenler Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi	90
4.3.1. Yaşa Göre Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.....	91
4.3.2. Cinsiyet ile Kimlik Statüleri Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	92

4.3.4. Ailenin Ekonomik Durumu ile Kimlik Statüsü (Bağımlı Kimlik Statüsü) Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.....	93
4.3.5. Babanın Eğitim Düzeyi ile Kimlik Statüsü (Bağımlı Kimlik Statüsü) Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.....	94
4.3.6. Babanın Tutumu ile Kimlik Statüsü (Kararsız Kimlik Statüsü) Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.....	95
4.3.7. Okul Türü ile Kimlik Statüleri Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.....	95
4.3.8. Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Kimlik Statüsü Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi	96
4.3.9. Din Eğitimi Nerede Aldıkları İle Kimlik Statüsü Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi	97
4.3.10 Hayatın En Uzun Geçtiği Yer İle Kimlik Statüsü Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi	97
4.4. Dindarlık-Kimlik Statüsü Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Değerlendirilmesi	97
4.5. Dindarlık Düzeyi Alt Boyutları ile Kimlik Statüsü Alt Boyutları Arasındaki Farklılığa Dair Bulguların Değerlendirilmesi	100
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	103
KAYNAKÇA	107
EKLER	112

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Evreleri	33
Tablo 2. Ergenlerde Dindarlık ve Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon.....	58
Tablo 3. Dindarlık Düzeyi Gruplarının Yüzdeler Dağılımı	60
Tablo 4. Yaşa Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi	61
Tablo 5. Cinsiyet Bağımsız Değişkeni Açısından Ergenlerin Dindarlık Puanları ve T - Testi Sonucu.....	61
Tablo 6. Sınıf Düzeyine Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi	61
Tablo 7. Dindarlık Puanı Açısından Sınıf Düzeyine Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu	62
Tablo 8. Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi.....	62
Tablo 9. Babanın Eğitim Düzeyine Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi.....	63
Tablo 10. Dindarlık Puanı Açısından Babanın Eğitim Düzeyine Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu.....	63
Tablo 11. Annenin Eğitim Düzeyine Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi.....	64
Tablo 12. Dindarlık Puanı Açısından Annenin Eğitim Düzeyine Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu.....	64
Tablo 13. Annenin Ergene Olan Tutumuna Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki Farklılığın Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi	65
Tablo 14. Babanın Ergene Olan Tutumuna Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki Farklılığın Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi	65
Tablo 15. Ailenin Dindarlık Düzeyine Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi.....	65
Tablo 16. Dindarlık Puanı Açısından Ailenin Dindarlık Düzeyine Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu.....	66
Tablo 17. Dini Hayatın Şekillenmesinde Etkili Olan Din Eğitimi Türüne Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki Farklılığın Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi	66

Tablo 18. Hayatın En Uzun Geçtiği Yere Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki Farklılığın Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi	67
Tablo 19. Okul Türüne Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi	67
Tablo 20. Dindarlık Puanı Açısından Okul Türüne Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu	67
Tablo 21. Din Eğitimi Alan ve Almayanların Durumuna Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair T-Testi.....	68
Tablo 22. Ergenlerde Kimlik Statüsü ve Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon	68
Tablo 23. Benlik Kimliği Statüleri Ölçeğinin Kategorilerine İlişkin Yüzdeler Dağılımı	71
Tablo 24. Benlik Kimlik Statüleri Ölçeğine İlişkin Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	71
Tablo 25. Yaşa Göre Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi.....	72
Tablo 26. Cinsiyet Açısından Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanlarının T-Testi Sonucu...	72
Tablo 27. Sınıf Düzeyine Göre Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi	73
Tablo 28. Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Ergenlerin Ortalama Kimlik Statüsü (Bağımlı Kimlik) Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi.....	73
Tablo 29. Ailenin Ekonomik Durumu Puanı Açısından Kimlik Statüsü ile İlgili Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu	74
Tablo 30. Babanın Eğitim Düzeyine Göre Ergenlerin Ortalama Kimlik Statüsü (Bağımlı Kimlik) Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi	74
Tablo 31. Bağımlı Kimlik Statüsü Puanı Açısından Babanın Eğitim Düzeyine Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu	75
Tablo 32. Anne Eğitim Düzeyine Göre Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi	75
Tablo 33. Annenin Tutununa Göre Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi	75
Tablo 34. Babanın Tutum Göre Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi	76

Tablo 35. Babanın Tutumuna Göre Ergenlerin Ortalama Kimlik Statüsü (Kararsız Kimlik) Puanları Arasındaki Farklılığın Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi	76
Tablo 36. Kararsız Kimlik Statüsü Puanı Açısından Babanın Tutumuna Yönelik Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu	76
Tablo 37. Din eğitimi Alıp Almadığına Göre Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi.....	77
Tablo 38. Din eğitimini Nereden Aldığına Göre Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi.....	77
Tablo 39. Okul Türü ile Kimlik Statüsü Arasındaki İlişkiye Dair Tek Yönlü Varyans Analiz Sonuçları	77
Tablo 40. Kimlik Statüsü Puanı Açısından Okul Türüne Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu	78
Tablo 41. Dindarlık-Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkileri Gösteren Korelasyon Katsayıları.....	78
Tablo 42. Dindarlığın Alt Boyutlarıyla ile Kimlik Statüsünün Alt Boyutları Arasındaki Korelasyonlar.....	79
Tablo 43. Dindarlık Düzeyi Gruplarının Kimlik Statüleri Puanları Arasındaki Farklılığa Dair Tek Yönlü Varyans Analizi	80
Tablo 44. Ergenlerde Dindarlıkla Başarılı Kimlik Statüsü Puanının Farklılığına Dair Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu	81

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Örneklemin Cinsiyet Gruplarına Göre Dağılımı	43
Şekil 2. Örneklemin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	43
Şekil 3. Örneklemin Öğrenim Gördüğü Okula Göre Dağılımı.....	44
Şekil 4. Deneklerin Sınıf Durumuna Göre Dağılımı	44
Şekil 5. Örneklemin Aile Sosyo Ekonomik Durumuna Göre Dağılımı.....	45
Şekil 6. Örneklemin Ailesiyle Birlikte Yaşamına Göre Dağılımı	45
Şekil 7. Örneklemin Anne ve Babalarının Sağ Olup Olmama ve Birlikte Yaşam Durumuna Göre Dağılımı	46
Şekil 8. Örneklemin Baba Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	47
Şekil 9.Örneklemin Anne Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	47
Şekil 10.. Örneklemin Anne Tutumuna Göre Dağılımı	48
Şekil 11.Örneklemin Baba Tutumuna Göre Dağılımı.....	49
Şekil 12. Örneklemin Hayatının En Uzun Döneminin Geçtiği Yere Göre Dağılımı	49
Şekil 13. Örneklemin Ailelerinin Dindarlık Düzeyine Göre Dağılımı	50
Şekil 14. Örneklemin Din Eğitimi Alıp Almama Durumuna Göre Dağılımı	51
Şekil 15. Örneklemin Din Eğitimi Aldıkları Yere Göre Dağılımı	51

ÖNSÖZ

İnsan gelişimiyle ilgili dört temel alan üzerinde durulmaktadır: Fiziksel, Duygusal, Sosyal ve Zihinsel. Konuyla ilgili yapılan araştırmacılar ağırlıklı olarak bu alanlardan biri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bütün bu alanlarda yapılan çalışmalar birleştirildiğinde insan gelişiminin anlaşılması daha olağan olmaktadır. Bununla birlikte bireysel farklılıklar ve kültürel etkenlerin göz önünde bulundurulması, elde edilecek sonuca doğrudan etkili olacağına da unutulmaması gerekir.

Ergenlik evresi, gelişim evrelerinden birisidir. Bu evre, 11-21 yaşları kapsamaktadır. Ergenlik dönemi kendi içinde üç evreye bölünerek değerlendirilmektedir; “İlk Ergenlik Dönemi”, “Orta Ergenlik Dönemi” ve “Son Ergenlik Dönemi”. Bu dönemde birey, fiziksel ve anatomik bakımdan yetişkin niteliklerine kavuşur.

Ergenlerde dindarlık, bu döneminin fizyolojik, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişim yönleriyle yakın ilişkili şekilde gelişmektedir. Ergenin hızlı gelişen fiziksel büyüme ve buna bağlı olarak gelişen cinsel farklılık, bilişsel, duygusal, sosyal ve dini gelişimde de kendini gösterir. Bu gelişim süreçleri, birbirinden bağımsız değildir; her bir evre, diğerinin etkisine açıktır. Dini gelişim de diğer gelişim özellikleriyle yakından ilişkilidir.

İnsanların yaşantılarına bakıldığında, dinlerin sadece Tanrı inancından ibaret olmadığı, dini ritüelleri emredip belli bilgiler sundukları görülür. Din aynı zamanda insanın her türlü düşünce ve davranışlarını şekillendiren bir dünya görüşü, bir kimlik statüsü sistemi oluşturmaktadır. Dünya üzerinde kabul gören dinlerin ilahi mesajlarına baktığımızda ise dinlerin insanlara sevgi, saygı, hoşgörü, kardeşlik ve barışçıl olma gibi insani değerler yüklediği görülmektedir.

Aynı toplum içinde yetişen ergenlerde de hayatın her alanında olduğu gibi toplum içerisinde dini yaşam ve kimlik statüsü alanlarında da farklılıklar gösterdikleri görülmektedir. Bu ergenlerin bir kısmı ilahi mesajları önemseyerek dinin insanlara sunduğu sevgi, saygı, hoşgörü, kardeşlik ve dürüstlük gibi değerleri benimsemektedirler. Hatta bunları duygu ve düşünce süzgecinden geçirerek kendine özgü bir kimlik statüsü sistemi oluşturmaktadır.

Biz de bu araştırmamızda, ergenleri örneklem olarak dindarlık ve kimlik statüsü arasındaki ilişkiyi; ayrıca dindarlık ve kimlik statüsünün bağımsız değişkenlerle ilişkilerini inceledik. Bu doğrultuda kimlik konusunun en yoğun biçimde yaşandığı ve

önem kazandığı ergenlik döneminde dinin, ergenlerin kimlik karmaşası, kimlik dağılması, bağımlı kimlik ve başarılı kimlik statüleri üzerindeki rolünün incelenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmamız; giriş ile birlikte, kavramsal çerçeve, yöntem ve işlem, bulgular, bulguların değerlendirilmesi olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, önemi ve konumuzla ilgili yapılan çalışmaların bazılarına yer verilmiştir. Araştırmanın birinci bölümünde ana hatlarıyla ergenlik, din ve dindarlık, ergenlerde dindarlık, kimlik, dindarlık düzeyi ve kimlik statüsü ilişkisi konularına yer verilmiştir. İkinci bölümde; anket çalışmasının uygulandığı evren ve örneklem tanıtılmış, araştırmanın yöntemi, veri toplama araçları, hipotezleri, sayıtları, sınırlılıkları ile veri analizinde kullanılan istatistiksel işlemler hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmamızın üçüncü bölümünde bulgulara yer verilmiştir. Dördüncü bölümünde ise analizler neticesinde ulaşılan bulguların değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde gerek konu seçimi, gerekse çalışma sürecinin her aşamasında her türlü yardımı ve desteği büyük bir özveriyle bana gösteren Prof. Dr. Adem ŞAHİN hocama, yüksek lisans eğitimim boyunca engin deneyim ve tecrübelerinden fazlasıyla istifade ettiğim kıymetli hocam Prof. Dr. Abdülkerim BAHADIR'a ve önerileriyle tezimin gelişmesinde pozitif katkılar sunan Doç. Dr. Orhan GÜRSU' ya, Aziz dostum M.Naim NAİMİ'ye, Mustafa DAYAN'a, Ali ÇELEBİ'ye, İsmail DOĞAN'a değerli eşim Mümine İNCEDAL'a ve biricik kızım Melek Şifa'ya şükran borçlu olduğumu özellikle belirtmek isterim. Anketlerin uygulanması aşamasında bana yardımcı olan meslektaşlarıma ve anketleri cevaplayan öğrencilere teşekkür ederim.

Ayhan İNCEDAL

2019

KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
Ark.	: Arkadaşları
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
DEÜ	: Dokuz Eylül Üniversitesi
DHÖ	: Dini Hayat Ölçeği
Der.	: Derleyen
BKSÖ	: Benlik Kimlik Statüsü Ölçeği
İFD.	: İlahiyat Fakültesi Dergisi
İFAV	: İlahiyat Fakültesi Vakfı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
r.a.	: Radyallahü Anha
s.	: Sayfa
S	: Sayı
SÜ	: Selçuk Üniversitesi
NEÜ	: Necmettin Erbakan Üniversitesi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: ve benzeri
vs.	: ve saire
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

1. Araştırmanın Problemi

Çok yönlü ve karmaşık bir süreç olan gelişim, psikolojide üzerinde çokça çalışılan konulardan birisidir. Doğumdan ölüme kadar olan süreci kapsayan bu süreç insanın, hayatının her aşamasında yeni şeyler öğrenmesini, yeni duruma alışması için öğrenmesini ve yeni alışkanlıklar edinmesini gerekli kılmaktadır.

Gelişim psikolojisiyle ilgili yapılan çalışmalarda Erikson'un, insanın doğumundan ölümüne kadar sekiz farklı evreden geçtiğini belirttiği kuramı birçok araştırmacıya ışık tutmaktadır. İnsanın bu evrelerin her birinde tamamlaması gereken belli hedefleri vardır. Ergenlik dönemi, ön ergenlik de denilen ve 1-2 yıl kadar süren ön-ergenlik dönemini de kapsayan, 9-10 yıllık süreye yayılan ve 11-21 yaşları kapsayan bir dönemdir. Bu dönemin organik belirtisi, bülüğ olayıdır. Bülüğ erme, dinde mesuliyetlerin başlama safhası olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla ergenliğe ermiş birey, dini sorumluluklar bakımından yetişkin statüsündedir. O, artık dinin emir ve yasaklarına, görev ve kuralları dâhilinde hareket etme yükümlülüğü içerisinde davranma sorumluluğundadır (Hökelekli, 1998: 265; Kulaksızoğlu, 2001: 34).

Çocukluk çağında dini hayat, duygusal bir düşünce şeklinde belirir, bireyin inaandığı şeylerin derinine inmeden ve tam olarak kavramadan seyrederken ergenlikle birlikte bireyde derinlemesine düşünebilme ve soyut düşünebilme kabiliyeti gelişir. Buna bağlı olarak dini şuurun uyanışı evresi yaşanır. Bu evrede, dini inanç ve ibadetler önemli hale gelir. Bununla birlikte anlamları, ölümü, cennet ve cehennimi, kaderi, insanlararası adaletsizlikleri konularında kafa yormaya başlar. Ergenin ruhi ve bedensel gelişimiyle paralel olarak dini şüphe ve çatışmalar yaşaması kaçınılmaz hale gelir. Ergen bu durumda genel olarak geleneksel din anlayışını tenkit ederek yeni bir anlayış ortaya koyma çabasına girer. Bu evreleri suçluluk ve günahkârlık duyguları, tövbe ve dine dönüş ve dini inanç ve tutumların netleşmesi evresi izler (Hökelekli, 1998: 265-280).

Ergenlik döneminin en önemli gelişimsel ödevlerinden biri de benlik kimliği kazanmaktır. İnsanın kendini görüş ve algılayış biçimi olarak tanımlanan "benlik" kavramı, kişinin davranışlarına önemli ölçüde yön veren ve belirleyen psiko-dinamik bir yapıdır. Kişiliğin öznel bir yanı olan benlik, esasını kişinin kendisi hakkında olumlu ve olumsuz yaşantılarından alır. Benlik, bireyin başkalarından ayrı fert olma hali olup bir

anlamda kimlik yaşantısı olan bu durum aynı zamanda kendi varlığının farkında olması anlamı taşımaktadır (Kulaksızoğlu, 2006: 113). Belirli bir gelişim sürecinde oluşan “benlik” çeşitli sosyokültürel ilişki sistemleri (aile, arkadaşlık, meslek, sosyal rol, dünya görüşü, inanç ve kimlik statüsü...) içerisinde varolagelen bir duygudur. Bu ilişkilere bağlı olarak devamlılık, bütünlük, kendine has ahenk ve yapı kazanmış olan benlik, kendi kimliğini elde ederek bağımsız ve etkili bir psikolojik güç haline gelmektedir. Ancak benlik kimliği öyle kolayca elde edilebilen bir şey değildir. İnsanların çoğu rahatsız edici çatışmalardan, mücadelelerden geçerek kendi kimliğine ulaşabilmektedir (Hökelekli, 1998: 111).

Benlik saygısı, insanın kendisi hakkındaki olumlu ve olumsuz değerlendirmesine işaret eden bir kavramdır. Yüksek benlik saygısı, kişinin kendine saygısının olduğunu, kendini değerli bir insan olarak gördüğünü; buna karşılık düşük benlik saygısı, kendine saygısının olmadığı, kendini değersiz, yetersiz, ciddi şekilde noksanları olan birisi olarak algıladığını ifade etmektedir (Şahin, 2005: 187).

Kimlik, benliğimiz konusunda geçmiş yıllarda ne isek yine o olduğumuz ve gelecekte nasıl biri olmayı ümit ettiğimiz yolundaki öznel devamlılık, tutarlılık bütünlülük duygusudur. ‘Ben kimim’ soruna herkesten çok farklı eşsiz, biricik bir insan olduğumuz yönündeki yanıtımızdır. Kimlik kavramı, bazen kişilik ve benlik kavramları yerine de kullanılmaktadır (Kulaksızoğlu, 2001: 106).

Erikson’a göre kimlik arayışı ergenlik döneminin en önemli sorunudur. Ona göre sağlam bir kimliğin kazanılması, ergenin kendisinde devamlılık ve bütünlük görme yeteneğine, gelecekle ilgili beklentilerinin olmasına bağlıdır. Erikson kimliğin gelişmesinde gelenekçi psikanalistler gibi kültürel ve toplumsal faktörleri dışlayıp sadece içsel gerçeklere yaslanmamıştır. O, kimliğin oluşmasında ergenin çevresiyle olan işbirliğine de önem vermiştir (Yavuzer, 2007: 286).

Marcia, Erikson’un Psikososyal Gelişim Kuramı’nın temel kavramlarını esas alarak kimlik yapılarını ölçebilme yollarını araştırmış ve kimliği, benliğin yapılandırması olarak kavramsallaştırmıştır.

Marcia’ya göre kimlik kavramı, adanmışlık (commitment) ve bunalım (crisis) olgularının varlığına ve yokluğuna göre şekillenen, bireyin gerçekçi değerler sistemiyle bağlantılı olarak farklı durumlarda zamanla gerçekleşen, bireyin kararlarını sürdürmesine

destek olan, içsel bir kendilik yapılanması olarak değerlendirilen birlik ve bütünlük duygusudur (Marcia, 2002: 199). Kimlik Statüsü teorisini daha da işlevsel hale getirerek kimliği ölçmek için dörtlü bir tipoloji öne sürmüştür. Bunlar sırasıyla başarılı kimlik, kararsız kimlik, bağımlı kimlik ve kargaşalı kimlik şeklindedir. Bu dörtlü biçimleme, keşif ve karar verme üzerine kurulmuştur. Birincisi, farklı amaçlar, değerler, roller, alternatifleri seçmedir. İkincisi, bu seçimlere uygun davranışlar ortaya koyması ve düşünülen, araştırılan değerlere bağlanma ve karar vermedir (Morsümbül, 2014: 7). Bu dörtlü ayırım hiyerarşik olarak ergenlerin olgunlaşma düzeylerine işaret etmektedir. Kargaşalı kimlik en karmaşık statü olarak kabul edilir. Başarılı kimlik ise en ideal kimlik tipi olarak düşünülmüştür (Ayten, 212: 106).

Kimlik bunalımı özellikle ergenlerin yaşadığı bir karmaşadır. Kimlik bunalımı, anlamlı bir gaye arayışında deneme yanılma şeklinde değerlendirilebilir. Bütünleşmiş bir kimlik oluşumu uzun vadeli hedefleri göze alma ve başkalarının ihtiyaçlarına ilgi duyma eğilimi ile ilgilidir. Toplum bireye birçok hazır kimlik sunar ve din, bu noktada tutarlı bir kimliğin modellerini ve bu modelleri yaşamasını teklif etme suretiyle katkıda bulunmaktadır. Dinin en önemli fonksiyonunun kararlı, tutarlı, sağlam bir insan şahsiyeti oluşturmaktan ibaret olduğu söylenebilir. Din, fertler ve gruplar için kimliğin bir anlamını yani çevre kadar benliğin bir tanımını temin eder. İçinde yaşadığı toplumda kendine özgü bir kimlik bulamayan fertlerin, dini hizip ve tarikatlara katılmaları veya din değiştirerek bir başka dine geçiş yapmaları zaman zaman müşahade edilen olaylardandır. Mü'min kişi, kendi benliği ve Allah'tan ibaret olan iki başvuru kaynağını birbiriyle uyumlu hale koyma zarureti içerisinde bulunur. Bir benlik kimliği inşa etme sürecinde, dini başvuru kaynağından irade dışı faydalanır (Hökelekli, 1998: 111). Din, bireye kimliğini kazanma sürecinde karşılaştığı problemleri çözmesinde yardımcı olur. Güven duygusu ve hayat felsefesi kazandırarak, "ben kimim?" şeklinde başlayan varoluşsal sorularına cevaplar sunarak kişinin kimliğini kazanması sürecine katkıda bulunur. Dinin kazandırdığı kimlik, kişinin manevi ihtiyaçlarını karşılar (Ayten, 2012: 11).

Türkiye'de din, dindarlık, kimlik ve kimlik statüsüyle ilgili çalışmalar mevcutken dindarlık-kimlik statüsü ilişkisiyle ilgili bir çalışmanın olmadığına rastlanmıştır. Bu araştırma, özellikle ergenlerde dindarlık ve kimlik statüsü ilişkisi konusunda yapılan ilk çalışma olması dolayısıyla önemli olduğu kadar bu yönüyle alana katkı sağlayacağı gayesiyle gerçekleştirilmiştir.

“Çalışmanın ana konusunu, ergenlerde demografik değişkenler bağlamında ergenlerin dindarlık düzeyleri ile kimlik statüleri arasında nasıl bir ilişki vardır?” Çalışmanın alt problemleri olarak şu sorulara cevap aranacaktır:

Araştırma örneklemini oluşturan ergenlerin dindarlık düzeyi nasıldır?

Araştırma örneklemini oluşturan ergenler hangi kimlik statüsündedir?

Ergenlerin cinsiyetleriyle kimlik statüleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

Ergenlerin yaşları ile kimlik statüleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

Ergenlerin öğrenim gördükleri okul ile kimlik statüleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

Ergenlerin kimlik statüleri, dindarlık düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?

2. Araştırmanın Amacı

Günümüz toplumunda sosyal değişim ve bu değişimin sonucu, bireyin yaşadığı bazı çatışmalar ve özellikle ergenlik dönemindeki kendini sorgulama faaliyeti, psiko-sosyal ve kültürel bir kimlik arayışının önemini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle hem toplumlar için hem de bireyler için kimlik konusu çok büyük bir önem taşımaktadır. Kimlik konusunun önemli bir yönü de kimliğin oluşumunda dinin, ideolojilerin veya bazı siyasi ve sosyal yapılanmaların referans alınmasıdır. Gerek din gerekse ideolojiler, sundukları hayat anlayışı sebebiyle kimlik oluşumunda önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Bu itibarla günümüzde önem kazanan kimlik konusuyla kimliğin referans noktalarından birini oluşturan din arasında ne tür bir ilişki olduğu, din psikolojisi açısından da incelenmesi gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırmada, dindarlık ve kimlik statüsü arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda kimlik konusunun en yoğun şekilde yaşandığı ve önem kazandığı dönem olan ergenlik döneminde dinin, ergenlerin, kimlik karmaşası, kimlik dağılması, bağımlı ve başarılı kimlik şeklinde yaşadıkları kimlik statüleri üzerindeki rolü, araştırmanın amaçları arasındadır. Ergenlik döneminde kimlik gelişiminde önemli faktörlerden birisi olan dinin öğrencilerin kimlik statüsü kazanmalarında etkisi olup olmadığını tespit emektir.

3. Araştırmanın Önemi

Ergenlik döneminin en önemli gelişimsel ödevi kimlik gelişimidir. Kimlik, ergenlik döneminde başlayan, hayatın diğer dönemlerini etkileyen, çok geniş bir yelpazede ele alınan, günümüzde önemi gittikçe artan bir konudur.

Ergenlik döneminde kimlik oluşumunda dinin nasıl bir konum arz ettiğinin daha iyi anlaşılabilmesi için bu çalışmada lise öğrencileri örneklem alınmıştır. Ülkemizde dindarlık ve kimlik üzerine din sosyolojisi ve din psikolojisi alanlarında çalışmalara yer verilmiştir. Kimlik statüsü ve dindarlık ilişkisini ele alan çalışmaya rastlanılmadığından dolayı, bu çalışmanın alana katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

4. Kimlik ile İlgili Araştırmalar

Literatüre baktığımızda kimlik ve kimlik statüleri ile ilgili birçok çalışma bulunmaktadır. Yapılan çalışmaların büyük bölümünde Marcia'nın kimlik statüleri modeli kullanılmıştır. Kimlik konusu ile ilgili çalışmalarda kimliğin birçok değişkenle olan ilişkisi araştırılmıştır. Bu çalışmayı, örnek olarak verilen çalışmalardan farklı kılan yönü, ergenlerde dindarlık düzeyleri ile kimlik statüsü arasındaki ilişki ve farklılık konusunda yapılan ilk çalışmalardan birisi olmasıdır.

4.1. Kimlik Statüleri İle İlgili Türkiye’de Yapılmış Çalışmalar

Türkiyede kimlik statüsü üzerine yapılan araştırmalara baktığımızda genellikle; yaş, cinsiyet, sosyo ekonomik durum ile kimlik statüleri arasında fark olup olmadığı karşılaştırılmıştır.

Eryüksel (1987) “Ergenlerde kimlik statülerinin incelenmesine ilişkin kesitsel bir çalışma” adlı çalışmada üniversitede farklı bölümlerde eğitim gören öğrencilerin; yaş, cinsiyet açısından kimlik statülerini araştırmıştır. Araştırmaya 175’i erkek,187’si erkek olmak üzere, toplam 364 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %15’nin başarılı kimlik, %54’ünün kararsız kimlik, %16’sının bağımlı kimlik ve %15’inin kargaşalı kimlik statüsüne sahip olduğu bulunmuştur. Kız öğrencilerde ipotekli kimlik statüsü daha fazla görülürken, erkek öğrencilerde başarılı kimlik statüsü daha fazla gözlenmiştir. Hem erkek hem kızlarda en sık görülen kimlik statüsü kararsız kimlik statüsü olmuştur. Üniversitede geçirilen eğitim süresi ve eğitim farklılığı açısından kimlik statülerinde bir farklılığa rastlanmamıştır.

Bizim araştırmamızı bu araştırmadan farkı yaş, cinsiyetle birlikte öğrenim gördüğü okulun türü, anne-babanın eğitim durumu, anne-babanın tutumu, din eğitimi alıp almadığı aldıysa nerden aldığı bağımsız değişkenler açısından farklıdır. Ayrıca bizim çalışmamızın ana konusu dindarlık düzeyleri ile kimlik statüsü arasındaki ilişki ve farklılıktır. Bizim çalışmamızda erkeklerin başarılı ve bağımlı kimlik statüsü puanları kızlardan daha yüksek gözlemlenmiştir. Kızların ise kararsız ve kargaşalı kimlik statüsü

puanları erkeklerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çalışmamızın lisede yapılmış olmasına rağmen kimlik statüsünün alt boyutlarından aldıkları puanlar üniversite öğrencileriyle benzeşmektedir.

Varan (1990) “Liseli gençlerin kimlik statülerinin cinsiyet, yaş ve sosyal-çevre açısından incelenmesi” adlı çalışmasında ergenlerin kimlik statülerinin cinsiyet, yaş ve sosyal-çevre açısından araştırmıştır. Araştırmaya Mesin İlinin Tarsus ilçesinden lisede öğrenim gören 638 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonuçlarına yaşın ilerlesiyle birlikte kimlik statüleri arasında başarılıya doğru geçişlerin arttığını saptamıştır. Cinsiyetin kimlik statülerinin dağılımında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre erkeklerin başarılı kimlik puanları kızların başarılı kimlik puanlarından yüksek çıkmıştır. İpotekli kimlik statüsü boyutunda ise erkeklerin ipotekli kimlik puanları kızların ipotekli kimlik puanından yüksek olduğu saptanmıştır. Bizim çalışmamızı bu çalışmadan farklı kılan dindarlık ile kimlik statüsü arasındaki ilişkiyi tespit etmektir.

Aydın (2017)“ Beliren Yetişkinlik Döneminde Algılanan Ebeveynlik Tutumları ile Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkinin İncelemesi” adlı çalışmada beliren yetişkinlik döneminde algılanan ebeveyn tutumları ile kimlik statüleri arasındaki ilişkinin incelemiştir. Araştırma Ankara’da yapılmış 318 kişi katılmıştır. Katılımcıların yaş aralığı 18-25 arasındadır. Çalışan ya da öğrenci olma durumuna ve ailenin eğitim düzeyine göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Sosyo ekonomik durumun demokratik anne-baba tutumu üzerinde anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Yılmaz (2018) “Üniversite Öğrencilerinin Ego Kimlik Statüleri ile Ebeveyn Otorite Stilleri ve Sosyal Değerleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı çalışmada üniversite öğrencilerinin kimlik statüleri ile ebeveyn otorite stilleri ve sosyal değerleri arasındaki ilişkinin incelemiştir. Bu araştırmanın örneklemini yaşları 18-25 yaş aralığındaki üniversite 211 öğrenciden oluşmaktadır. Ego kimlik statüsü ile yaş ve cinsiyet arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir. Başarılı kimlik ile otoriter ebeveyn otorite stili arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bizim araştırmamızda kimlik statüsü ile yaş arasında anlamlı ilişki tespit edilmemiştir. Fakart kargaşalı kimlik statüsü ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Boynueğri (2018) “ Türkiye’de Uluslararası Öğrencilerde Kültürleşme Stratejileri ile Kimlik Statüleri Arasındaki İlişki” adlı çalışmada Türkiye’de eğitim gören uluslararası öğrencilerin kültürleşme stratejilerini ve kimlik statüleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya Asya ve Afrika kökenli 156 öğrenci katılmıştır. Katılımcılara benlik kimlik

süreci ölçeği uygulanmıştır. Araştırmaya katılanların çoğunluğunun başarılı kimlik statüsünde olduğunu tespit etmiştir. Katılımcıların cinsiyetlerine göre kimlik statüleri arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir.

4.2. Türkiye’de Din ve Kimlik Üzerine Yapılan Çalışmalar

Kula (2001) “Kimlik ve Din: Ergenler Üzerine Bir Araştırma” yaptığı çalışmada gençlerin dindarlık seviyeleri ile kimlik yapılanması arasındaki korelasyonlarda yaş, cinsiyet, okul, sosyo-ekonomik durumlarına göre ne gibi farklılıklar olduğunu araştırmıştır. Araştırmaya yaşları 17- 21 arasında olan 800 öğrenci katılmıştır. Ergenlik dönemi gençlerin dindarlık seviyeleri ile psikolojik gelişmelerinin önemli bir yönünü oluşturan kimlik yapılarını tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre din ile kimlik arasında ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Dinin kimlikle pozitif ilişkisi olduğunu tespit edilmiştir. Dini hayat ile kimliğin bağımsızlık boyutu arasında negatif ilişki vardır. Dini hayat ile hayat felsefesi boyutunda ise herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Dini hayat ile kimliğin mesleki rol ve cinsel kimlik boyutları arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Bizim araştırmamız 14-19 yaş aralığındaki lise öğrencileri üzerine yapılmıştır. Bu çalışmada kimlik yapılanması üzerinde durulmuştur. Bizim çalışmamız ise kimlik statüleri üzerinde yapılmıştır. Bu yönüyle farklıdır. Ayrıca ergenlerin hangi kimlik statüsünde buldukları tespit edilmiştir. Kimlik statülerine dindarlık düzeylerinin etki edip etmediği araştırılmıştır. Kimlik statüsü ile dindarlık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Türkkan’ın (2011) “Kimliğin Oluşumunda ve Korunmasında Dinin Rolü” adlı çalışması, konuyla ilintili olan bir başka çalışmadır. Bu çalışması sosyoloji alanında yapılmıştır. Teorik bir çalışmadır. Dokümantasyon metodu kullanılmıştır. Çalışma kimlik olgusunu, incelemek ve din olgusunun, kimliğin oluşumunda ve korunmasındaki rolü üzerinde yapılmıştır. Dinin, kimliğin oluşumunda ve korunmasında önemli bir yere sahip olduğu tespit edilmiştir. Din, bireyi kimlik karmaşasına, kimlik bunalımına karşı koruduğu tespit edilmiştir. Bizim çalışmamız dinpsikolojisi alanında yapılmıştır.

Ayten’in (2012) “Kimlik ve Din” adlı çalışması, İngiltere’deki Türk gençleri üzerine yapılan bir araştırmadır. Araştırma İngiltere’de 187 Türk genci üzerinde yapılmıştır. Bu araştırma, gençlerdeki dindarlık düzeyi ile kimlik statüsü arasındaki ilişkinin dindarlık ve ego kimlik statüsü ölçeği kullanılarak yapılan bir saha araştırmasıdır. Araştırma sonucunda bağımlı kimlik, kimlik arayışı, statülerinde

kadınların, başarılı kimlik statüsünde ise erkeklerin ortalama puanlarının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Dindarlık ile başarılı ve ipotekli kimlik statüleri arasında pozitif fakat anlamlı olmayan ilişki tespit edilmiştir. Dindarlık ile kararsız kimlik ve karağaçlı kimlik statüsü arasında negatif anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Çalışmamızın bu çalışmadan farkı Türkiye’de öğrenim gören lise öğrencileri üzerinde yapılmış olmasıdır. Bu çalışmadan farklı olarak, dindarlığın alt boyutları ile kimlik statüsünün alt boyutları arasındaki ilişki ve farklılıklar tespit edilmiştir. Din eğitimi alıp almadığı, anne babanın eğitim düzeyi, ergene tutumu, sınıf düzeyi, okul türü vb. değişkenlerle kimlik statüsü arasındaki ilişki ve farklılıklarda araştırılmıştır. Çalışmamız kimlik statüsü ve dindarlık ilişkisini ele alan Türkiye’de yapılan ilk çalışma olması vesilesiyle önemlidir.

Mehmedoğlu (2004) “Kişilik ve Din” adlı çalışmada, dindarlarla dindar olmayanların kişilik özelliklerin din psikolojisi açısından karşılaştırmıştır. Çalışma, İstanbul’un yedi ilçesinden kota örnekleme tekniğiyle seçilen 1000 üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın konusu, “Dindarlık derecesiyle kişilik özellikleri arasındaki ilişki”, ana konudur. İslam dinine mensup olan kişilerin çeşitli seviyedeki dindarlıklarıyla belirli kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek” şeklinde belirlenmiştir. Dini tutumlar ile bazı kişilik özellikleri arasında karşılıklı ilişki ve etkileşim olduğunu tespit edilmiştir.

Kaleci’nin (2016) Din sosyolojisi alanında “Ergenlik Dönemi Kimlik Oluşumunda Dinin Rolü” adlı çalışmasıdır. Araştırmanın örnekleme Konya’da öğrenim gören lise öğrencilerinin kimlik oluşumunda dinin rolü araştırılmıştır. Araştırmaya farklı lise türlerinden 1000 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonucunda ergenlerin dini gelişim seviyeleri ve dini kimlik düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca lise öğrencilerinin kimlik edinimlerinde aile ve aile faktörünün, diğer faktörlere göre daha belirleyici olduğu bulgulanmıştır. Çalışmamızı farklı kılan öğrencilerin içinde buldukları anda hangi kimlik statüsüne sahip olduklarını tespit etmektir.

Kartopu ve Hacikeleşoğlu (2016) “Dindarlık Eğiliminin Kimlik Duygusu Kazanımındaki Rolü” adlı çalışmada, kimlik duygusunun dindarlık eğilimine göre ortaya çıkan farklılaşmalarını Gümüşhane Üniversitesinde öğrenim gören 295 BESYO öğrencisi üzerinde araştırmışlardır. Çalışmada, üniversite öğrencilerinden tesadüfi örneklem yöntemiyle belirlenen örneklem grubunun kimlik duygusu düzeyleri ortaya konularak dindarlık eğilimine göre oluşan farklılaşmalar araştırılmıştır. Sonuç olarak kuramsal

temelleri Erikson'un "kimlik duygusu" kavramından beslenen bu çalışmada dindarlık eğiliminin kimlik duygusu kazanımını etkileyen önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir.

Sözer'in (2017) "Üniversite Öğrencilerinde Kimlik Duygusu, Dini Yönelim ve Psikolojik İyi Oluş" adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada kimlik duygusu ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin dini yönelim bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini Adnan Menderes Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde eğitim gören 488 öğrenci oluşturmuştur. KDDA (Kimlik Duygusu Değerlendirme Aracı) puanları ile psikolojik iyi oluş, içsel dini yönelim dindarlık ile negatif yönde ilişki bulunmuştur. Araştırmada içsel dini yönelim ve dindarlığın psikolojik iyi oluşla olumlu ilişkili olduğu görülmüştür. Çalışmamız lise öğrencilerinin demografik değişkenler bakımından ve dindarlık yönünden kimlik statüleri ile ilişkisi olup olmadığı yönündedir.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Ergenlik

Ergenlik terimi, Batı literatüründeki “Adolescent” büyümek ya da yetişkinliğe erişmek sözcüğünden gelmektedir. Ergenlik, çocukça davranış ve tutumların yerini yetişkinlik tutum ve davranışlarının aldığı dönemdir. Adolescent sözcüğü bir durum tesbiti değil bir süreci belirtmektedir. Ergenlik, hızlı ve sürekli bir gelişme dönemi olarak tanımlanabilmektedir (Yavuzer, 2007: 262).

Erikson, her insanın farklı olduğuna inanmakta, aynı kültür içinde yetişseler bile iki farklı insan gelişiminin aynı olamayacağını ve ergenliğin kişisel bir mesele olduğunu ifade etmektedir. Ergenlik, yetişkinlik ile çocukluk arasında kalan bir ara dönemdir. Buluş (erinlik, önergenlik) kavramları, ergenliğin başlarındaki biyolojik-cinsel gelişme dönemidir. Ergenlik çağı, fırtınalı ve zorlu olabilir ya da olmayabilir (Kulaksızoğlu, 2001: 32). Ergenlik çağının başlangıç ve bitiş evreleri değişik toplumlarda ve dönemlerde farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Sosyo-ekonomik durum, sağlık, beslenme ve iklim koşulları ergenliğin başlangıç yaşını önemli ölçüde etkilemektedir. Kızlar ergenlik çağına erkeklerden daha önce girmektedirler. UNESCO, ergenlik çağını 15-25 yaş arası kabul etmektedir. (Yavuzer, 2007: 262).

Araştırmacılar ergenlik evresinin başlangıç ve bitiş sınırları ile ilgili farklı fikirler ileri sürmektedirler. Bazı araştırmacılar ergenlik dönemini farklı yaş dilimlerine ayırma yoluna giderken, bir kısmı ise bu dönemi ekonomik, sosyal, coğrafi ve fiziksel etkenleri temel alarak gruplandırma yoluna gitmiştir (Bahadır, 2001: 10).

1.1.1. İlk Ergenliğin Dönemi

Ergenlik döneminin ilk evresini erinlik dönemi oluşturmaktadır. Erinlik (buluş) evresi, cinsel organların olgunlaşma sürecini içine alan oldukça kısa devam eden fizyolojik değişiklikler dönemidir. Ergenlik döneminin bir evresini oluşturan bu dönem kızlarda yaklaşık olarak 6 ay iken, erkeklerde 2 yıldan daha fazla süre devam edebilmektedir. Ergenlik evresi, insan yaşamındaki en hızlı iki gelişim döneminden birisini oluşturur. Bu dönemde meydana gelen fiziksel değişim beraberinde zihinsel, duygusal ve sosyal olgunlaşmanın temelini de oluşturur (Yavuzer, 2007: 262-263).

Ergenliğin, ilk dönemi olan erinlik evresi kızlar için 11-13 (12-14) erkekler için ise 13-15 yaşlarını kapsamaktadır (Kulaksızoğlu, 2001: 34). Bu dönemde ergen bedeninde ne gibi değişiklikler olduğu ile ilgilenmeye başlamıştır. Çünkü büyümüştür; bedenen artık çocuk görünüşlü değildir. Fakat kendisini yetişkin bir birey olarak da görmez. Bu nedenle yetişkin davranışı ile çocuksu davranışı çoğu defa karıştır. Bu dönem davranışların en aşırıya kaçtığı, duyguların alt üst olduğu dönemdir (Temel ve Aksoy, 2005: 12).

Bu dönemde duyguların yoğunlaşması duygu durumunun sürekli değişmesi dengesizlikler, yetersizlik, güvensizlik, cinsel çatışma, cinsiyet rollerinin öğrenilmeye başlanması, benlik imgelerindeki hızlı değişim, yalnız kalma arzusu, içe kapanma, gizlilik, huzursuzluk, can sıkıntısı toplumsal kuralları benimsememe, her türlü otoriteye karşı gelme, soyut düşünmeye bağlı olarak aşırı merak duygusu, değer görme arzusu gibi problemler kendini gösterebilmektedir (Gürsu, 2011: 13).

1.1.2. Orta Ergenlik Dönemi

Orta ergenlik veya ergenliğin ortaları, kızlarda 14-16, erkeklerde 15-17 yaşlar arası olarak kabul edilmektedir. Her ne kadar kültürden kültüre, toplumdan topluma farklılık gösterse de genel kabul edilen orta ergenlik yaş aralığı takribi olarak bu yaşlardır (Kulaksızoğlu, 2001: 33-34). Orta ergenlik çağının belli başlı özellikleri; anne babaya karşı gelme, yalnızlık, güçsüzlük, boşluk içinde hissetme, ümitsizlik, karamsarlık gibi depresif belirtilerin başladığı, aileden uzaklaşıp akran grubunun etkisinin arttığı, sevgiyi aile dışındaki bireylerde arandığı kişisel problemlerin sık görüldüğü dönemdir (Gürsu, 2011: 14).

1.1.3. Son Ergenliğin Dönemi

Bu dönem 17 yaştan itibaren başlayıp 21 yaşa kadar devam etmektedir. Ergenliğin son döneminde bazı tutum ve davranışlar, bu dönemi diğer dönemlerden ayırmaktadır. Bu özellikler dengeliliğin artması, problemlerle karşılaşma yöntemlerinin değişmesi, yetişkinlerin müdahalelerinin azaltılmasının öğrenilmesi, duygusal sakinliğin artması, olgunluk simgelerine karşı ilgidir. Ergenliğin ilerleyen yaşlarında dengelilikte artmakta ve böylece ergen hayata daha iyi uyum sağlamaktadır. Dengesizlikten dengeliliğe geçişte sosyal çevrenin etkisi büyük rol oynamaktadır. Ergenin, kişisel ve toplumsal tecrübelerinin artması daha gerçekçi ve olgun davranmasında etkili olmaktadır (Temel ve Aksoy, 2005: 12). Ergenlik dönemi, kişilerin bedensel, bilişsel ve sosyal-duygusal alanda

pek çok değişim yaşadıkları bir dönemdir. Ergenler bu dönemde birçok gelişimsel ödevi yerine getirmeye çalışırlar. Bu dönemin en önemli gelişimsel görevi kimlik oluşumudur (Morsünbül, 2012: 348).

Ergenliğin başlıca gelişim görevleri şunlardır: Hızla ve oranları değişen bedene uyum gösterme, akranları arasında bir yer edinebilme, bir meslek seçimi yaparak ekonomik bağımsızlığını elde edebilme, aileden özerklik kazanma, yetişkinlerin sahip olduğu sosyal statülere erişebilme, evlilik ve aile kurmaya hazırlanma (Karacoşkun, 2015: 100-101). Bireyselleşme, aileden bağımlaşma, çelişkili davranışlarda ve bunalımlarda azalma, olgunlaşmayla birlikte istikrarın yerleştiği bireysel yeteneklerin farkına varıldığı, sağlıklı kararların alındığı, kimlik duygusunun geliştiği, gerçekçi bir kimliğin meydana geldiği, dönemdir (Gürsu, 2011: 14). Bu dönemde birey, problemlerini daha gerçekçi olarak karşılamakta ve daha az duygusal bir tutumla sorunlarını çözmeye çalışmaktadır. Bu nedenle çevresine daha iyi uyum sağlamakta, sert ve duygusal tutumlarını bırakarak hoşgörü ve rasyonel bir anlayış benimsemektedir. Bu dönemde din konusunda şüphecilikten gittikçe sıyrılarak dini inançlarında kararlılık görülmeye başlar. Bununla birlikte, bazı ergenler, çocukluktaki dini inançları ile artmış bilgilerini örtüştüremezler ve dini ya tamamen reddeder veya bazı noktaları reddedip bazı noktalarını kabul ederek inançlarını sürdürürler. Ergenlerin birçoğu hayatlarında dinin yerini ve ihtiyacını hisseder ve daha önceki inançlarını olduğu gibi ya da çok az bir değişikliğe uğratarak benimserler (Peker, 2000: 173-174).

1.2. Din ve Dindarlık

1.2.1. Din

Din hem bireyi hem toplumu etkileyen sosyo-kültürel bir kurum, insanın günlük yaşamındaki davranışlarına yön veren bir etkidir. Belirli dini inançlar ve tutumlar bireyin diğer insanlarla olan ilişkilerini ahlaki tutum ve hükümlerini bir dereceye kadar şekillendirirler. Çünkü din, insanın, düşünce, duygu, irade, vicdan ve davranış gibi bütün yetenek ve yönelimlerini kapsar. Ne kadar resmileşmiş, kurumlaşmış ve dışa vurmuş olursa olsun din, aynı zamanda insanın varoluş deneyimlerinin ve meselelerinin en derin yönlerini kapsar (Mehmedoğlu, 2004: 13).

Din, insanlıkla ortaya çıkan, insan toplumlarında var olagelen bir olgudur. Tarihin en eski dönemlerinde bile yapılan araştırmalarda, kazılarda çeşitli ibadet, mabet, dini ayinlere rastlamak mümkündür (Bahadır, 2004: 11).

1.2.2. Dinin Tanımı

Arapça bir kelime olan din; borç, itaat, millet, mükâfat, ceza, yargı, hal, gidiş, hesap, hüküm, tedbir, usul, adet, tutulan yol vb. manalarında kullanılan bir kelimedir. Din kelimesine karşılık olarak Batı'da "religio" kelimesi kullanılmaktadır. Din, insanüstü bir kuvvete veya kuvvetlere inanmaktır. "Religio" sözcüğü ise "Tanrı'ya saygı ve korku ile bağlılık, kendini ibadete verme, tören ve ibadetlere katılma" gibi anlamlara gelmektedir (Peker, 2010: 18-29). Din, bireyleri olduğu kadar toplumları da etkileyen bir kurumdur. Fakat bu etki, karmaşık bir bütün içinde olduğundan tek başına anlamlandırılmaz. Biyolojik şartların yanı sıra yaşamın psikolojik, ekonomik, sosyal ve siyasal boyutları birbiri içine geçmiş durumdadır (Armaner, 1980: 71). İnsanların çoğunun dini inancın ilk elden tecrübesine sahip olması dinin tanımlanmasını zorlaştırmaktadır (Mehmedoğlu, 2004: 13).

Bu sebeple bir terim olarak din, farklı bilim çevrelerince farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Burada din psikolojisi alanında yapılan din tanımlarına ağırlık verilmektedir.

Din, insan yaşamının bütününe kuşatan ve etkileyen önemli bir olgu ve anlam kümesidir (Şahin, 2007: 187). Jung'a göre din, Allah tarafından açıklanmış bir kurtuluş yolu, reçetesi olarak insanlara sunulur (Bahadır, 2007: 100). Varoluş konusunda genel mahiyette kavramlar dile getiren insanlarda güçlü, derin, kalıcı motivasyonlar ve ruhi eğilimler uyandıracak tarzda etkide bulunan bir semboller sistemidir (Hökelekli, 1998: 69). Din, Allah tarafından bildirilmiş insanın mutluluk yollarını gösteren yaratılışlarındaki amaç ve hedefi, Allah'a ne şekilde ibadet yapılacağını bildiren bir kanundur (Peker, 2010: 30).

Din, akıl sahibi insanları kendi tercihleriyle bizzat hayırlı şeylere götüren ilahi kanundur. Din duygusu bireyin doğuştan beraberinde getirdiği bir duygudur. İnsan, her zaman ve her yerde ulu, kudretli, yüce bir varlığa sığınma, ona güvenme ve ondan yardım isteme ihtiyacı duymuştur. Bu sığınma ve güvenme duygusu din ile karşılanmaktadır (Heyet, 2000: 4).

William James, dinin bireysel yönünü vurgular. Ona göre din, bireylerin tek başlarına yaşamlarında kutsal olarak kabul ettikleri ile ilgili duyguları, eylemleri ve tecrübeleridir (Akt. Mehmedoğlu, 2004: 22; Kimter, 2012: 122).

Thouless'e göre din, aşkın varlıklara yönelik bir bütün olarak kendine özgü davranış, duygu ve inancı içeren tutumdur (Akt. Mehmedoğlu, 2004: 23).

Johnson'a göre din, bireyin tanrısıyla gerçekleştirdiği iş birliğidir (Kımtır, 2012: 122).

Vergote'ye göre din, doğüstü bir varlık ya da varlıklar ile ilişkili birtakım duygu, düşünce, davranış ve dilin bütünüdür (Akt. Mehmedoğlu, 2004: 23).

Fromm'a göre ise din, bir topluluğun fertlerince paylaşılan ve bireylerine belirli bir yöneliş istikamet, bağlanma amacı kazandıran herhangi bir düşünce, fikir ve eylem sistemidir (Mehmedoğlu, 2004: 22).

Kısaca tanımlamak gerekirse din, insanların yaratan, var eden ve rızık veren olarak kabul ettikleri yüce güce olan imanlarını, ona yapacakları ibadetlerin tamamını ve bu imana göre nasıl davranmaları gerektiğini düzenleyen inanış sistemidir (Bilgin, 2014: 76).

1.2.3. Dindarlık

Dindarlık kavramı, bireyden bireye, kültürden kültüre ve mensubu olduğu dinin esaslarına göre farklı manalar kazandığı için bir Müslüman ile bir Hristiyan'ın dindarlıkları farklı olduğu gibi aynı dine inanan kişilerin dindarlık anlayışlarında ve yaşam tarzlarında da birtakım farklılıklar ve benzerlikler mevcuttur (Kımtır, 2012: 126). Bir kimsenin dindar olmasında içinde yaşadığı toplumun büyük bir etkisi vardır (Mehmedoğlu, 2004: 34).

Dindarlık, bireyin herhangi bir dine inanma ve inandığı dinin emirlerine sıkı sıkıya bağlı olma durumu, kişinin mensubu olduğu dine ait inanç, ibadet, ahlak ve sembollere ilişkin kabul, yoğunlaşma ve meşgul olma derecesi olarak tanımlanmaktadır (Bilgin, 2014: 76).

Vergote'ye göre dindarlık: Allah'ı varoluşun temel kaynağı, iyiliksever ve muktedir bir güç olarak kabul etmektir. Dindar insan Max Scheler'e göre Allah'ın sevgisinin ve varlığının onun gönlünde ve davranışlarında, kendi manevi varlığı ile ruhları dönüştüren, Allah'ın kelamını ona iman etmiş kişilere ilham edebilen kişidir (Akt. Mehmedoğlu, 2004: 30).

1.2.4. Dindarlığın Boyutları

Toplumun bir üyesi olan insanın dindarlığının nasıl tespit edileceği tartışması, araştırmacıları dinin boyutları olabileceği sonucuna götürmüştür. Buna ilaveten ölçeklerde çok yönlülüğün artması da araştırmacıları, dindarlığın çok boyutlu yapısı üzerinde durmaya sevk etmiştir. Dindarlık boyutları konusunda en kapsamlı ve en kabul görmüş çalışmaya sahip olan kişi Glock'tur. Glock, Stark ile beraber dinin inanç, ibadet, tecrübe ve etki olmak üzere dört boyutu olduğundan söz etmiştir. Daha sonra Fukuyama'nın bir boyutunun daha olması gerektiğini ileri sürmesiyle dindarlığın boyutu beşe çıkmıştır (Kınter, 2012: 125). İnanç boyutu, bireyin inandığı inanç esaslarını; ibadet boyutu, dini motivasyonla yapılan ibadetleri, duygu boyutu, dinin içkin olduğu duygu ve hisleri; bilgi boyutu, dinin inanç esasları ve tarihçesi ile ilgili bilgileri; etki boyutu ise, dinin kişinin yaşamındaki etkilerini, izlerini ve yansımalarını ifade eder (Şahin, 2007: 21-25).

1.2.4.1. İnanç Boyutu

Dinin asıl temeli inançtır. İnanç, bir nevi bağlanmadır. Dindar birey kendisini ilahi bir güce bağlayan bu güçle ilişkide bulunan inanç sahibi kişidir (Hökelekli,1998). Dinin objektif yönüne bakıldığında, merkezde inanılması gereken bir inançlar bütünü olduğu görülür. İnançlar bütünü merkezinde ise doğüstü kutsal bir yaratıcının en azından Hristiyanlık, Yahudilik ve İslam'da var olduğu yönünde inanç vardır. Bu yaratıcının varlığının kanıtı yine kendisine olan imandır (Şahin, 1999: 8). Bu boyut, dindar bir bireyin belirli inançlara sahip olmasını ve sahip olunan inançların insan açısından taşıdıkları önem ve fonksiyonları belirten inancın ideoloji yönünü de kapsamaktadır (Kula, 2001: 48).

1.2.4.2. İbadet Boyutu

İbadet, kendisini dindar olarak niteleyen insanların dini uygulamalarıdır (Hökelekli, 1998: 74). İbadet, bireyin iç dünyasında kabul gören inancın nesnel hayata yansması, tabiri caizse inancın ete kemiğe bürünmesidir. Neredeyse her dine veya dinlerin çeşitli geleneklerinde, birtakım ayinlerin olduğu gözlenir. Farklılıklara rağmen bu ayinlerin ortak yanları, bir yaratıcıya veya kutsal kabul edilen bir varlığa yönelmiş olmalarıdır. Bunun altında yatan temel nokta ise yaratıcıya daha yakın olma veya gazabından korunma duygusudur (Şahin, 1999: 9). Bu boyut, bir dine mensup insanların yerine getirdikleri bütün dini pratikleri ihtiva eder. Bu boyutta bireylerin ibadetlere

katılmalarının sıklığı, çeşitli biçimler arasındaki farklı ilişkiler ve belli bir pratiğin içindeki değişkenler izlenebilir (Mehmedoğlu, 2004: 28).

1.2.4.3. Tecrübe (Duygu) Boyutu

Bu boyut, dindarın tecrübe ettiği veya tanrı (ilahi varlık) ile olan ilişkilerini kapsayan duyular, algılar ve duyguları kapsamaktadır (Kula, 2001: 49). Dini, duyguyla birlikte ele almadan diğer boyutları değerlendiremeyeceğimiz gibi bu boyutları da dikkate almadan dini duyguyu tam olarak kavrayamayız. Aslında dindarlığın boyutları, daha kapsamlı düşünüldüğünde ayrı ayrı bağımsız yapılar değil, birleştiklerinde dini yaşamı oluşturan köşe taşları olduğu görülecektir (Şahin, 1999: 10).

1.2.4.4. Bilgi Boyutu

Dinlerin hepsinde, dindarın inandığı dinle ilgili bir bilgi birikimine sahip olması gerektiği kanısı vardır. İşte bu ortak kabul, bilgi boyutunun temelini teşkil etmektedir. Dini bilgi konusunu incelemedeki maksat, dindarlığın diğer boyutlarıyla da ilişkilendirilerek hangi dini bilgilerin ne oranda bilindiğinin tespit edilmesidir (Şahin, 1999: 11). Dindar kişinin mevcut dini inancının kutsal metinlerine ilişkin bilgisi ve sahip olduğu dinin muamelat ve bunun gibi konularla bilmesi gereken bilgiler bu boyutun içinde yer almaktadır (Kula, 2001: 50).

1.2.4.5. Etki Boyutu

Etki boyutu, dinin davranış üzerindeki etkisiyle ilgilidir ve bireyin sahip olduğu inancın günlük hayatı üzerindeki tesirinin ölçülmesiyle anlaşılabilir. Din psikolojisi literatüründe, etki boyutunun din ve çevre olmak üzere iki farklı açıdan ele alındığını görmekteyiz. Çevre tarafından bakıldığında temel soru acaba çevresel koşulların ve psikolojik süreçlerin dini inancın oluşmasında etkisi var mıdır sorusudur? Burada varsayım, bireyin dini inançlarının oluşumunda çevresel koşulların ve yaşanan psikolojik süreçlerin etkili olduğu şeklindedir (Şahin, 1999: 11). İnsanın kendi dini bağlılığının sonucu ve etkisi olarak ne yapması gerektiğine ilişkin beklentileri, belli davranışlardan kaçınmayı ve diğer davranış tarzlarına aktif olarak katılmayı kapsar (Mehmedoğlu, 2004: 28).

1.3. Ergenlerde Dindarlık

Dindarlığın, bu dönemin fizyolojik, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişim yönleri ile yakın ilişkisi vardır. Ergen, bedensel, duygusal, bilişsel, sosyal ve cinsel gelişimle çok

yakın ilişkili olan erinlikle başlamaktadır. Hızlı fiziksel büyüme ve bunu takip eden cinsel gelişimin yansımaları, bilişsel, duygusal, sosyal ve dinî gelişimde de kendini gösterir. Temelde bu gelişim yönleri, birbirinden bağımsız değildir. Her biri, diğerinin etkisine açıktır. Bu bağlamda dinî gelişim de ergenlik dönemindeki diğer gelişim özellikleri ile yakından ilişkilidir ve gelişimin diğer yönlerini dikkate almadan tam olarak kavrayamayız (Armaner, 1980: 91-92; Hökelekli, 1998: 266-267).

Din, ergenlikle birlikte artık kişinin yaşamında önemli bir yer tutmaya başlar. Kısa bir süre önce çocuk olarak kabul edilirken, artık din açısından yetişkin statüsündedir ve bir yetişkin olarak yerine getirmek zorunda olduğu görevlerle karışık karşıyadır. Davranışlarının dinî bir karşılığı vardır ve dinin emir ve yasaklarına uymakla sorumludur. Ergenlik dönemindeki dinî gelişim üzerine yapılan araştırmalarda, bu dönemde yaşanan çatışmalar, bilişsel, sosyal ve kişisel faktörlerin ergenleri dindarlık yönünde motive ettikleri tespit edilmiştir (Şahin, 2007: 24).

Din, ergene kimliğini kazanma sürecinde karşılaştığı problemlerin üstesinden gelmesinde yardımcı olur. Güven duygusu ve hayat felsefesi kazandırarak, “ben kimim” şeklinde başlayan varoluşsal sorularına cevaplar sunarak kişinin kimliğini kazanması sürecine katkıda bulunur. Ergenler, dini tam anlamıyla yaşamasa bile o dini değerlerle kendilerini tanımlarlar. Dinin bireye kazandırdığı dini kimlik, onun manevi ihtiyaçlarını gidermenin yanı sıra bir cemaate üye olma, aidiyet ve güvenlik hissi, yabancılaşmaktan korunma, ekonomik imkânlar, eğitim ihtiyacının karşılanması gibi psikolojik ve sosyal faydalar da kazandırır. Dinin bireye sağladığı bu olumlu faydaların artması aynı zamanda dini bağlılığı daha da güçlendirir (Ayten, 2012: 107).

1.3.1. Bilişsel Faktörler

Çocuklarda 11 yaşından sonra başlayan mantıksal düşünmenin erişkinler düzeyine ulaştığı bu döneme “Formel-soyut işlemler dönemi” denir. Bu dönemde çocuklar, görüşlerini haklı gösterebilecek düşünce yollarını ve mantık kurallarını bulmaya başlarlar. Formel işlemler Piaget’e göre diğer insanlarla işbirliği sayesinde oluşur. 7-8 yaşlarından itibaren sosyalleşmeye başlayan çocuk 11-12 yaşlarına geldiğinde oyun kurallarının bireylerarası anlaşma sonucu meydana geldiğini kavrayacak kadar ilerlemiş durumdadır. Ergenlikle birlikte sosyal hayat içinde kişisel görüş ve tartışmalar içeren bir işbirliği gerekli olmuştur. Bu durum çocuğun anlayışının giderek geliştiğini ve daha önce sahip olmadığı bazı özellikleri kazandığını gösterir. Bu kazanımlar sonucunda çocuklar bazı

tahmin ve varsayımlar ileri sürebilir. Bu varsayımları denemeden geçirir, soyut düşünür ve genellemeler yapar. Soyut kavramları kullanarak bir durumdan diğerine geçebilir. Çocuklar giderek birbirlerini daha iyi anlayabilirler. Empati yapıp başkalarını daha iyi anlayabilirler. Olaylar meydana gelmeden sonuçlarını tahmin edebilirler. Ayrıca olaylara birçok açıdan bakma, ergene yeni bir düşünce esnekliği kazandırır. Düşünme çocukta eylem çerçevesinde sınırlı olduğu halde ergen, zihninde birçok seçeneği sorgulayıp inceleyebilir. Ergen, sosyal sistemlerin çeşitliliği konusunda ilgisinin artması sonucu kendi standartlarına eleştirici tavır takınabilir. Böylece kendisine ve üyesi olduğu grupların görüşlerine tarafsız bir gözle bakmaya başlar. Toplumun kurallarına, örf ve adetlerine karşı tutumu değişir (Yavuzer, 2007: 268).

Ergenin zihni, duyularüstü bir alanda gerçeklikten ayrılmış işaretler, kavramlar üzerinde işlem yapabilir. Bundan dolayı yetişkinler seviyesinde bir düşünce kapasitesine ulaşan ergen, içinde yaşadığı çevrenin ve dünyanın sorunlarıyla uğraşırken diğer taraftan asırlar boyu insanlığı meşgul eden doğaüstü, metafizik konuları düşünmeye başlar. Böylelikle çocuklukta idrak edilen fakat ifade edilemeyen iman, ergenlikte şuurlu bir gelişime yönelir. Hiç şüphesiz dini şuurun uyanışı yalnızca zihni gelişimle sınırlı olmayıp bütün bir ruhi yapının işleyişi ile alakalıdır (Hökelekli, 1998: 268-269).

1.3.2. Sosyal Faktörler

Çocuklukta doğuştan getirilen bir duygu olarak varlığını gösteren din, rol model alma, taklit, özdeşleşme ve bilgi gibi psikolojik süreçlerle şekillenir ve gelişir. Çocuk için bilgiden daha çok sosyal öğrenme önemlidir. Kendisine öğretilen dini bilgiden bağımsız olarak çocuk anne ve babasının ayak izlerini takip eder (Hökelekli, 1998: 259-260). Bu nedenle, ilk akla gelen sosyal faktörlerin başında aile gelir. Aile, çocuğun dini yaşamının oluşumunda en önemli faktörlerden biridir. Çocuk hayatta, ilk din eğitimini ailesinden alır. Her ne kadar birey, ergenlik dönemi ve daha sonraki aşamalarda birtakım sorgulamalar veya reddetmeler yapsa da ailenin verdiği din eğitimi, çocuğun dini hayatında kalıcı izler bırakır. Ailenin etkisi, dinî inançları çocuğa telkin eder, namaz, oruç, dua gibi ibadetleri çocuğun yanında yaparak ona rol model olur. Çocuğun din eğitimi almasını sağlar. İlk zamanlar ne olduğunu pek anlamadan oyun oynar gibi birtakım sureleri ezberleme, ibadetleri taklit etme ile başlayan dini gelişim, daha sonraları örgün ve yaygın din eğitimi ile desteklenir. Okullarda, camilerde ve kuran kurslarında verilen din eğitimi, genelde çocuğun aileden aldığı din eğitimi tamamlayıcıdır. Çocuk,

ilköğretim, Kur'an kursları ve camilerde verilen dini eğitimini altıncı sınıfa kadar çok fazla eleştiriye tabi tutmadan kabullenir (Şahin, 2007: 25-26).

Bu dönemde çocuğun inancı duygusal yönden anlam kazanır. Çocuğun duyguları, düşüncelerine göre daha belirgindir. Verilen dini bilgileri akıl yürütmeden kabul eder. Çocuğun erken yaşlarda Allah inancıyla tanışması çocuğa duygusal bir zenginlik kazandırmaktadır. Çocukta gelişen dil sayesinde yetişkinlerin kullandıkları dini kavram, kelime, deyimler ve ifadeler onun bilinçaltında yer etmeye başlar. Daha sonraları şuurlu olarak hissetmeye başlayacağı dini duygu ve yaşantıları, yeni dini kavramlar içerisine yerleştirilerek kendisi için anlamlı hale gelecektir (Hökelekli, 1998: 255-256).

Ortaokulun sonuna doğru, erinlikle başlayan bedensel ve ruhsal hızlı değişim ve eleştirel düşünce, derslerde öğrenilen fikirler ve arkadaş çevresinin etkisiyle ergenin dinî hayatında birtakım değişiklikler meydana getirmeye başlar. Arkadaş çevresinin her konuda olduğu gibi ergenin dinî hayatı üzerinde de çok büyük tesirleri vardır. Ergen, tıpkı benlikte olduğu gibi dindarlığını da başkaları ile kıyaslamak suretiyle değerlendirmeye gider ve dinî hayatını yeniden anlamlandırır. Ergen, zaman zaman arkadaşlarının dinî görüş, tutum ve davranışlarından etkilenebileceği gibi, bazen bunun tersi olarak arkadaşlarını etkileyebilir. Bu konuda ergenin çocukluk çağında aldığı din eğitimi ve edindiği dinî bilgiler büyük önem arz etmektedir. Şayet ergen, çocuklukta sağlam ve sağlıklı bir din eğitimi almışsa, arkadaşlarını dinî açıdan etkileyebilir. Onlara rol model olabilir. Diğer taraftan ergen, çocukluk döneminde sağlam bir din eğitimi almamışsa, din konusunda edilgen bir tutum benimseyecek ve arkadaşlarının dini düşünce, duygu, tutum ve davranışlarından etkilenecektir. Ergenler, genelde belli ortaktaki uyum üzerine bina edilmiş kişilerle arkadaşlık ilişkisine talip iken, bazen arkadaş grubu içinde dini konularda çatışma da yaşayabilirler. Aile içindeki sosyal çevreden çıkıp değişik dinî inanç ve düşünceden kişiler veya gruplarla karşılaşınca, dinî bir şok yaşayabilir. Ancak ilk şoku atlattıktan sonra, yeni karşılaştığı inanç şekilleri konusunda bir anlama çabası içine girer. Şayet yeni karşılaştığı dini inanç, kendi inancına ağır bir eleştiri getiriyorsa, bu durumu belli bir ölçüde kabullenilebilir. Ergenlik dönemi, yukarıda da ifade edildiği gibi, temelde uzlaşma kültürü üzerine kuruludur. Eğer ergenlerin bu eğilimleri geliştirilebilir ve onlara diyalog ve uzlaşma kültürü yeterince kazandırılabilirse, daha demokratik, medeni ve uzlaşmacı bir toplumsal yapıya kavuşmamız daha kolay gerçekleştirilebilir (Şahin, 2007: 26-27).

1.3.3. Kişisel Faktörler

Ergenlik döneminde dini gelişimi etkileyen kişisel faktörlerin başında bireyselleşme ve kimlik gelmektedir. Bireyselleşme, ergenin diğer bireylerden ayrılma sürecini, kimlik ise oturmuş bir benlik tanımının gelişim sürecini ifade eder. Ergenin, ben kimim? Neye inanmalıyım? Hayatın amacı nedir? Nelere değer vermeliyim? Nasıl bir hayat yaşamalıyım? gibi sorulara cevap arayışı, onu dine yöneltir. Ergenin benlik yapılanmasına önemli katkılar sunar. Başka bir açıdan, ergenin yaşadığı kimlik krizi dinî konularda da kendini gösterebilir. Bu bağlamda ergenin din ile bağlantısı da, bağımsızlık ve bağıllık ikileminde gidiş gelişli bir yol izler. Ergen bir taraftan dinden, dinî değerlerden bağımsız hareket etmek isterken, diğer taraftan dine bağlanma ihtiyacı hisseder. Din bu çağda ergene aidiyet duygusu kazandırmak ve kendini keşfetmesine yardım etmek suretiyle ergenin bireyselleşmesine katkı sunar (Şahin, 2007: 27-28).

1.3.4. Çatışma

Ergenlik, her açıdan geçici bir “bunalım” devresidir. İmanla alakalı şüphe, kararsızlık ve çatışmalar, bireyin yaşamında en çok bu dönemde kendisini gösterir. Bu bunalım döneminde ergen, dini kitapları tenkit ve değerlendirmeye tabi tutarak şahsi bir din anlayışına ulaşmaya çalışır. Zihnin gelişimi neticesinde güç ve kapasite yönünden artan düşünce faaliyeti ergende bir güçlülük ve bağımsızlık duygusunun uyanmasını sağlar. Ergen, artık kendini yetişkinler kategorisinde hissetmeye başlar. Ergen daha evvel düşüncelerinin sınırlarını keşfetmiş olduğu ebeveynlerinin düşünce ve davranışlarını eleştirmeye başlar. Bunun neticesinde ebeveynleriyle çatışma yaşamaya başlar. Ergenin dini bunalımının başlangıcı anne-baba ile olan bu çatışmalardan kaynaklanır. Bir taraftan dinin ana-babaya itaat etmesi ve saygı göstermesi gerektiği ilkeleri ile öbür taraftan aile baskısından kurtularak bağımsız olma arzusu arasında kalan ergen, çelişkili ve kararsız bir durum yaşar. Bu durum, ayrıca her türlü otoriteye isyanı da beraberinde getirir. Çevresinde farklı inanç ve düşünce değerlerine sahip bireylerin varlığı, ergeni kendi inanç ve değerlerini yakından araştırmaya yönlendirir. Dini inançları hakkında sorular sormak ve başkalarıyla bunları tartışmak ergene büyük cesaret verir (Hökelekli, 1998: 270-270).

Cole ve Hall’e göre din, yaşadığı stres ve çatışmalarla mücadele ederken ergenin en az üç ihtiyacını giderir: Dinin giderdiği birinci ihtiyaç, yaşanan suçluluk duygusunun etkisinin azaltılmasıdır. Ergen, günah çıkarma, dua, kilise papazı ve kilise faaliyetleri içindeki ergenlik grubu ile girdiği iletişim sonucunda, ergenin yaşadığı stres azalabilir ve ergen affedilme duygusu yaşayabilir. Dinin giderdiği ikinci ihtiyaç güvenlidir. Dine

inanma, dinî faaliyetlerde bulunma, büyük bir gruba dâhil olma ve yüce bir güce inanma ergene güven duygusu kazandırır. Karşılanan üçüncü ihtiyaç ise, hayatı anlamlandırmasıdır. Ergen, dini sayesinde, iyi ve kötü hakkında bir fikir kazanır, hayatına bir istikamet çizer ve hareket de katar (Akt. Şahin,2007: 28-29).

1.4. Ergenlik Döneminde Dindarlığın Gelişim Aşamaları

Bu dönemde ergenin dindarlığı, çocukluk dönemi dindarlığının bir devamı niteliğindedir. Çocukluk evresi dindarlığının ilk evresi olan 3-6 yaş evresi, hikâyeleri evresi olarak nitelendirilir. İlk çocukluk evresinde çocuk, dine karşı oldukça heveslidir (Şahin, 2007: 29).

1.4.1. Dini Uyanış (12-14 Yaş)

Dini şuur, bireyin inandığı dini bilmesi ve niçin inandığı ya da inkar ettiğinin ve yaptığı ibadetlerin farkında olması demektir. Çocuk kendisine ezberletilen dualardan ve ibadet şekillerinden ve yakınındaki kişilerin dini davranışlarından etkilenir ve böylece inanç dünyası şekillenmeye başlar (Peker, 2000: 136).

Çocukluk dönemi dindarlığı, kolay kabul ve güven üzerine inşa edilmiştir. Çocuk, daha çok aile çevresi tarafından kendine öğretilen gerek sözlü ve gerekse örnek olma şeklindeki dinî telkinleri, eleştiri süzgecinden geçirmeden kabullenir. Çocuk, bu dönemde eleştirmekten daha çok öğrenme ve taklitle meşguldür (Şahin, 2007: 29). Bu dönemde çocuk dini konuları derinine nüfuz etmeden, dini öğretileri tam anlamıyla kavramadan dini bir inanç besler. Ergenliğe yakın zamanda çocuğun zihin ve düşünce yaşamı gerek derinlik gerekse genişlik yönünden büyük bir gelişim kaydeder. Ergen, 12-13 yaş dönemine karşılık gelen soyut işlemler dönemine girmesiyle birlikte okuldan ve toplumdan edindiği tecrübelerin yardımıyla problemleri tahlil eder ve üst düzey genellemeler yapar. Bu dönemde ergenin zihni, duyularüstü bir alanda gerçeklerden ayrılmış veriler üzerinden işlem yapabilir. Artık ergen, yaşadığı dünyanın sorunlarını, tarih boyunca bütün insanlığı uğraştıran doğaüstü, dini ve metafizik konuları düşünmeye başlar. Ergenin imanı şuurlu bir gelişmeye doğru yönelir. Ergende asıl anlama ve kavrama 12-13 yaşlarında görülmeye başlar. Bu yaşlardan itibaren yetişkinler seviyesinde bir dini inanç ve anlayış gelişmektedir. Bu yaşlara dini uyanış ve gelişim yaşları olarak bakılabilir. 12 yaşına kadar çocuk, uygulamada geleneğe bağlı olarak geliştirdiği dini inancını korur. Bu inanç yetişkinlerin otorite ve anlayışını esas alan, onlar tarafından kontrol edilen bir din şeklindedir. 12-13 yaşlarındaki çocuklarda Allah tasavvuru iyice

soyut bir kavram halini almıştır. Çoğunlukla ergenler, Allah'ı şekilsiz, cisimsiz hiçbir şeye benzemez soyut olarak algılamaktadırlar. Fakat dini güçlükler tamamıyla sona ermiş değildir. Ergende ibadetleri yerine getirme, camiye ve cemaate katılma, helal, haram, günah, sevap gibi konulara karşı belirgin bir artış gözlemlenir. Fakat bu dönem uzun sürmez ergenliğin kendine özgü bunalımları baş gösterir. Din de bundan nasibini alır (Hökelekli, 1998: 267).

1.4.2. Şüphe ve Çatışmalar (14-18 Yaş)

Ergenlikle ilgili yapılan çalışmalarda, ergenlik döneminin bir “fırtına ve stres” dönemi olarak kabul edildiği görülür. Bu kabulün temelinde, Hall'in ergenlik dönemi ile ilgili görüş ve değerlendirmeleri yatmaktadır. Hall'e göre, ergenler bugün kendilerini oldukça mutlu ve gayretli olarak hissederken yarın depresif ve bencil hissedebilmektedirler. Hall, özellikle 14-15 yaş arası ergenlerde gözlemlediği bu durumu, “ergenlik karmaşası” terimi ile ifade etmiştir. Bazı araştırmacılar buna karşılık, “ergenlik karmaşası”nın bütün ergenlerce tecrübe edilmediğini, şayet tecrübe ediliyorsa da aynı oranda tecrübe edilmediğini ileri sürmüşlerdir. Bunlardan Offer ve arkadaşları, 20 yılı aşkın bir süre devam eden ve normal ergenleri örneklem olarak gerçekleştirdikleri deneysel araştırmalarda ulaştıkları bulguların ergenlik karmaşasını desteklemediğini ortaya koymuşlardır. Onların elde ettikleri bulgularına göre, ergenlerin çoğu, genellikle karşılaştıkları yeni duygusal, bilişsel, biyolojik ve sosyal durumlara başarılı bir şekilde adapte olabilmektedirler. Buna karşılık deneysel araştırmalarda örneklem aldıkları ergenlerin sadece %15'i kendilerini depresif, endişeli, gergin, duygusal açıdan boş ve kafası karışık olarak tasvir etmişlerdir. Onlara göre, bireyin hayatının her dönemi, yeni zorluklar ve fırsatları beraberinde getirir (Şahin, 2007: 30-31).

Bahadır (1994) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmaya göre dini şüphe ergenleri olumlu manada etkilemektedir. Bahadır'a göre bu şüphe sonucunda ergenler, dini eksiklerini tamamlayıp daha fazla bilinçlendiklerini ve bunun, daha çok düşünmeye ve araştırmaya sevk ettiğini ifade etmişlerdir (Bahadır, 1994:148). Dinî şüphe ve kuşku başlama yaşı ergenlerde psiko-sosyal, kültürel ve dinî faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir. Ülkemizde yapılan çalışmalarda dini şüphe ve tereddütlerin değişik yaşlarda başladığı tespit edilmiştir. Dinî şüphenin yoğun bir şekilde 12-13 yaşlarında yaşanmaya başladığı ancak 14-15 yaşlarında en yüksek seviyeye çıktığını ve 16-17 yaşa geldiğinde tekrar düşme eğilimine girdiğini tespit edilmiştir (Bahadır, 1994: 92).

Ergenlikle birlikte ortaya çıkan bağımsızlık ve güçlü olma duygusu dinî konularda çatışma ve şüphelere yol açmaktadır. Anne babaya itaati emreden din ve kültür ile aile baskısından kurtularak bağımsız olma içgüdüleri arasında ergen şiddetli çatışma yaşamaktadır. Aile, ergeni inançları yönünde eğitmek, dinin kendilerine itaati emrettiği konusunda belli kalıplar içine sokmak isterken, ergen de kendi bağımsızlığını sınırlayacak durumlardan kaçınma eğilimi gösterir. Aile ergeni kendi doğrularına getirmek isterken bilinçli ya da bilinçsiz olarak dinin otoritesini yanına alarak ergene baskı uygular. Ergende ailesinin bu tutumuna karşı durmak ve eleştirmek suretiyle, dolaylı olarak dine tavır almış olur. Ergenin buradaki amacı, belki sadece ailenin otoritesine karşı koymak iken, planlı olmasa da dolaylı olarak dinin otoritesine karşı çıkmış olmaktadır (Hökelekli, 1998: 270).

1.4.3. Dinî İnanç ve Tutumların Netleşmesi (18-21 Yaş)

Ergenlik döneminin son dönemine yaklaşıldığında, bir önceki döneme damgasını vuran arayışlar, şüphe, kararsızlıklar ve çatışma ortadan kalkar. Ergen, bir normalleşme hali yaşamaya başlar. Artık bir önceki dönemde yaşadığı problemleri aşmış, kendine ait bir benlik imgesi, kişilik, hayat anlayışı ve dinî kişilik oluşturmuştur. Bu dönemde din ile ilgili tercihler ve kararları açıkça ortaya koyar. Bu dönemde, ergenlerden bazıları, aileden aldıkları din eğitimi doğrultusunda oluşturdukları dinî yaşamlarını olduğu gibi ya da çok az değişiklik yaparak devam ettirirler. Bazıları da dine karşı ilgisiz, bilinmezci veya dini reddederek ateist olmaktadır. Ülkemizde yapılan araştırmaların bulguları, üniversite gençliğinin çok yüksek oranda birinci ve ikinci grup içinde yer aldıklarını, son grubun diğer gruplara göre oranlarının %4-20 arasında olduğunu göstermektedir (Hökelekli, 1998: 280).

1.5. Kimlik ve Benlik Kimlik Statüsü

1.5.1. Kişilik

Kişilik sözcüğü sözlükte, “*bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal niteliklerinin bütünü, şahsiyet; insanlara yakışacak durum ve davranış; bireyin toplumsal hayatı içinde edindiği alışkanlıkların ve davranışların bütünü; herhangi bir kişi için, herhangi bir kişiye yetecek miktarda olan; herhangi bir sayıdan oluşan*” şeklinde betimlenmiştir (TDK, 2005: 1188). Sözlükteki çeşitli anlamlarından da görüleceği üzere bu terim, günlük dilde çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Bir kimseden bahsedilirken kişiliğinin kuvvetli veya kişiliği zayıf tanımlaması yapılabilmektedir. Bir başka yandan

bir kimsenin iyi insan olduğu ama belirli bir kişiliğinin olmadığından söz edilmektedir. Kişilik, kişiliksiz bir siyaset izlendiği ifadesindeki gibi durumlar için de kullanılmaktadır (Baymur, 2004: 271). Kişilik, kelimesini ifade etmek üzere çeşitli kelimeler kullanılmıştır. Bir araştırmaya göre 17953 kelimenin kişiliği ifade etmek için kullanıldığı ve bunlardan hiçbirisinin kişilik kelimesini tam manasıyla ifade etmediği saptanmıştır (Kula, 2001: 40).

Kişilik kavramı, psikolojide en geniş kavramlardan birisidir. Bir insanın, ilgi, tutum, yetenek, konuşma tarzı, dış görünüşü ve çevresine uyum biçimlerinin niteliklerinin tamamı, o insanın kişiliğini oluşturur. Bir insana özgü her bir nitelik, o insan hakkında bize ipucu vermektedir. Örneğin, bir insanın düşünce yapısı, dış görünüşü, sesi ve konuşma tarzı, direnme süreci, insanlara ve çevresine karşı duyduğu ilgisi, ilgilendiği spor vb. şeyler, bir şey veya bir duruma verdiği tepki vb. özellikleri, o insanı tasvir etmede önemlidir (Baymur, 2004: 273).

Kişilik, denilince herkesin aklında bir anlam ifade etmesine rağmen iş, bu terimin tanımlanmasına gelince zor bir hal almaya başlar. Bu sebeple psikologların, bu terim üzerinde uzlaştıkları tek bir tanım yoktur (Cüceloğlu, 2006: 404). Gordon W. Allport, konuyla ilgili bir araştırmasında kişilikle birbirinden ayrı 48 tanım yapıldığını tespit etmiştir (Kula, 2001: 40). Bu saikten yola çıkarak kişilikle ilgili örnek birkaç tanıma yer verilmekle yetinilecektir:

Kişilik, çok kapsamlı bir kavramdır; Bireyin, biyolojik ve psikolojik, kalıtsal ve sonradan edindiği bütün kabiliyetlerini, güdülerini, duygularını, isteklerini, alışkanlıklarını ve bütün davranış özelliklerini kapsayan bir terimdir. Bireyin bütün bu özelliklerini dikkate alarak kişiliği kısaca “*bir insanın duyusu, düşüncesi, davranış tarzlarını etkileyen faktörlerin kendisine özgü bir örüntüsüdür*” şeklinde tanımlamak mümkündür (Baymur, 2004: 275). Bir başka tanıma göre kişilik, “*bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir*” şeklinde tanımlanmıştır (Cüceloğlu, 2006: 404). Bir diğer tanımlamada ise “*bireyin kendine özgü ve ayırıcı davranışlarının bütünü*” olarak tarif edilmiştir. Bütün bu tanımlara bakıldığında kişilik, bir insanı başka insanlardan farklı kılan duygu, düşünce, tutum ve davranış özelliklerinin bütünüdür. Bunun yanı sıra bireyin, sık sık yaptığı veya belirgin davranışlarını temsil eder (Kula, 2001: 40).

1.5.2. Benlik

Benlik kavramı kelime anlamı Türk Dil Kurumu'nda, *“bir kimsenin öz varlığı, kişiliği, onu kendisi yapan şey, kendilik; kendi kişiliğine önem verme, kişiliğini üstün görme, kibir, gurur”* şeklinde ifade edilmiştir (TDK, 2005: 243). Bu kavram, psikologlarca farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bunun sebebi ise benlik kelimesinin karşılığı olarak “I” ve “self” kelimelerinin kullanmasıdır. Benlik kavramının tanımı üzerinde duran ilk psikolog, W. James benliği, *“biraz bilinen, biraz bilen, biraz nesne, biraz da özne”* şeklinde tanımlamıştır. Cooley benliği, bireyin içinde bulunduğu çevre tarafından nasıl algılandığı ve nasıl değerlendirildiğini yansıtan kavram şeklinde betimlemiştir. Mead da Cooley gibi sosyolojik bir yaklaşımla benliği, toplumsal çevrenin kazandırdıkları şeklinde ifade etmiştir (Akt. Kula, 2001: 42).

Benlik kavramı, kişinin kendisini algılamasına ve değerlendirmesine yönelik geliştirdiği görüşler olarak tanımlanabilir. Ergenin kim olduğu hakkındaki fikirlerin ve değerlendirmelerinin tamamıdır. Kişilik, kimlik, benlik kavramlarında kapsayan kişiye ait ayırıcı özelliklerin tamamıdır (Kulaksızoğlu, 2007: 113).

Benlik kavramı, son yıllarda kişiliği etkileyen güçlü bir faktör olarak psikologlar tarafından büyük bir ilgiyle incelenmeye başlanmıştır. Benlik, kişiliği etkilemekte olsa da kişilikten farklı bir anlam ifade etmektedir. Bu kavram, kişilik kavramında olduğu gibi oldukça karmaşık bir kavramdır. Yani *“kendi kişiliğimize ilişkin kanularımız ve kendi kendimizi görüş tarzımızdan oluşur”* şeklinde betimlenmiştir. Bu bakımdan benliği, kişiliğin öznel yanı olarak da tanımlamak mümkündür (Baymur, 2004: 285).

Benlik, insanın kendini tanıma ve değerlendirme şekli, kişiliğiyle ilgili özelliklerin bütünü; kişiliğin özü ve öznel yanısıdır. Benlik, kişilikle iç içe olmakla birlikte kişilikten farklı nitelikler taşır. Bireyin, mizaç ve karakter gibi özelliklerinin kısmı yönü veya bütününden bihaber veya bunlar hakkında az ya da yanlış bilgiye sahip olabilir. Bununla birlikte bireyin, kişiliğinin dışarıya yansıyan ve başkaları tarafından değerlendirilen yönlerinden haberdar değildir (Kula, 2001: 41-42).

Kişiliğin özü ve öznel yanısını teşkil eden benliği çözümlmek için “ben neyim?”, “ben ne yapabilirim?”, “benim için neler değerlidir?” ve “hayatta ne istiyorum” gibi sorulara yanıt aranması doğru olacaktır. Böylelikle benliğin, *“bireyin özellikleri, yetenekleri, değer yargıları, emel ve ideallerine ilişkin kanularının dinamik bir örüntüsü”* olduğu ortaya çıkmış olacaktır (Baymur, 2004: 286).

Yukarıda da zikredildiği üzere benlik, birtakım yaşantılar sonucu elde edilen bir yapı ve edinik bir oluşumdur. Birey, hayatının ilk yıllarında “ben” ile “ben olmayanı” birbirinden ayırt edemez. O dönemlerde birey için dünya içeriden veya dışarıdan geldiğini bilmediği birtakım izlenimler karmaşası biçimindedir. Kendisine dışarıdan gelen uyarıların, geldiği kaynakları algılayacak düzeyde değildir. Bunları bir anlam bütünlüğü içerisinde anlaması ise zamanla gelişmektedir. Birey için o dönemlerde, açlık, susuzluk, üşüme, terleme gibi bedeni ihtiyaçlar önemlidir ve bu sebeple ilk başta bunların farkına varır. Çünkü o, henüz dış çevreyle kendi bedeni arasındaki sınırları bile ayırt edebilme yetisini edinmemiştir. Birey, yavaş yavaş kendisini ve çevresini tanımaya başlar. Bu süreçte çevreden gördüğü ve görerek öğrendikleri artmaya başlar. Benliğinin gelişmesinde çevrenin etkisi büyüktür. Bu sebeple benliğin gelişmesinde çevredeki insanların verdikleri tepkiler, takındıkları tutum ve davranışlar oldukça önemlidir (Baymur, 2004: 286-287). Birey, çevreyle kurduğu ilişki ve çevrenin ona karşı tutum ve davranışıyla kendine özgü bir takım tecrübeler edinir. Edindiği bu tecrübeler ışığında kendi kişiliğini oluşturmaya başlar (Kula, 2001: 43).

1.5.3. Kimlik

Kimlik, farklı disiplinlerde farklı şekillerde tanımlanan kavramlardan biridir. Kimlik kavramının tanımında ortak noktada buluşulamamaktadır. Bunun nedeni kimlik kavramının bilişsel, toplumsal ve fiziksel öğeleri içeriyor olmasıdır. Araştırmacılar kimlik kavramını açıklarken bazen bir duyguya bazende psikolojik bir yapıya işaret etmekte ve kimlik kazanım sürecini bilinç ve bilinç dışı oluşumların bileşimi olarak açıklamaktadırlar (Atak, 2011: 164).

1.5.3.1. Kimliğin Tanımı

Türkçe Sözlükte; “*Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü; kişinin kim olduğunu tanıtan belge, hüviyet; herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü*” şeklinde belirtilmiştir (TDK, 2005: 1182). Bu tanıma göre herkes en az bir kimlik edinir ve yaşam süreci içerisinde birçok kimlik sıfatı kazanarak yaşar. Bu süreçte ailenin değer yargıları bireyin kimlik kazanmasında baskın faktördür (Balcıoğlu ve Baydar, 2008: 159-160).

İnsanın, birisi kişisel diğeri sosyal olmak üzere iki tür kimliğinden söz edilebilir. Bireysel olarak biricik olma duygusuna dayanan şahsi kimlik, kişinin psikolojik

özelliklerine, bedensel ve zihinsel kapasiteleri gibi özel vasıflarına işaret etmektedir. Sosyal kimlik ise kişinin dinî, etnik, kültürel, siyasal, sosyal, ekonomik vb. gruplardaki üyelikleriyle ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda kişi, sosyal kimliğini tarif ederken, sosyal özdeşleşmelerine bağlı olarak grup aidiyetlerine vurgu yapmaktadır (Kartopu ve Hacıkeleşoğlu, 2016: 246). Bireylerin başkalarını ve kendilerini nasıl algıladıkları, hangi özelliklere öncelikle dikkat ettikleri benlik yapısına ve kültürden kültüre farklılık gösterebilir (Kağıtçıbaşı, 2008: 405). Kimlik bireyin kendi kendini nasıl tanımlayıp, algılayıp, kiminle özdeşleştirdiğine göre önem kazanan bir kavram ve değerdir (Çakan, 2014: 46).

Erikson'a göre kimlik kavramı, tecrübenin devamı için bilinçsizce çabalama ve grup idealleri ile bütünleşme duygusu ve bireysel biricikliğin, bilinçli olarak hissedilmesidir. O, kimliği, çocuğun bağımlı olduğu insanlara benzemek istediği ve çoğu kez bunu yapmaya zorlandığı zaman yaptığı özdeşleşmenin bir toplamı olduğunu savunmuştur (Kulaksızoğlu, 2001: 32). Erikson'a göre ergenlik döneminde kazanılması gereken temel özellik kimliktir. Fakat ergenlik dönemi, kimlik gelişiminin başlayıp bittiği dönem değildir. Kimlik bireyin yaşamı boyunca değişir ve gelişir (Pehlivan, 2017: 17).

Kimlik, önceki bütün özdeşim ve benlik imajları ile oluşur. Diğer bir deyişle gerçekte kimlik şekillenmesi süreci hayal edilen geleceğin ışığında, önceki bütün özdeşimlerin yeniden inşa edilmesidir (Morsünbül, 2011: 13).

Kimlik, bireylerin gelişim dönemleri boyunca (özellikle ergenlik döneminde) diğer bireylerle özdeşleşme sonucu meydana gelen bir devamlılık ve tutarlılık içinde, nelere inanıp önem verdiği ve umutları ile ilgili toplu farkındalık bilincinin oluşmasıdır (Mehmedoğlu, 2004: 44).

Erikson kişilerin benlik yapılandırmalarını tanımlamak için benlik ya da benlik kavramı terimlerini kullanmak yerine kimlik kavramını kullanmıştır (Morsünbül, 2011: 13).

Kimlik kavramı farklı disiplinlerde, farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Fiziksel, bilişsel ve toplumsal farklılıklar nedeniyle kimlik kavramının tanımında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Her insan hayatı boyunca zaman zaman “ben kimim?”, “nasıl davranmalıyım” sorularına cevap arar. Bu sorulara verilen cevap ergenin dünya

görüşünü, doğruluk ve iyilik anlayışını, dini inancını biçimlendirmeye başlar (Kulaksızoğlu,2007:113).

Psikologlar, kimliği birbirlerinden farklı şekilde tanımlamışlardır. Bu çalışmada, psikanalistik ekolde yer alan Erikson ve sonrasında Marcia'nın görüşleri üzerinde durulmuştur. Psikanalistik yaklaşıma göre kimlik, kişilerin çocukluk çağında yaşadıkları tecrübelerle şekillenir. Bu süreçte bireylerin, çevreleriyle girdikleri ilişkiler önem kazanır. Çocukluk evresinde kurduğu özdeşimlerin ve dışarıdan gelen etkilerle birlikte ergenlik çağında, çocukluk evresindeki yeteneklerin olgunlaştırılması, bedendeki hızlı değişimin fark edilmesi, cinsellik, kişisel özerklik, ailesel rollere bağlılığın zayıflaması söz konusudur (Ayten, 2012: 105).

Erikson Psiko-sosyal Gelişim kuramı içinde kimlik kavramını ayrıntıları ile ele almış, Freud'un Psikanalistik kuramından farklı olarak ele almıştır. Çocuğun arkadaşları, öğretmenleri, yaşadığı toplumsal yapıyı da işin içine katarak Psiko-Sosyal Gelişim kuramını oluşturmuştur. Erikson, kişinin ve toplumsal kültürün temelinde yer alan kimlik biçimlenmesiyle ilgilenmiştir. Ona göre kişiler hayatları boyunca çevreleri ile girdikleri etkileşimlerle gelişir. O, kişisel gelişim ile toplumsal değişimlerin ve ferdin hayatındaki kimlik krizi ile tarihsel gelişimdeki ekonomik kriz, savaş gibi krizlerin birbirinden bağımsız olmadığını, çünkü bu alanların birbirlerini tamamladıklarını belirtmiştir. Erikson, kuramında hayat döngüsünü gelişimsel dönemler şeklinde betimlemiş ve kimliğin şekillenmesinde en önemli dönemin ergenlik dönemi olduğunu öne sürmüştür. Kimlik oluşumunu tanımlarken psikolojik, toplumsal, gelişimsel ve tarihsel özellikler arasındaki ilişkiler olduğunu söylemiştir (Morsünbül, 2005: 5).

Erikson, Psiko-sosyal Gelişim kuramı içerisinde, ilk dört evredeki kazanımların, kimlik duygusuna karşı olarak kimlik karmaşası dönemine bir yansıması olduğunu, bu dönemlerde yeterince kazanılan ya da kazanılamayan hislerin ve özelliklerin kimlik kazanımı evresinde yeniden ortaya çıktığını ve tekrar kişinin kendisini değerlendirdiğini belirtmektedir (Kar, 2012: 29).

Erikson'un kuramına göre, gelişimin her evresinde birey bir psiko-sosyal bunalımla karşılaşır. Her bunalım evresinde olumlu ve olumsuz olası çözümler vardır. Bu, bebeklik döneminde güvensizliğe karşı güven duygusuyken; ilk çocukluk döneminin ilk yarısında utanç ve şüpheye karşı özerklik, ikinci yarısında suçluluğa karşı girişimciliktir; orta çocuklukta ise aşağılık duygusuna karşı üretkenliktir. Erikson, ergenliğe girişle birlikte kimlikle veya rol karışıklığıyla neticelenecek bir dizi kararın alınması gerektiği

varsayımını öne sürer. Doğru kararlar alan ergenler tecrübelerini açıkça tanımlanmış bir kimlikle bütünleştirme yeteneği elde edeceklerdir. Doğru karar alamayanlar ise, ergenlik çağı sona erip yetişkinlik çağına girdiklerinde geliştirecekleri çeşitli kimlikler ve oynanacak rollerle ilgili sorunlarla karşılaşacaktır (Dönmez, Çelen ve Onur, 1993: 593).

Kimlik duygusu, kişinin yaşayışından yani birey olarak eşsiz ve kendine has bir tarz içinde var olduğunu ve bu tarzın devamlılık duygusu duyumsayışından söz etmek demektir. Kimlik duygusu tek bir yaşantı değil bireyin yaşantılarının bileşimi olarak anlaşılmalıdır. Ergenlik çağında birey, deneme yanılma yoluyla kendisine en uygun benliği bulmaya çalışır. Kişilikten kişiliğe girer, bu geçici kişiliklere ‘sanki- ben’ adı verilir. Denemler sonucunda ergen, kendine yeni bir benlik ya da benlik kimliği oluşturur. Erikson’un kimlik duygusu olarak bahsettiği duygu, ergende eskiden çekirdek durumunda var olan kimlik duygusu ile şimdi gelişmekte olan ve toplumsal anlamlar kazanan kimlik duygusunun bütünleşmesidir. Kişiliğin toplumsal, meslekî, cinsel yönlerden tamamlanmasıdır (Akt. Temel ve Aksoy, 2005: 28-29).

Kimlik kavramını inceleyen kuramlar bireyin bir kimliğe sahip olması ve bu kimliğe değer vermesi onun birçok ihtiyacını karşıladığını ve yaşamdan aldığı doyumunu etkilediğini savunmaktadırlar. Kimlik, bireyin kendine önem verme başaklarından ayrı olma belirginlik ve zaman ve mekânda süreklilik, ait olma ve kendini başkalarına yakın hissetme ve onlardan ilgi ve alaka görme yetenek ve kontrol duygusu yaşamın gayesi ve anlamıdır. (Akt. Hortaçsu, 2007: 16-17).

Kimlik, bireyin benlik kurgusunun tamamını kapsar. Geçmişte kendisini nasıl tanımladığı ile şu an kendisini nasıl tanımladığı ve gelecekte nasıl bir birey olmayı ümit ettiğine dair algılamaların tamamını ifade eder (Ayten, 2012: 10).

Birey ergenlik çağında, çocukluk çağında yaptığı özdeşleşmelerden farklı yeni özdeşleşmeler yapar. Eski özdeşleşmeler ile yeni kazandığı özdeşleşmeler arasında tercihlerde bulunur. Bütün bu kazandığı özdeşleşmelerin kaynaşıp bütünleşmesinden benlik kimliği oluşmaya başlar. Benliğinde devamlılık kavramının ortaya çıkmasıyla diğer kişilerin kendini değerlendirmesini önemser ve ona göre davranış sergiler. Benlik kimliğinin değişik yönleri vardır; bunlar bireysel, cinsel ve toplumsal yönlerdir. Kimlik oluşumu, özdeşleşmelerin artık işe yaramaz olduğu ve özdeşleşme örneklerinin sona erdiği noktada başlar. Bu yeni oluşan benlik ya da benlik kimliği, eski özdeşim örneklerinin birbirlerine eklenmesiyle oluşan bir benlik olmayıp yeni bir benliktir. Ergen, kimliğini oluştururken kendisini herkesten farklı aynı zamanda etrafıyla anlamlı

münasebetler kurmayı başarmış bir birey olarak görür. Kimlik duygusu kurduğu bütün bağlarla yani aile bağları, arkadaş ilişkileri, meslek seçimiyle oluşan toplumdaki konumu, yaşam tarzı ve gayeleri ile oluşan bir duygudur (Kımtar, 2012: 16-17).

Benlik kimliği kolayca elde edilemez. İnsanların çoğunluğu, büyük bunalımlar yaşayarak, aşırı rahatsızlık veren çatışmalardan geçerek kendi kimliklerine ulaşabilmektedir (Hökelekli, 1998: 110). Ergen bu dönemde kimlik kazanma sorununu çözmek durumundadır. Bu sebeple anne-baba ve öğretmenler ergene, artık çocuk gibi değil bir yetişkin gibi davranmalıdır. Anne-baba ve öğretmenler ergenin akran gruplarını özellikle liderlerini yanlarına aldıkları takdirde ergene ulaşması onunla diyalog kurması daha kolay olur. Aileler ergenin sağlıklı bir şekilde kimliğini kazanabilmesi için kişilik sorunlarını başarılı bir şekilde çözümlenmiş, mesleklerinde ilerlemiş, yaşamlarında anne-baba olarak başarılı olmuş kişilerle tanışmalarını ve özdeşim kurmalarını sağlamalıdır (Temel ve Aksoy, 2005: 30).

Kimlik kazanma sürecinde ergen sık sık yeni özdeşim örneklerine yönelir. Yönelindiği yeni özdeşim örnekleri ergende kendine özgü giyim, davranış, inanç ve dünya görüşünü oluşturacak birtakım izler oluşturur ve bu izler ergende oluşup bütünleştiğinden, bir yandan kimliğini oluştururken diğer yandan da, kişilikle toplum arasındaki tüm ilişkilerin temeli olan özerklik ve sorumluluk duygularını biçimlendirir. Özdeşim örneklerinden aldığı izlerle kendine yeni bir kimlik oluşturan ergen Erikson'un da belirttiği üzere bu kimliği özdeşleşmenin bittiği yerde kazanmaktadır (Kula, 2001: 61-62).

Kimlik duygusu gelişmiş birey, kendi benliğinin devamlılığını algılayan, kendisine yabancılaşmamış, varoluşunun farkında olan kendine has duygu, düşünce ve hedefleri olan kendince geliştirdiği inançları, yaşam tarzı, dünya görüşü olan, nereden gelip nereye yöneleceğinin ve nereye gideceğinin bilincinde olan kişidir (Kımtar, 2012: 18; Temel ve Aksoy, 2005: 29). Fiziksel olarak var olan, fakat psikolojik açıdan toplumdan kopmuş olan bireyler, bir kimlik sahibi olmak ve toplumda özel bir yer kabul etmek istemezler (Yavuzer, 2007: 287-288).

Ergenin özdeşleşme örneklerinin farklı olması, ideal örneklerin toplumda yeterince olmaması ayrıca toplumda meydana gelen sosyokültürel değişimlerin sonucu, kimlik statüsünün belirginleşmemesi veya değer karmaşasının olması kimliğini oluşturan unsurların netleşmemesine neden olur. Böylece kimlik bunalımı, gencin bağımsızlık duygusunu kazanamamasına, sosyal statü ve rolünün belirgin olmamasına,

yaşam felsefesinin yeterince oluşamamasına ve kendine güven duygusunun eksikliğine neden olur. Bu durumda olan ergenlerin sıkıntılar yaşaması muhtemeldir (Kula, 2001: 63).

1.5.3.2. Kimlik Bunalımı

Erikson'a göre kimlik bunalımı, ergenlik döneminin ayrılmaz bir parçasıdır. O, bunalımın birçok ergende bulunabileceğine işaret etmiştir. Ergenlikte yaşanan kimlik bunalımı, anlamlı bir gaye arayışında deneme yanılmalar olarak değerlendirilebilir. Ergen, içine düştüğü rol karmaşasından çıkmak için yetişkinlerin özenli, hoşgörülü ve anlayışlı yaklaşımlarına ihtiyaç duyar. Bu yolda ergenin farklı roller deneyerek, kendince kuracağı tez ve sentezler uygun şekilde desteklenmelidir. Bu sayede ergenin özgüven duygusu gelişecek, olumlu bir benlik algısı geliştirmesi kolaylaşacaktır (Aydın, 2003: 64).

Erikson'a göre bu bunalım özellikle ergenin duygusal bağılıklara girdiği veya meslek, iş ve yön seçiminde karar vermek zorunda kaldığı ya da kendisi için önemli olan yarışmalara girdiği dönemde ortaya çıkmaktadır. Ergen bu gerginliği gideremezse kendine güvenini yitirebilir, utangaç hale gelebilir ve başarısızlıklarda paniğe uğrayabilir. Kimlik bunalımı, ergenlikte atlatılması gereken doğal bir gençlik hastalığı olarak tanımlanabilir. Kimi ergenlerde belli belirsiz geçerken kiminde de ağır belirtilerle kendini gösterir. Ebeveynlerin dayatmaları neticesinde ergenlerde olumsuz kimlik oluşabilmektedir. Toplumsal çatışmalar ve beklentiler ergeni rahatsız eder bazen bu etkiler moratoryum kimlik denilen ergenin kimlik arayışını askıya alınmasına neden olabilir. Dönemin sonuna doğru ergen durulur, benlik saygısı artar, kendisi ve çevresiyle çatışması yatışmış, kendisine bir yol çizmiş ve amaçlar belirlenmiş olur (Temel ve Aksoy, 2005: 230-31; Gürsu, 2011: 23).

Ergenlik evresinde bireyler bilişsel, bedensel ve psikolojik değişimler sonucunda toplumun istekleri ile karşı karşıya kalırlar. Bir taraftan çocukluk özdeşimlerinin ve kendilik algılamalarının sürdürülmesi mevcut olan dengeyi sürdürme çabaları iken diğer yandan toplumsal beklentiler değişimi zorunlu kılmaktadır. Bu durumda ergen, kendi kimliğini yeniden tanımlayarak toplum içinde yer edinmek zorunda kalır. Böylece kimlik bunalımı ortaya çıkar (Morsünbül, 2005: 13).

Ergenlerin bazıları ergenlikteki stres, baskı, bunalımlarla mücadele edemezler, yenik düşerler. Bu durumda, Keniston'un "yabancılaşma" dediği durum ortaya çıkar. Keniston yabancılaşmış bireyleri şöyle tanımlar: "Toplum içinde fiziksel olarak yaşayan, ama psikolojik olarak toplumdan kopmuş olan bireyler, bir kimlik sahibi olmak

ve toplumda özel bir yerlerini olmasını istemezler.” Kimlik yabancılaşması yaşayan bu ergenlerin kafaları karışıktır. Kaygılı ve yakınlarına karşı düşmanca duygular içindedirler. Duygu, düşünceleri yönlendirilmemiş, karamsar bir dünya görüşüne sahiptirler (Yavuzer, 2007: 288).

1.5.3.3. Kimlik Gelişimini Açıklayan Kuramlar

Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı, Marcia'nın Kimlik Statüleri Kuramı, Waterman'ın Kimlik Statüleri Kuramı, Berzonsky'nin Sosyal Bilişsel Kimlik Stilleri Modeli, Luyckx, Goossens, Soenens ve Beyers'in Kimlik Statüleri Modelidir. Burada, çalışmamız açısından önemli olan ve araştırmamızı, üzerine bina ettiğimiz Marcia'nın Kimlik Statüleri Kuramı ele alınacaktır.

1.5.3.3.1. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı

Erikson, ergende kimlik gelişimi konusunda akla gelen ilk kuramcılardan biridir. Erikson'un kimlik gelişimine ilişkin görüşleri, gelişim psikolojisi alanındaki bütün kimlik açıklamalarını ve ergen psikolojisi ile ilgili çalışmalarını etkilemiştir. Erikson, başlangıçta Freud'un görüşlerinden etkilenmiş bireyin gelişiminde biyolojik temelli bazı özelliklerin ve çocukluk yıllarının önemini kabul etmiştir (Balkaya, 2005: 21). Ancak Freud'tan farklı olarak kültür ve toplumsal ortamın kişilik gelişiminde önemini vurgulamıştır. O, Freud'un gelişim dönemlerinden esinlenerek bireyin doğumdan ölüme kadar geçirdiği dönemlere önem veren bir kişilik kuramı geliştirmiştir. Bu kurama göre yaşamın her döneminin önemli bir karmaşası vardır. Bu karmaşası başarılı bir şekilde çözümlenirse birey sonraki evreye sağlıklı, mutlu ve o evrenin konusuyla baş etmek için donanımlı girer (Hortaçsu, 2007: 18).

Erikson, ergenin, dünya görüşü iş aşk konularında denemelerde bulunduğunu ve bu denemelerin kimlik keşfi sürecinin moturu olduğunu belirtmiştir (Atak, 2011: 164).

Erikson, gelişimi aşamalı-oluşum ilkesi ile açıklamıştır. Aşamalı oluşum ilkesine göre büyüyen her şeyin bir taban planı vardır ve parçalar bu taban plana göre kendilerine ayrılan belirli zamanlarda gelişirler. Bu süreç işlevsel bütünü oluşturan tüm parçalar gelişimini tamamlayana kadar sürer (Şahin, 2009: 36-37).

Erikson'a göre ergenlik döneminin en önemli konusu, kimliğe karşılık, kimlik karmaşasıdır (Kulaksızoğlu, 2006: 31).

Erikson'a göre ergenler güçlü bir kimlik duygusu oluşturmak için büyük gayret gösterirler. Kimlik oluşturmada biri olumlu biri de olumsuz iki kutup bulunmaktadır.

Olumlu uça kişinin zamana karşı oluşan devamlı ve tutarlı bir kimlik duygusu, olumsuz uça ise kişinin kimlik yapılandırması ile ilgili olarak rol karışıklığı vardır (Morsünbül, 2011: 21). Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Evreleri'ne, Erik Erikson'un eşi Joan M. Erikson tarafından 9. evre eklenmiştir. J.M. Erikson bu evreyi, bilgeliğe karşı kibirlilik olarak tanımlamıştır (Erikson, 2018: 92).

Tablo 1. Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Evreleri

Evreler	Karmaşa	Sonuçlar
Bebeklik	Güvene karşı güvensizlik Umut	Anneye güvenli ya da güvensiz bağlanma
Erken Çocukluk	Özerkliğe karşı utanç ve Şüphe İrade	Özerkleşme ve bağımsızlaşma girişimlerinde başarı ya da başarısızlık
Oyun Çağı	Girişkenliğe karşı suçluluk Amaç	Toplum tarafından onaylanma, istedik hedeflere bilinçli ya da bilinçsiz yönelim
Okul Çağı	Çalışkanlığa karşı başarısızlık duygusu Etkinlik	Kişisel ve sosyal bilinç yeterliliği kazanma ya da kazanamama
Ergenlik	Kimliğe karşı kimlik karmaşası Bağlılık	Olumlu ya da olumsuz benlik algısı kazanma
Genç Yetişkinlik	Yakınlığa karşı yalıtılmışlık Sevgi	Başkalarıyla olumlu ya da olumsuz sosyal ilişkiler kurma
Yetişkinlik	Üretkenliğe karşı durgunluk İçtenlikli İlgi	Toplum ve insanlığın gelişimi için olumlu ya da olumsuz değer kazanma
Yaşlılık	Bütünlüğe karşı mutsuzluk Erdem	Yaşamdaki sevinç ve üzüntüler ile ölüme karşı benlik bütünlüğü koruyarak geliştirmede başarı ya da başarısızlık
Yaşlılık	Bilgeliğe karşı Kibirlilik	

Erikson'a göre kimlik, ergenlik döneminin en önemli konusudur. Kimlik oluşturma süreci, bireyin çeşitli konularda tercihler yapmasını kapsar. Bu seçimler dini inanç, siyasi görüş, cinsellik, ilişkisel rol tanımı gibi farklı konuları kapsar. Seçim yapmanın çeşitli yolları vardır. Erikson'a göre en çok arzulananı, bireyin farklı seçenekleri araştırıp bu seçenekler üzerinde detaylı düşünmesi ve bazılarını tecrübe ederek kendisi için en uygun olanı seçmesidir. Erikson, araştırma, düşünme sürecini "moratoryum" ve bu arayış sonucu kabul edilen kimlikler bütününe ise başarılı kimlikler olarak adlandırır. Ona göre kimliğini kazanan ergen, genç yetişkinlik evresinde yakın ilişkilere hazırdır. Bu kimlik kuramına göre birey farklı alanlardaki kimliğine (ilişki, din, politika) farklı zamanlarda karar verebilir. İnsanların bazıları ise yaşam boyu araştırıp bir türlü kim olduklarına karar veremezler ve bu kararsızlıkları sonucu bunalıma girebilirler. Bu duruma "kimlik dağılması" denir. İnsanların bazıları ise anne babaları veya toplum tarafından kendilerine hazır sunulan kimlikleri benimserler. Erikson, düşünmeden,

sorgulamadan, hazır sunulan kimliği kabul etmeye “önceden belirlenme” adını vermiştir. Erikson’un kimlik kuramı, Marcia tarafından geliştirilmiştir. Erikson kimliğinin ne derece kişisel gayret, ne derece bilinçli şekilde ve faaliyetler sonucu elde edildiğiyle ilgilenmekteydi. Erikson’un ilgilendiği şey kimliğin niteliğiydi. İçeriği pek önemli değildi. Bireyler ateist de olabilir dindar da. Bu kimliği oluştururken hangi süreçlerden geçtiği önemlidir (Hortaçsu, 2007: 18-19).

1.5.3.3.2. Marcia’nın Kimlik Statüleri Kuramı

Marcia’ya göre kimlik kavramı, ergenin adanmışlık ve kriz olgularının varlığına ve yokluğuna göre oluşan, kişinin gerçekçi değerler sistemi ile ilişkili olarak farklı şartlarda ve durumlarda zamanla gerçekleşen, kişinin kararlarını sürdürmesine destek olan içsel bir kendilik yapılanması olarak, birlik ve bütünlük duygusudur. Dört farklı kimlik statüsünden bahseder Marcia, bunlar; başarılı kimlik, kararsız kimlik, kargaşalı kimlik, dağınık kimlik olarak sınıflandırmıştır. Bu kimlik statüleri arasında bireyin geçişler yapabileceğini vurgulamıştır. (Marcia, 2002: 199-209)

Benlik Kimliği Statüsü; Bireyin sorgulama, karar süreci ve bağlanmaları ile belirlenen, ideolojik alan ve kişilerarası ilişkilerdeki sürekliliğini gösteren değer, inanç ve tutumlarla kategorize edilmiş kimlik durumudur (Pala, 2007: 6).

Erikson’a göre bireylerin ergenlikte en temel gelişim görevlerinden birisi de kimlik kazanmaktır. Erikson’unun çalışmasından itibaren kimlik gelişimi ergenlik psikolojisinde ana konulardan biri olmuştur (Bertram-Troost vd, 2006,304). Marcia’ya göre kimlik gelişiminin ergenlikte zirve noktasına ulaşmasının bazı sebepleri vardır. Öncelikli sebep, bu dönemin ergenin bilişsel, fiziksel, cinsel ve ahlaki gelişim açısından en hızlı biçimde değişim yaşadığı dönem olmasıdır. Ergenlik çağında en önemli değişim “kimlik krizi” veya “kimlik karışıklığı” olarak adlandırılan değişimdir. Kimlik değişiminin ergenlikte zirve noktasına ulaşmasının diğer bir sebebi ise toplumun bu dönemde ergenden artık yetişkin rollerini benimsemesini, denemesini ve sürdürmesini beklemesidir. Bu iki nedenden dolayı ergenlik, kimlik gelişimi için doruk noktadır (Kulaksızoğlu, 2001: 32; Ergin, 2015: 7).

Ergenler kendilerini içinde buldukları sosyo kültürel çevre ile girdikleri ilişkilerle tanımlamaktadırlar. Bu dönemde ergenler benliklerini kişisel olarak tanımladıkları kimlikle bütünleştirme sorumluluğuyla karşı karşıyadır. Literatürdeki ergenlerin kimlik edinmesi konusunda yapılan çalışmaların birçoğu Erikson’un

çalışmalarını esas alarak yapılmıştır. Marcia, Erikson'un düşüncelerini ölçülebilir haline getiren bilim insanlarından biridir. Marcia, kimliği bireylerin inançlarının, dürtülerinin, yeteneklerinin, umutlarının dinamik bir şekilde örgütlenmesi olarak tanımlar (Eryılmaz ve Apay, 2011: 168).

Marcia Erikson'un ego kimliği kavramının ölçülebilme sorunuyla ilgilenmiştir. Erikson'un kuramında bahsettiği görüşlerin kuramsal açıdan önemini kabul etmiş ancak ölçüm sorunları nedeniyle yeni bir model girişiminin olması gerektiğini belirtmiştir. Genel olarak ergenlikte kimlik gelişimi konusunda Erikson'un görüşlerine aynen katılmaktadır. O, kimliğin kazanılmasıyla ilgili iki kavram ileri sürmüştür. Bu iki kavram bunalım ve bağlanma'dır. Marcia, ilk zamanlar bunalım kavramını benimserken daha sonra *seçeneklerin araştırılması* kavramını kullanmıştır (Morsünbül, 2005: 15-16).

Marcia'nin kuramında kriz, ergenlerin geçmişteki seçimlerini, inançlarını, sorgularını içeren bir karar verme süreci olarak ele alınır. Bağlanma ise ergenlerin ideolojik ve kişisel seçimleri sonucu ödedikleri bedelleri ve yaptıkları yatırımların düzeylerini belirtir. Bu iki ilkenin varlığına ya da yokluğuna bağlı olarak ergenler, başarılı, ipotekli, dağınık, moratoryum olmak üzere dört önemli kimlik statüsünden birini seçerler (Eryılmaz ve Apay, 2011:169).

Marcia, Erikson'un teorisini genişleterek daha işlevsel bir hale getirmiştir. Ergenlik dönemlerinden hareket ederek dört kimlik statüsü belirlemiştir. Bu dörtlü tipoloji, iki temel kavram üzerine inşa edilmiştir. Bunlar; keşif (exploration) ve karar verme/bağlanmadır (commitment). Birincisi, alternatif hedefler, roller ve kimlik statüsü hakkında düşünme ikincisi ise bu araştırmaları gelecekte bir eylemin muhtemel sonuçları olarak sağlamlaştırma ve karar verip bağlanmadır. Bu dörtlü ayırım, hiyerarşik bir şekilde olgunlaşma düzeylerine de işaret etmektedir. Kimlik dağılması en az olgun en az karmaşık statü olarak düşünülür. Başarılı kimlik ise en olgun evre kabul edilmiştir (Aytan, 2012:106).

Araştırmacılar ilk ve orta ergenlikte kişilerin ipotekli ya da kimlik karmaşası statüsünde olduğunu ve ilerleyen zaman içerisinde kimliğin karmaşadan başarılı kimliğe doğru kademeli bir biçimde gelişebileceğini ifade etmiştir. Bu gelişim, çoğunlukla kimlik karmaşasından ipotekli kimliğe sonra moratoryuma ve en sonunda başarılı kimlik sıralamasıyla karakterize olabilmektedir (Karataş, 2016: 40). Her kimlik statüsü aslında devam eden bir süreçtir. Gelişimsel bir devamlılık olduğu düşünülse de hiçbir statü bir sonraki için gerekli ve kaçınılmaz değildir. Bir statüden başka birine geçişler olabilir.

Yaşam içinde rollerin değişimiyle birlikte kimlik durumu değişim gösterebilir. Ayrıca bir kimlik statüsündeki birey, diğer statünün özelliklerini de taşıyabilmektedir (Baş, 2013: 33). Marcia dört kimlik statüsünü şöyle açıklamaktadır:

1. Başarılı (Achievement) Kimlik Statüsü

Başarılı kimlik statüsündeki kişiler, kimliğe karşı kimlik karmaşası çatışmasını başarıyla çözümlemişlerdir. Kimlik başarısı ego gücünü artırır. Başarılı kimlik statüsündeki kişiler kendileri ile uyum içindedir, kendi kapasitelerini, sınırlılıklarını ve düşüncelerini kabul ederler (Morsünbül, 2005: 17). Bu evrede kişi, yaşadığı kimlik krizi ve sorgulama döneminden başarılı bir şekilde çıkmış ve karar verme sürecini yaşayarak kendi kimliğini oluşturmuştur. Meslek, inanç ve ideoloji konusunda kararlar almıştır. Hem araştırma ve keşif hem de karar verme ve bağlanma düzeyi yüksektir (Aytan, 2012: 107).

Başarılı kimlik statüsündeki bireyler kriz ve bunalım dönemlerini başarıyla atlatıp kimliklerini oluşturmuşlardır (Oskay, 1998: 17).

Yapılan çalışmalar neticesinde bu statüdeki bireylerin bilişsel açıdan yüksek düzeye sahip olduklarını, yüksek derecede akıl yürütme becerilerine sahip olduklarını ve bu bireylerin daha fazla içe dönük olduklarını göstermektedir (Karataş, 2016: 39).

2. Kararsız (Moratorium) Kimlik Statüsü

Askıya alınmış da denilen bu kimlik statüsünde birey, kriz yaşamaktadır. Herhangi bir karar vermemiş, ancak karar vermek amacıyla önündeki seçenekleri denemektedir. Kimlik karmaşasından farkı, karar almaya yönelik aktif bir çabanın bulunmasıdır. Keşif ve araştırma fazla, ancak karar verme ve bağlanma düzeyi düşüktür (Aytan, 2012: 107). Bireyin bu kimlik statüsünde kriz durumunda bulunduğu fakat bu krizi aşmak için çeşitli seçenekleri test ettiği bir karara varmak için araştırmalara devam ettiği görölmüştür (Oskay,1998,17).Yapılan araştırmalar bağlanım yaşamak için yüksek çaba gösteren bu gruptaki bireylerin çoğunlukla başarılı kimlik statüsüne geğiş yaptığını göstermektedir (Karataş, 2016: 39).

Marcia'ya göre ertelenmiş kimlik, başarılı kimlik için bir aşamadır. Birey askıya alınmış kimlik statüsündeyken dünya, ergene sabit, kontrol edilebilir ve hoş bir yer olarak görünmez. Askıya alınmış kimlik statüsündeki kişiler genellikle hükümeti, politikayı, eğitimi kısaca her şeyi değiştirmek isterler (Aytan, 2012: 107).

3. Bağımlı (Foreclosure) Kimlik Statüsü

Birey, bağımlı kimlik durumunda, ailesinin kimlik statüsünü ve standartlarını benimsemiş ancak az sayıda rol yaşantısı ve kriz geçirmiştir. O, ailesinin ve başkalarının olmasını istediği ve beklediği birisidir. İnançları ailesinin inançlarıdır. Araştırma ve keşif düşük, karar verme ve bağlanma ise yüksek düzeydedir (Ayten, 2012: 107).

Bu kimlik statüsünde birey anne babasının ya da kendisini yetiştirenlerin değerlerini benimsemiş, ondan önce çok az rol yaşantısı ve kriz geçirmişse ipotekli kimlik statüsüne girmektedir (Oskay,1998: 17). Bu kimlik statüsünde yer alan kişiler, karmaşık bilişsel yöntemleri az kullanırlar, ahlaki akıl yürütmede gelenek öncesi ya da geleneksel düzeydedirler. Aile ilişkileri güçlü, çatışmasız ve idealleştirilmiştir. Bireyler arası ilişkilerde iyi huylu, uysal, daha az güvenli bağlanmış, daha az şüpheli tutumlar ortaya koymaktadırlar (Kar 2012: 25).

Bağımlı veya ipotekli kimlik statüsündeki kişiler sabit fikirli, otoriter ve katı görüşlere sahip özelliklerle ayrılmaktadır. Yapılan çalışmalar bu kişilerin olumsuz durumlara karşı benlik saygılarının savunmasız olduğunu ve bu gruptaki kişilerin diğer kimlik statüleri içerisinde en az kaygı yaşayan grup olduklarını göstermektedir (Karataş, 2016: 39).

4. Kargaşalı (Diffusion) Kimlik Statüsü

Kargaşalı veya dağınık kimlik statüsünde, bireyin kendi kimliği, mesleği ve inancı konusunda net bir kararı yoktur. Birey, kimliğine karar verme sürecinde ilgisizlik, belirsizlik ve karmaşa yaşamaktadır. Düşük seviyede keşif, karar verme ve bağlanma süreci söz konusudur (Ayten, 2012: 107). Dağınık kimlik statüsünde birey kriz yaşamış ya da yaşamamış olabilir. Ancak kimlik konularıyla ilgili pek az bağlanma ve karara varmış bulunmaktadır. Birey dağınık kimlik statüsünde ilgisizdir. Herhangi bir karara varma konusunda belirsizlik karışıklık ve kargaşa içindedir (Oskay, 1998: 17). Dağınık kimlik statüsü farklı davranış ve kişilik yapısını kapsadığından dağınık kimlik statüsünde yer alan kişiler üzerinde yapılan araştırmalar tutarlı sonuçlar vermemektedir. Dağınık kimlik statüsündeki bireyler, herhangi bir şeye bağlanmadıklarından, dışarıdan gelecek etkilere açık ve bu nedenle de ele geçirdikleri fırsatları amaçsızca değerlendirmek isterler. Kimlik dağınıklığının uzaması, kişilik dağılmasına neden olabilir ve bu da intihara ya da şizofreniye neden olan psikopatolojik tanımlamanın oluşmasını sağlar (Morsünbül, 2005: 17). Millere göre, bu ergenler kimlik bunalımı ya da kimlik dağılması

yaşadıklarını söylerler. Bu kimlik statüsündeki bazı bireyler ana babalarını tutarsız kimseler olarak görürler ve onlara karşı öfke dolu olmaya meyillidirler. Ayrıca bu bireyler meslek seçmezler, belli bir cinsel rolü üstlenmezler. Karşı cinsle ilişkilerinde hep kendilerini düşünürler (Yavuzer, 2007: 288).

Erikson'a göre Kimlik kargaşası çok değişik şekillerde kendini göstermektedir. Bazen ergenin olağan dışı şekilde içe kapandığı ve ancak zorunlu ilişkilerini yüzeyde sürdürerek insanlardan uzaklaştığı görülmektedir. Bazen gencin işinde, mesleğinde başarılı iken bazen dikkatini toplayamadığı; çalışma yeteneğini yitirdiği gözlenebilmektedir. Bazen de ergenin hiçbir işi hiçbir eğitimi benimseyememesi, bir mesleğe yerleşememesi, darmadağın hale gelmesi şeklini almaktadır. Toplum içinde kendisine bir yer edinemeyen ve geleceğinden umudu kesen ergen, topluma sırt çevirebilir. Sınıfını, dinini, uyruğunu, ülkesini, tüm değer yargılarını yadsıyabilir. Karşı kültür oluşturan hippiler, punklar gibi topluluklara katılabilir. Kimi ergen, topluma sırt çevirerek olumsuz kimliğini meydan okuyarak benimsetmeye ve kanıtlamaya çalışır. Şiddet eylemcileri bunlara örnek gösterilebilir (Temel ve Aksoy, 2005: 230-32).

1.6. Dindarlık-Benlik Kimlik Statüsü İlişkisi

Tarihi devirler incelendiğinde dinlerin, insanın akıl ve deneyimle karşılık bulamadığı birtakım sorularına cevaplar sunarak, sadece metafizik sistemler oluşturmakla kalmadıkları, hem bireysel hem de toplumsal hayata el attıkları ve insanın her tür düşünce ve davranışına hâkim olan bir dünya görüşü ve bir kimlik statüsü sistemi oluşturdukları görülür (Mehmedoğlu, 2016: 176).

Dinin etkili fonksiyonlarından biri de, bireye varlık bilinci ve kimlik kazandırma, aidiyet bilinci verme, birlikte var ve taraf olma bilincini temin eder. Din, bireyin kim olduğunu ifade eden şeyi tanımlayan sosyal bir rol veya durumda, o bireyin benine uygun gelen bir anlamlar seti olan kimliğin bir kontrol sistemi olarak işlev görmesinde rol oynar. Dini inanç ve uygulamalar fertler ve gruplar için kimlik kalıpları meydana getirirler. Dinin bireye sunduğu kimlik, bireyin hayatına anlam kazandırır; Bireyin yaşamın anlamını kavramasına ve niçin var olduğunun bilincine varmasına vesile olur. Din, bu fonksiyonuyla insanın kimlik bunalımına düşmesini engelleyici bir güç ve kuvvettir. Din, hem kişinin benliğinin oluşmasında kendisiyle barışık olmasında hem de kişinin topluma uyum sağlamasında katkılar sunar. Din, kimlik kazandırma fonksiyonuyla bireyin içinde bulunduğu sosyal çevrede kendini tanımlamasını, kendi konumunu belirlemesini ve bir o

kadar da diğerklerine bakış açısını, tavır alma biçimini tespit etmesini sağlar (Okumuş, 2015: 76-77).

Din, hem toplumun hem de kültürün temel yapı taşlarından biri olduğu için kimlik tanımlamalarında önemli bir yeri bulunmaktadır. Özellikle günümüzde büyük bir kimlik ve anlam krizi yaşayan modern bireyin kendini tanımlaması ve bir şeyle özdeşlik kurmasında dinin hayatî bir önemi bulunmaktadır (Çoşkun, 2003: 5).

Kişinin psikolojik yapı ve yaşayışında karşılaştığı yalnızlık, çaresizlik, korkular, üzüntü ve sarsıntılar, hastalıklar, bela ve felaketler karşısında ona ümit, teselli ve güven sağlayan en önemli sığınaklardan birisi din olmuştur. Ayrıca dini yaşayışın kişiyi ruhi bunalımlardan koruduğu, kendisine ve çevresine karşı daha duyarlı ve dengeli yaptığı bilinmektedir. İnsanlığın zihni ve manevi gelişiminde dinin önemli bir yeri vardır. Tanrı inancı kişinin, evrenin boşluğunda kaybolup gitmesini engelleyen, kişiye kendisini özellikle çaresiz hissettiğinde bir şeylere tutunma imkânı sağlayan bir inançtır.

Din, toplum içinde yaşayan bireylere birçok hazır kimlik sunar. Bu konuda tutarlı bir kimliğin modellerini ve yaşama şeklini teklif etmek suretiyle kişiye katkıda bulunur. Dinin en önemli gayesi tamamen bütünleşmiş, tutarlı ve sağlam bir insan kişiliği oluşturmaktan ibaret olduğu da söylenebilir. İçinde bulunduğu toplumda kendilerine uygun bir kimlik bulamayan kişilerin, dini hizip ve gruplara katılmaları veya din değiştirerek bir başka dine geçiş yapmaları bazen görülen olaylardandır. Bu tür vakıalar genellikle ergenlikte ve orta yaş dönemlerinde görülmektedir (Hökelekli, 1998: 110-111). Ergenler dini hayata daha çok metafizik, duygusal ve kimlik edinme gibi ihtiyaçlar sebebiyle yönelmektedirler (Daşkıran, 2009: 27). Gencin ergenliğe özgü kimlik oluşturmada en önemli referansı, birtakım özdeşim örnekleridir. Ergenin özdeşim örnekleri arasında din ve ideoloji yer alır. Ben kimim, ben neyim sorularına cevap bulmada referans kaynağı olan din ve ideoloji, güven duygusu kazandırması yönüyle gencin kimliğini oluşturmada katkı sunar. Din ve ideoloji, gencin kimlik krizini çözümlenmede başvuracağı bir yol ve yöntem de olabilir. Din ve ideoloji, kimlik krizinin atlatılarak, kimliğin oluşmasında referans olma özelliği taşır (Kula, 2001: 7).

Dinin bireye kazandırdığı dini kimlik, kişinin manevi ihtiyaçlarını karşılamının yanı sıra, bir gruba üye olma, güvenlik hissi, toplumsal dışlanmadan korunma, ekonomik imkânlar, eğitim ihtiyacının karşılanması gibi psikolojik ve sosyal faydalar da sağlar. Bu olumlu faydaların artması, aynı zamanda dini bağlılığı da güçlendirir. Çocukluk döneminde temel güven duygusu sağlıklı gelişmemişse ve kimlik arayışı esnasında

sıkıntılar artmışsa ergen, kendine güven duyabileceği insanlar, sığınabileceği din, ideoloji veya felsefe arar. Ergen tarafından referans olarak kabul edilen din, onun başkasına ve kendisine güven duygusu kazanmasında, aşkın olan bir varlığa inanma duygusu etrafında birleşmiş bireylerle kaynaşmasında imkânlar sunar. Böylece kendine ve başkalarına güven duymaya başlar (Aytan, 2012: 107).

Din, ergene birtakım kimlik statüsü sunma kimlik statüsü ve pratikler etrafında bütünleşen bir grup içinde bulunma, bunlara katılma imkânı sağlayarak ergenin içinde yaşadığı toplumda kendisinin de bir yerinin, anlamının olduğu ve toplumdaki statüsünü belirlemede yardımcı olacağı fikrini kazandıracığından kendisine güven duymasını sağlar. Bu sayede kimliğini oluşturmada zorluk çekmesini önler (Kula, 2001: 78). İslam kimliğinin besmelesi demek olan Kelime-i şahadeti söylemek, ergeni bir taraftan tek bir yaratıcının varlığıyla bütünleştirirken diğer yandan müminler toplumunun üyesi yapmakta ve gence sosyal kimliklerin en kapsamlısını sunmaktadır (Çakan, 2014: 49).

Din insan yaşamına anlam kazandıran, bireye umut, teselli, güven ve gerçek değerini veren temel bir unsurdur. Din insana yönelik mesajlarıyla benlik bilincini ve değerini yücelten, koruyan güçlü bir içeriğe sahiptir. Muhammed İkbâl, dinin asıl gayesinin insanın sırlarını idrak etmesine katkıda bulunmak olduğunu ve benliğini görmeden, onunla tanışmadan yaşamın bir tür ölüm olduğunu söyler. İnsan benliğini din kadar hiçbir şey sarıp sarmalama kapasitesine sahip değildir. Benlik saygısının gelişiminde temel etkenlerden olan ve insanın varlığını emniyet altına alma, güvenme, koruma, dayanma, kabul görme, sevilme gibi ihtiyaçların karşılanmasında Allah inancının büyük bir etkisi vardır (Kımtır, 2012: 131).

Dinî inançlarımız, duygu, düşünce, tutum ve tepkilerimize yön verir ve kişiliğimizin şekillenip gelişmesinde rol oynar. İnsanın yaratıcısıyla olan bağı onun aşkın yönünün yansımasıdır. Aşkın, manevî yönüyle bağını koparan birey, kendi doğasına da yabancılaşır. İnsanı insan yapan öz, Allah'ın içimize üflediği ruhtur. Bu nedenle Allah'a yakınlıkla gerçek benliğimize yakınlık arasında doğru bir orantı vardır. İnsanı sevmenin, insanı gaye varlık bilmenin esası da Allah'ı tanımaktan geçer. Dinlerin en önemli özelliklerinden birisinin de inananlara belli bir kimlik vermek olduğu söylenebilir. Kimlik duygusunun kişilere emniyet içerisinde oldukları hissini sağladığı da dikkate alınırsa dinî kimliklerin zihinsel, ruhsal ve sosyal açıdan kişiye neler kazandırdığı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Herkes belli bir sosyo-kültürel yapı içerisinde, belli bir dine, mezhebe inanan ya da inanmayan bir sosyal çevrede doğup büyümekte, toplumsallaşma sürecinde

de kendisini ait hissettiği ve ait hissetmediği dinî grupları öğrenmektedir. Toplum, bireye birçok hazır kimlik sunar ve din bu noktada tutarlı bir kimliğin modellerini ve yaşama şeklini teklif ederek katkıda bulunur. Kimlik duygusunun gelişiminde çocukluktan beri beslenen dinî kimlik statüsünün etkisi ve yönlendirici gücü yadsınamaz (Kartopu ve Hacıkeleşoğlu, 2016: 252-253).

Erikson'a göre çocuğa bakımla sağlanan güven, onda daha sonra gelişecek olan dindarlığın temelini oluşturur. Ona göre yaşamın ilk senelerinde çocuğun ilk din tecrübesi anne babasının sevgisi ile ilgilidir. Bu yıllarda çocuklarda iletişim, güven ve ümit temeline dayanmalıdır. Bu dönemde çok önemli olan güven unsuru, ümidin gelişmesinde kuvvetli bir dürtüdür. Güven ve ümit, inancın kapsamı ile ilgilidir. Ümit, inancın oluşmasında hayati önem taşır. Kişinin hayatında ümit olarak başlayan şey, olgun inancın oluşmasına imkân sağlar. Çocuğun dindarlığı anne babasına duyduğu güvene kadar uzanır. Çocuk, anne babasına güvenmeyi öğrenmek suretiyle Allah'a güvenmeyi öğrenmektedir (Kartopu, 2016: 252).

Ergen birey kimliğini oluştururken dini referans olarak almakla hayat, varlık vb. ile ilgili aklına takılan birtakım hususlarda bilgiler edinir. Hayat nasıl başladı, ben nasıl dünyaya geldim, nereye gidiyorum, hayatın başlangıcı, amacı, anlamı nedir gibi sorularla hayatın temel dinamiklerini kavramak ister. Dinde bulunan inanç esasları ile bireyin din, toplum, bütün âlem içindeki yeri, bunlar içindeki durumu açıklanır. Mesela Allah inancı sayesinde kişinin ve diğer varlıkların Allah karşısındaki durumu, ilişkileri ele alınır ve belli bir izah tarzı ile yaşam portresi çizilmeye çalışılır. Dindeki ahiret inancı ile nereye gidiyorum sorusuna cevap verilmeye çalışılır. İşte ergen, dinin yaşam, varlık, yaratılış konularıyla ilgili açıklamaları sayesinde dünya görüşünü oluşturmaya başlar. Din, aynı zamanda bireye bir yaşam tarzı sunar. Bireyin hayatını doğumdan ölüme kadar kuşatır. Din, gence hazır hayat anlayışı sunarak kimlik sorununu çözümlenmede önemli referans niteliği taşır.

II. BÖLÜM

YÖNTEM-İŞLEM

2.1. Yöntem

2.1.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada empririk metot seçilmiş olup, amaç ve hipotezler bölümünde verilmiş olan hipotezlerin sınanması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda uygulanan dindarlık ölçeği ve ego kimlik statüleri ölçeğinin ölçek maddelerinden elde edilen veriler arasındaki ilişkilerin analizinde “Pearsan Korelasyon Analizi”, çok gruplu değişkenlerin analizinde ise “Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way Anova)” ve “Tukey-HSD testi” istatistik analizi kullanılmıştır.

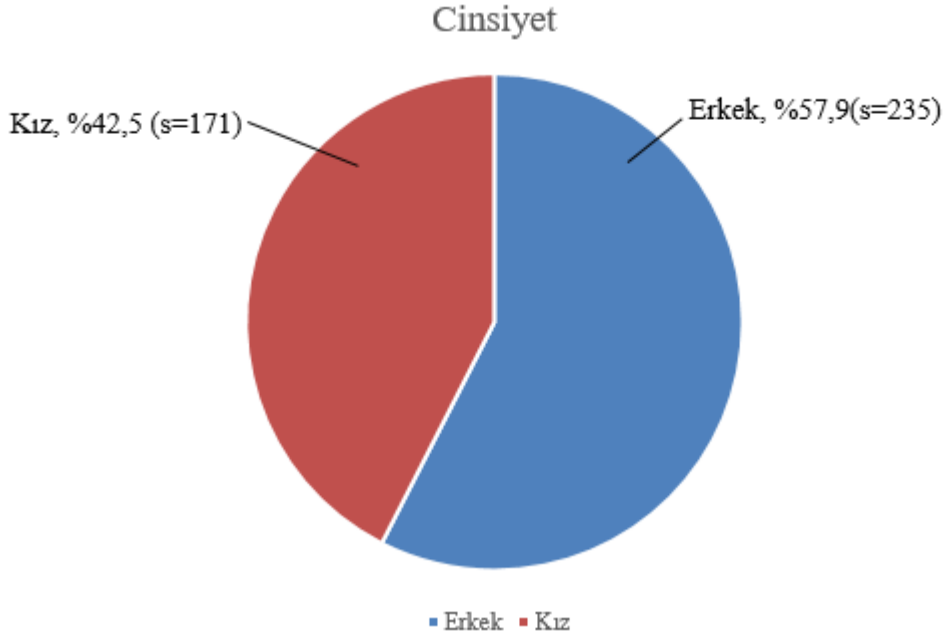
2.1.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın genel evreni Karaman İli merkez liselerinde öğrenim gören 14-19 yaş arası ergenlerdir, çalışma evreni ise İrfan Ataseven Anadolu Lisesi, Nefise Sultan Kız Meslek Lisesi, Karaman Mesleki Teknik Anadolu Lisesi, Ömer Dinçer İmam Hatip Anadolu Lisesi ve Karaman TOBB Fen Lisesi’nde öğrenim gören ergenlerle sınırlıdır. Karaman İli merkez liselerinden mezkur beş farklı lise türünün her birinde ortalama 450 öğrenci ve genel toplamda ise 2250 öğrencinin öğrenim gördüğü ve bunlar arasından tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilen 14-19 yaş arası 406 denekten oluşmaktadır.

Örneklemimizin, çalışma evrenimizi temsil edebilme gücünün olduğuna inanıyoruz. Çünkü seçilen okulların her biri ortaöğretimdeki lise türlerinden birine karşılık gelmektedir (Fen, Anadolu, Meslek, İmam Hatip).

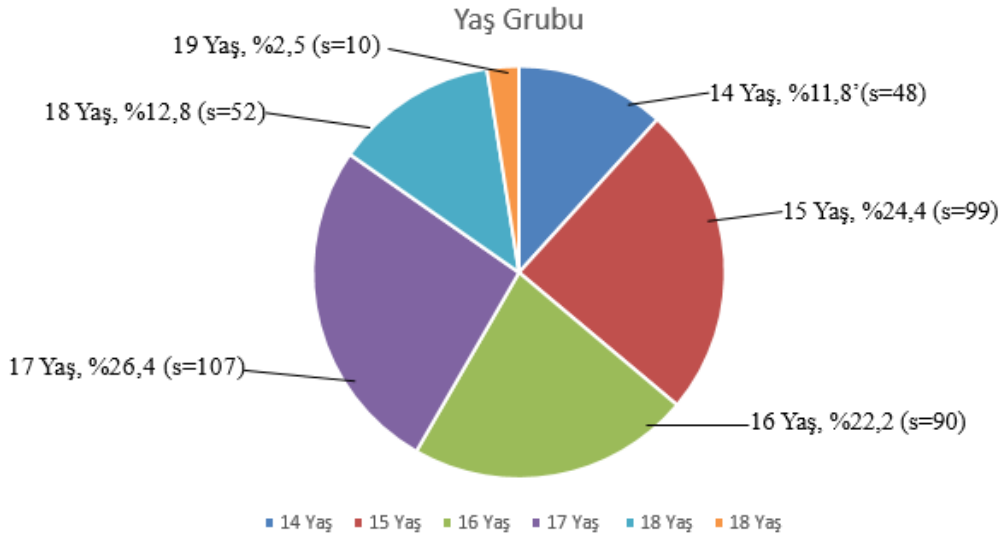
Araştırmacılar genellikle %5’lik bir belirlilik düzeyinde çalışmaktadırlar. 30’dan büyük 500 küçük örneklem büyüklükleri birçok araştırma için yeterli kabul edilmektedir. (Altunışık, Çoşkun, Bayraktaroğlu, Yıldırım, 2007: 127). Bu istatistiksel kabul göz önünde bulundurulduğunda, evrenimize karşılık değerlendirmeye aldığımız 406 kişilik anket sayısı, örneklemin kabul edilen sınırlar içinde olduğu anlamını taşımaktadır. Bu yönüyle örneklemimizin, genel evreni de temsil edebilme kabiliyetine sahip olduğu kanaatindeyiz.

Şekil 1. Örneklemin Ergenin Cinsiyet Gruplarına Göre Dağılımı

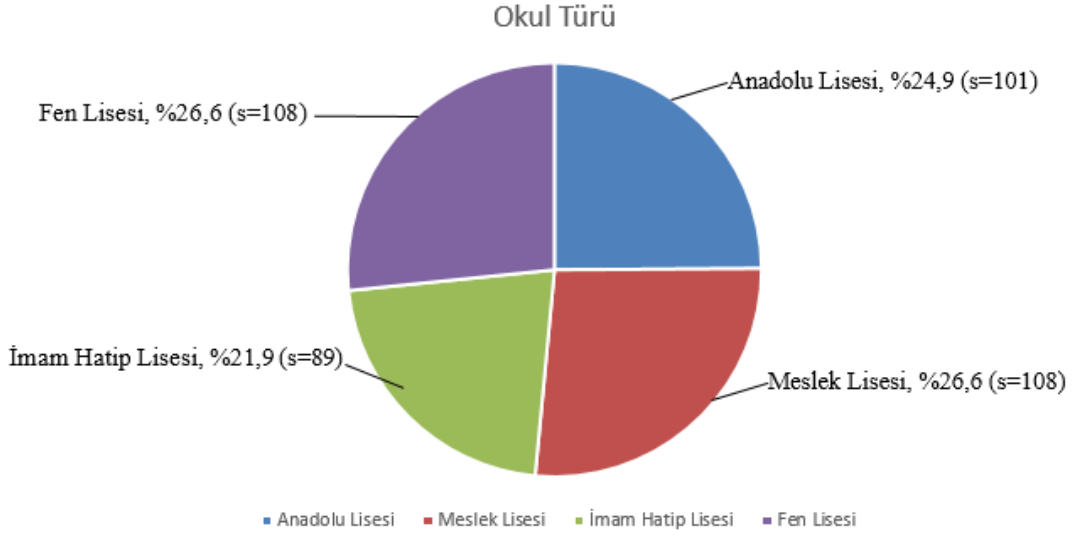
Araştırmada örneklem alınan deneklerin %57,8'si (s=235) erkek, %42,2'i (s=171) ise kızdır.

Şekil 2. Örneklemin Ergenin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

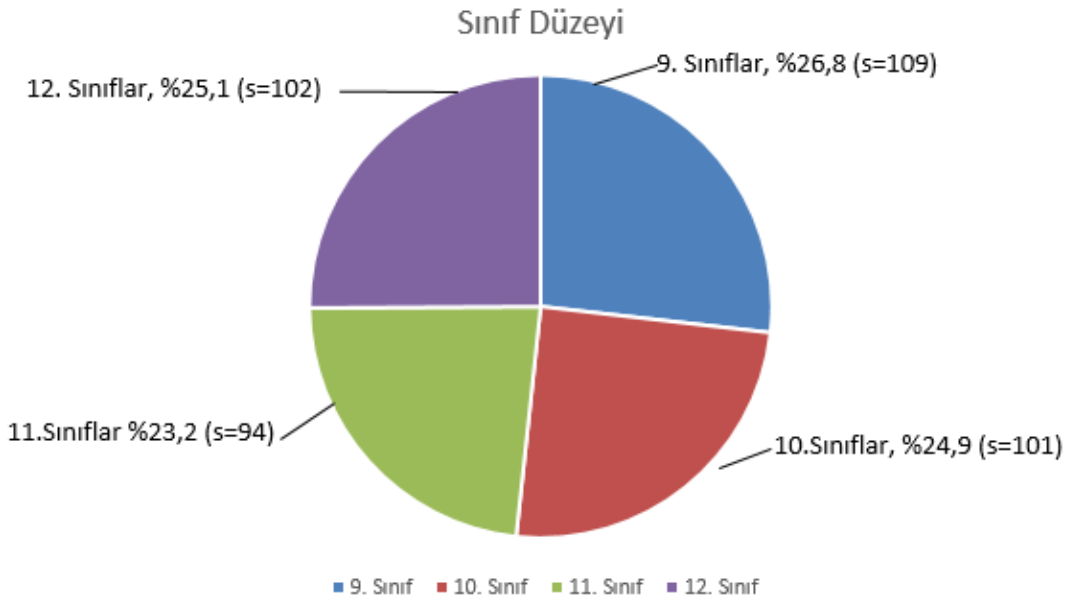
Araştırmada örneklem alınan deneklerin %11,8'i (s=48) 14 yaş, %24,4'ü (s=99) 15 yaş, %22,2'si (s=90) 16 yaş, 107 kişiyle %26,4'ü (s=107) 17 yaş, %12,7'si (s=52) 18 yaş, %2,5'i (s=10) 19 yaşındadır.

Şekil 3 Örneklemin Ergenin Öğrenim Gördüğü Okula Göre Dağılımı

Araştırmamızda örneklem grubunu oluşturan denekler, Karaman'daki ergen profilini temsil ettikleri ve dindarlık açısından farklı özelliklere sahip oldukları öngörülen %24,9'u(s=101) Anadolu Lisesi, %26,6'sı (s=108) Meslek Liseleri, 89 kişiyle %21,9' u (s=89) İmam Hatip Lisesi ,%26,6'sı (s=108) Karaman Fen Lisesinden olduğu görülmektedir.

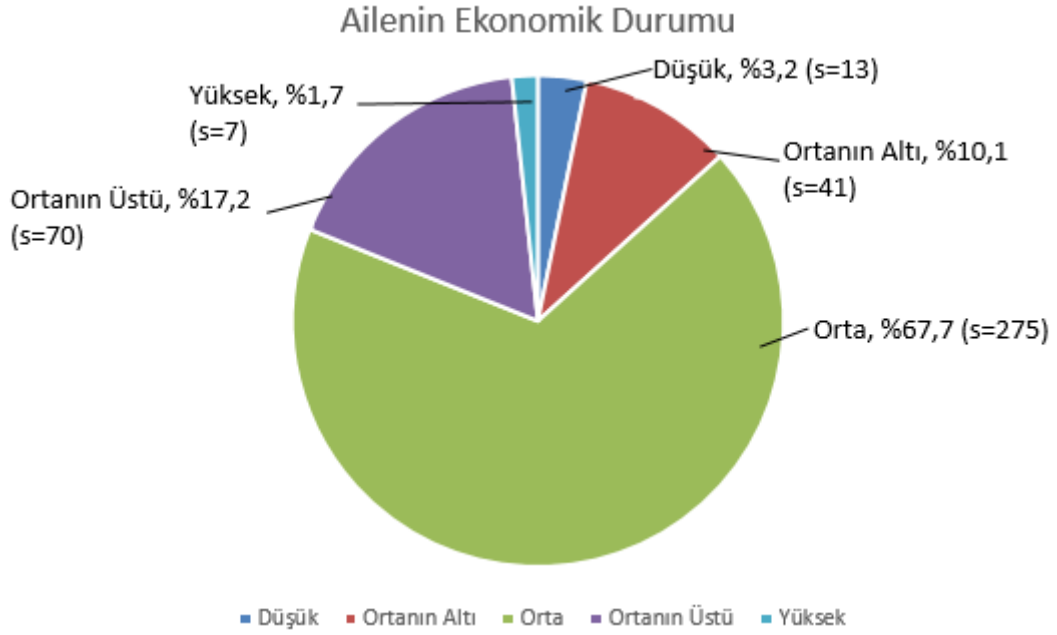
Şekil 4. Örneklemin Ergenin Sınıf Durumuna Göre Dağılımı

Araştırmamızda örneklem grubunu oluşturan deneklerin %26,8'i (s=109) 9. sınıflar, %24,9'u(s=101) 10.sınıflar, %23,2'si (s=94)11.sınıflar, 102 kişiyle %25,1'i

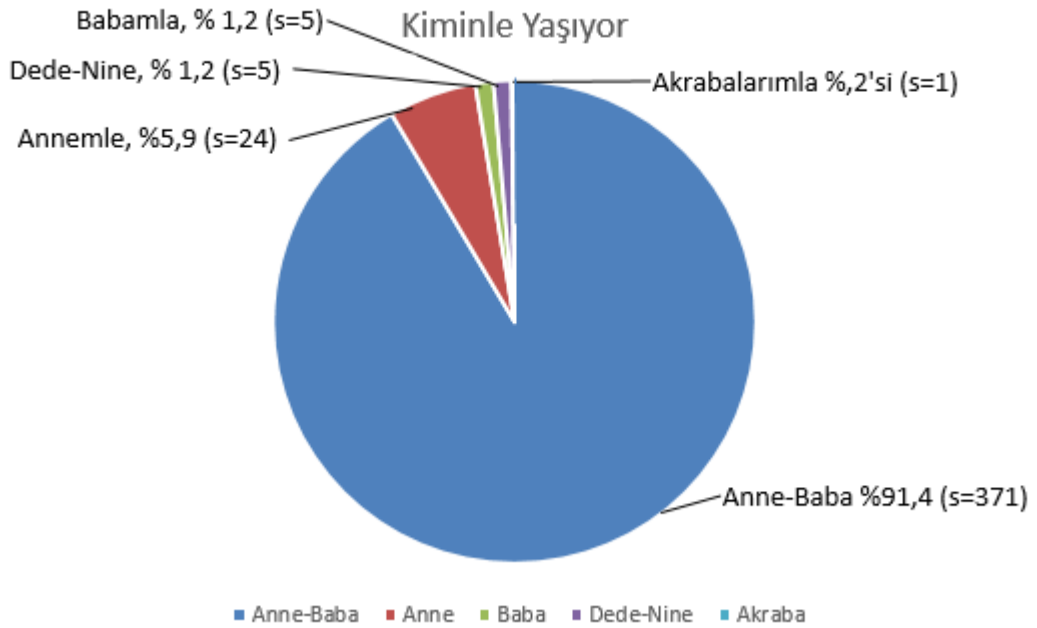
(s=102) 12. sınıflardan oluşmaktadır.

Şekil 5. Örneklemin Ergenin Aile Sosyo Ekonomik Durumuna Göre Dağılımı

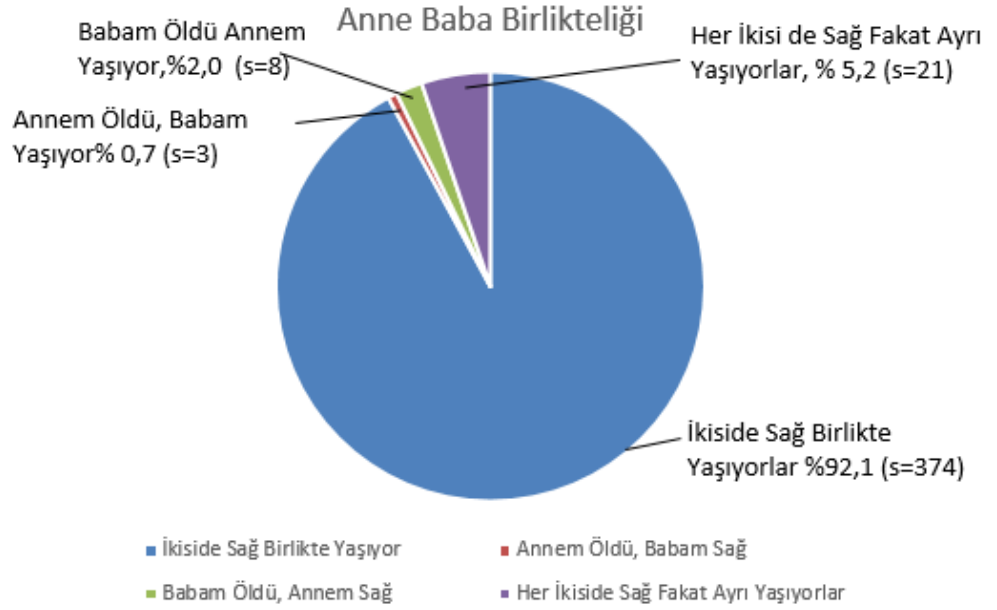
Araştırmaya katılan deneklerin ailelerinin ekonomik durumuna dair kabullerine göre %3,2'si (s=13) düşük, %10,1 (s=41) ortanın altı, %67,7'si (s=275) orta, %17,2'si (s=70) ortanın üstü, %1,7 (s=7) kişiyle yüksektir.

Şekil 6. Örneklemin Ergenin Ailesiyle Birlikte Yaşamına Göre Dağılımı

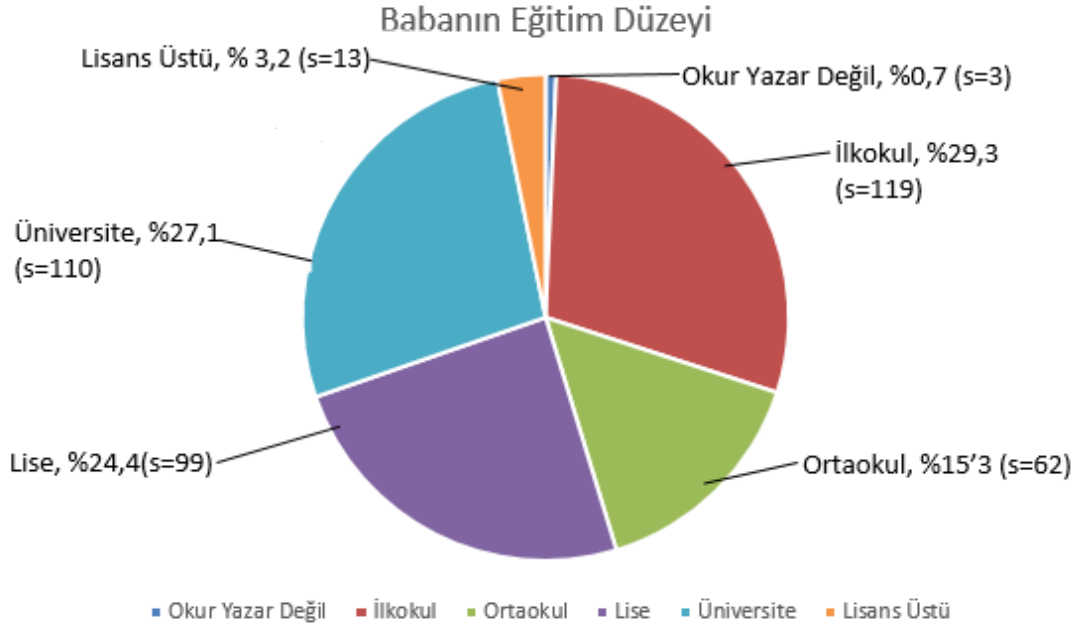
Tablo 6 incelendiğinde, ergenlerin ailesiyle birlikte yaşam değişkenine göre dağılımı görülmektedir. Çalışma grubunun %91,4'ü (s=371) anne ve babasıyla birlikte, % 1,2'si (s=5) babasıyla birlikte, %5,9'u (s=24) annesiyle birlikte, % 1,2'si (s=5) dedesi ve ninesiyle birlikte, %,2'si (s=1) akrabalarıyla birlikte yaşayan ergenlerden oluşmaktadır.

Şekil 7. Örneklem Ergenin Anne ve Babalarının Sağ Olup Olmama ve Birlikte Yaşam Durumuna Göre Dağılımı

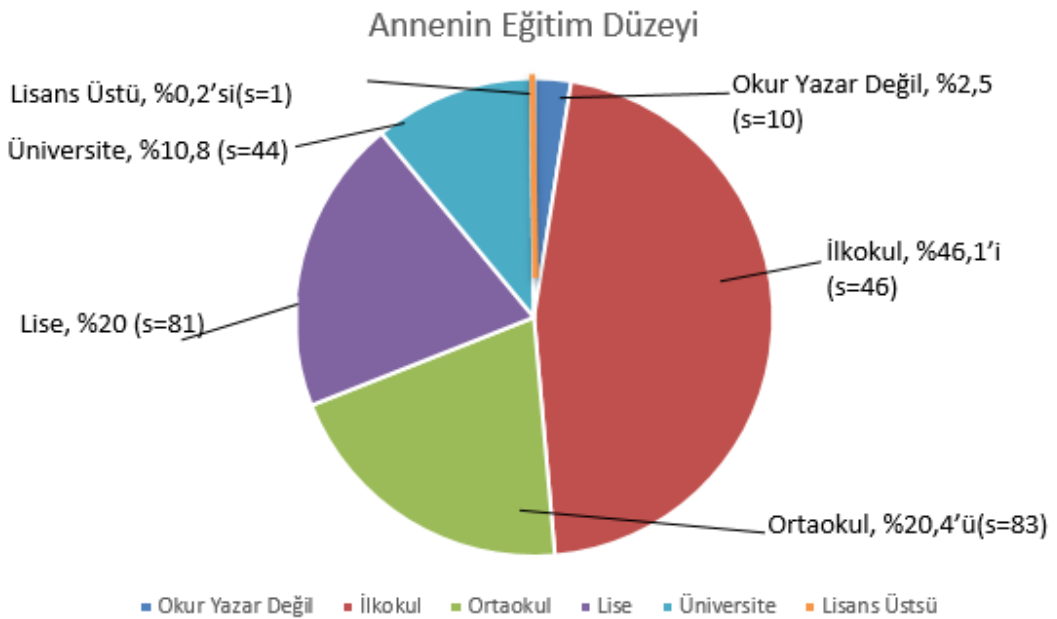
Anne babanın sağ olup olmaması veya ayrı yaşayıp yaşamamaları ergenin hem dindarlığı hem de kimlik statüleri açısından önemli bir faktördür. Bulgularımız, örneklemimizin 374 kişiyle %92,1'i (s=374) anne babası sağ ve birlikte yaşıyorlar, % 0,7'si (s=3) annem öldü babam yaşıyor, %2,0 'ı (s=8) babam öldü annem yaşıyor. % 5,2'si (s=21) her ikisi hayatta fakat ayrı yaşıyorlar diyen deneklerden oluşmaktadır.

Şekil 8. Örneklemin Ergenin Baba Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Tablo 8 incelendiğinde, ergenlerin babalarının eğitim durumu değişkenine göre dağılımı görülmektedir. Çalışma grubunu, % 0,7'si (s=3) okuryazar değil, %29,3'ü (s=119) ilkokul, %15,3'ü (s=62) ortaokul, %24,4'ü (s=99) lise, %27,1'i (s=110) üniversite, 13 kişinin % 3,2'si (s=13) lisansüstü eğitim seviyesine sahip bireylerden oluşmaktadır.

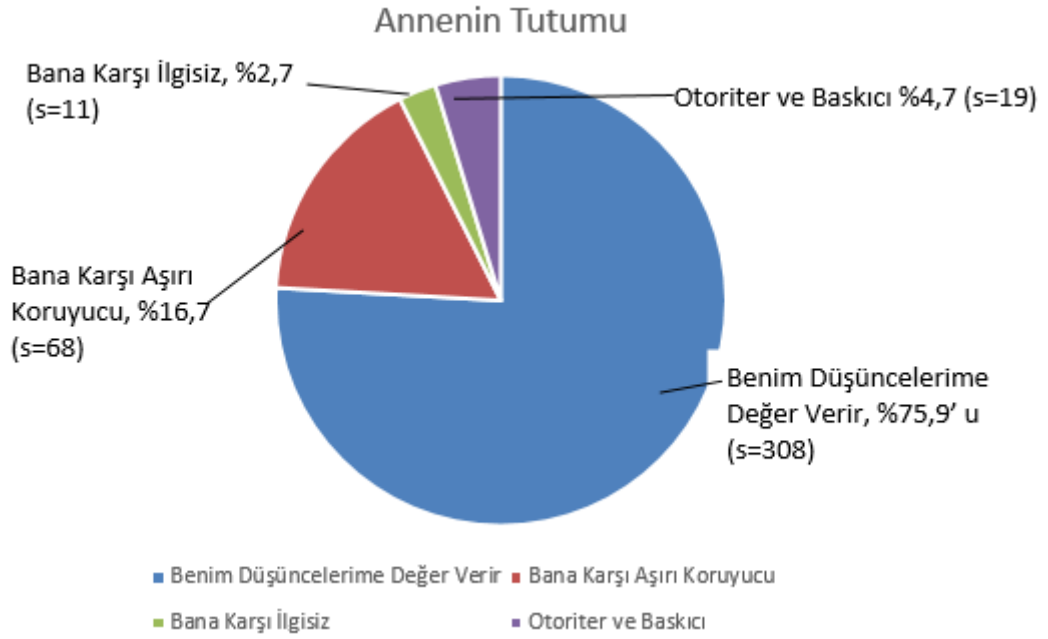
Şekil 9.Örneklemin Ergenin Anne Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Tablo 9 incelendiğinde, ergenlerin annelerinin eğitim durumu değişkenine göre

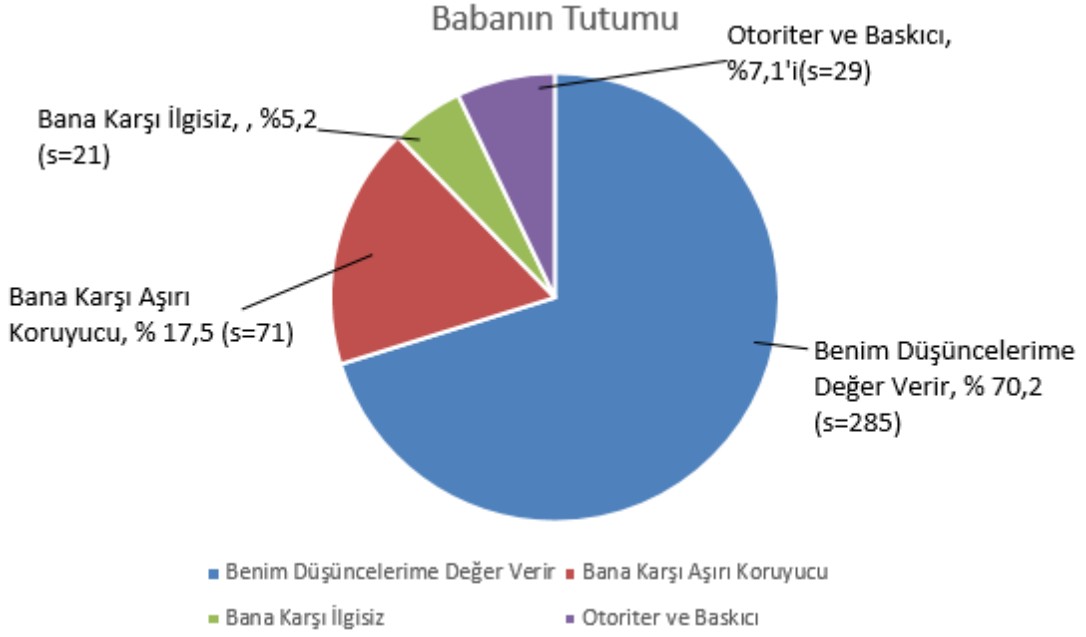
dağılımı görülmektedir. Çalışma grubunu, 10 kişi % 2,5'i (s=10) okuryazar değil, 187 kişi %46,1'i (s=46) ilkokul, 83 kişi %20,4'ü (s=83) ortaokul, 81 kişi %20'si (s=81) lise, 44 kişi %10,8'i (s=44) üniversite, 1 kişi %0,2'si (s=1) lisansüstü eğitim seviyesine sahip bireylerden oluşturmaktadır. Babalarla annelerin eğitim seviyeleri kıyaslandığında babaların okuryazar değil, ilkokul, lise, üniversite, lisansüstü eğitim seviyeleri annelerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Şekil 10. Örneklemin Ergene Yönelik Anne Tutumuna Göre Dağılımı

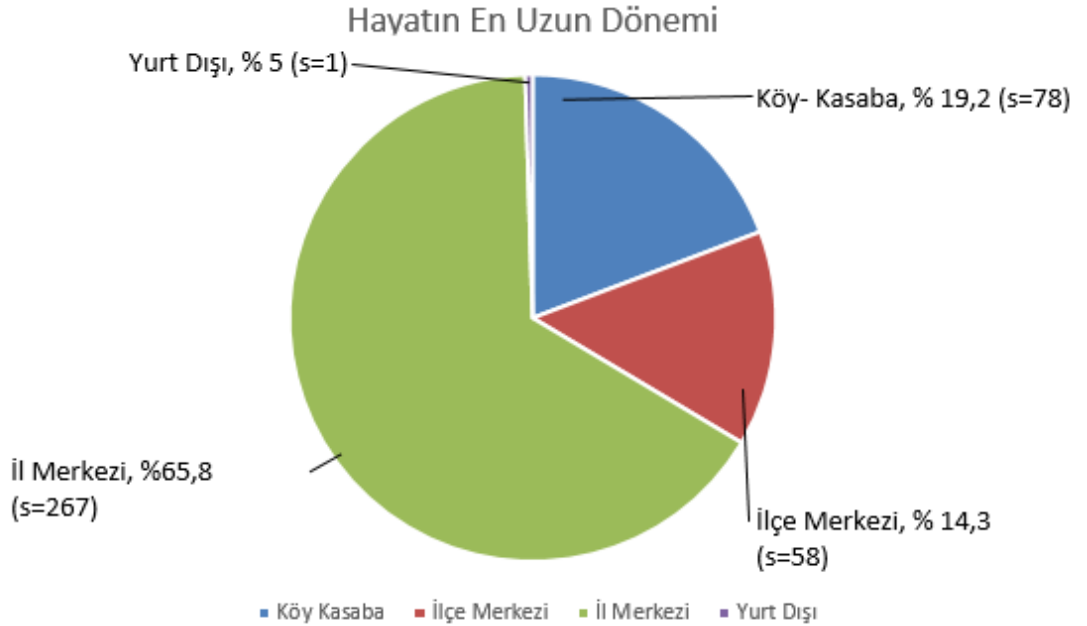
Tablo 10 incelendiğinde, ergenlerin anne tutumu değişkenine göre dağılımı görülmektedir. Çalışma grubunun % 75,9' u (s=308) benim düşüncelerime değer verir, % 16,7'si (s=68) bana karşı aşırı derecede koruyucudur, %2,7' si (s=11) bana karşı ilgisizdir, % 4,7'si (s=19) otoriter ve bana karşı baskıcıdır, diyen ergenlerden oluşmaktadır.

Şekil 11.Örneklemin Ergene Yönelik Baba Tutumuna Göre Dağılımı

Tablo 11 incelendiğinde, ergenlerin baba tutumu değişkenine göre dağılımı görülmektedir. Çalışma grubunun %70,2'si (s=285) benim düşüncelerime değer verir, %17,5'i (s=71) bana karşı aşırı derecede koruyucudur, %5,2' si (s=21) bana karşı ilgisizdir, %7,1'i (s=29) otoriter ve bana karşı baskıcıdır, diyen ergenlerden oluşmaktadır.

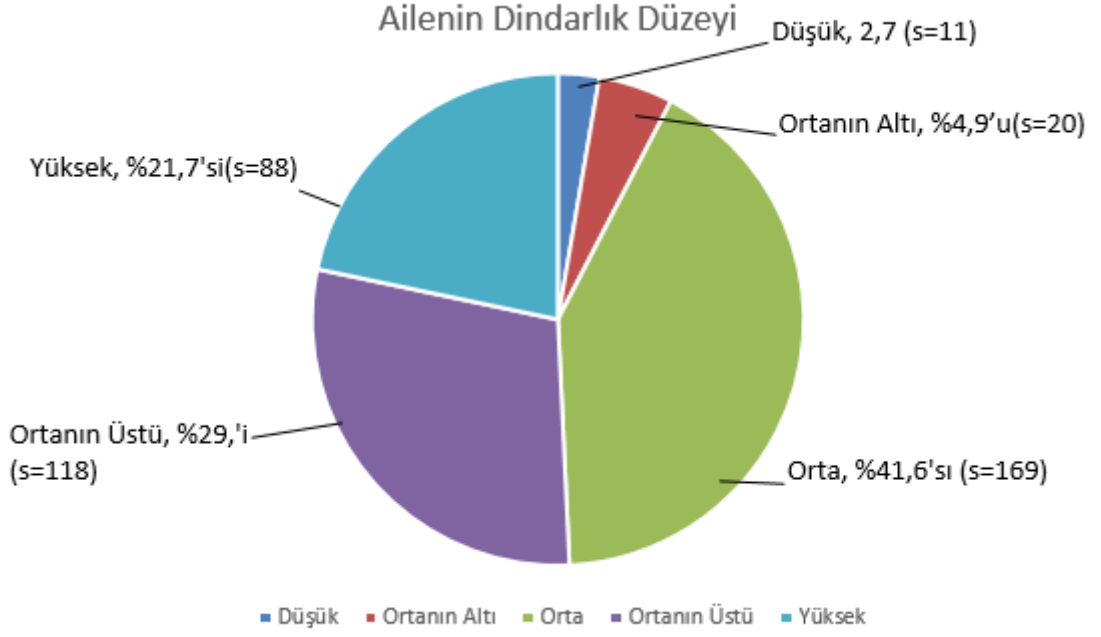
Şekil 12. Örneklemin Ergenin Hayatının En Uzun Döneminin Geçtiği Yere Göre Dağılımı

Araştırmamızda deneklere, dindarlık ve kimlik statüleri ilişkisi bağlamında hayatlarının en uzun dönemini, aşağıda verilen yerleşim birimlerinden hangisinde geçirdikleri sorulmuştur. Alınan cevaplara göre, örneklemin çoğunluğu hayatının büyük

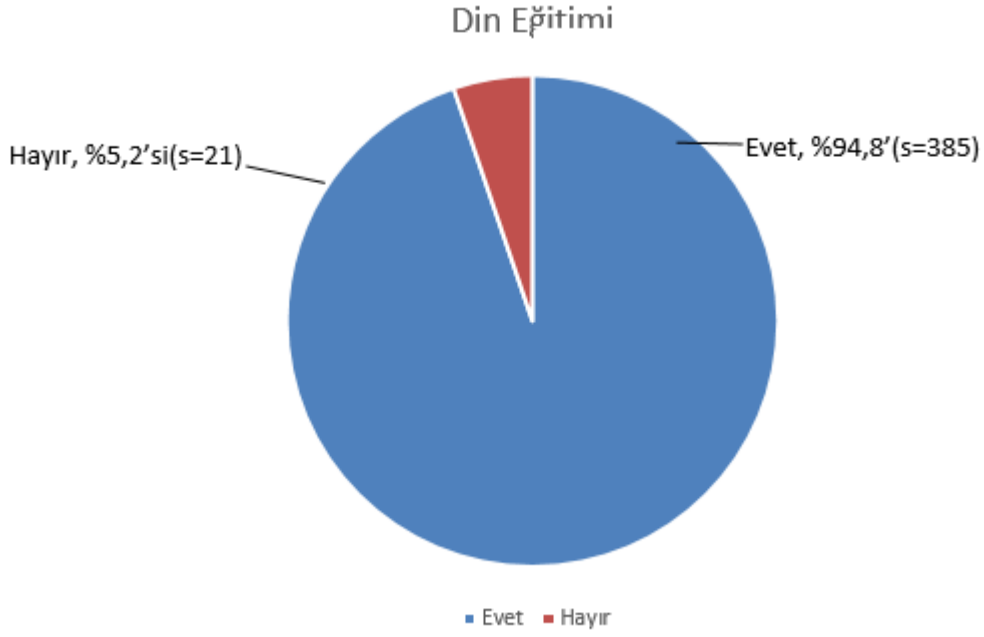
bir kısmını il merkezlerinde geçirmiş iken %65,8' i (s=267) il merkezi, % 14,3 ü (s=58) ilçe merkezi, % 19,2'si (s=78) köy kasaba, 2 kişi % '5 i (s=1) yurtdışı, diyen ergenlerden oluşmaktadır.

Şekil 13. Örneklem Ergenlerin Ailelerinin Dindarlık Düzeyine Göre Dağılımı

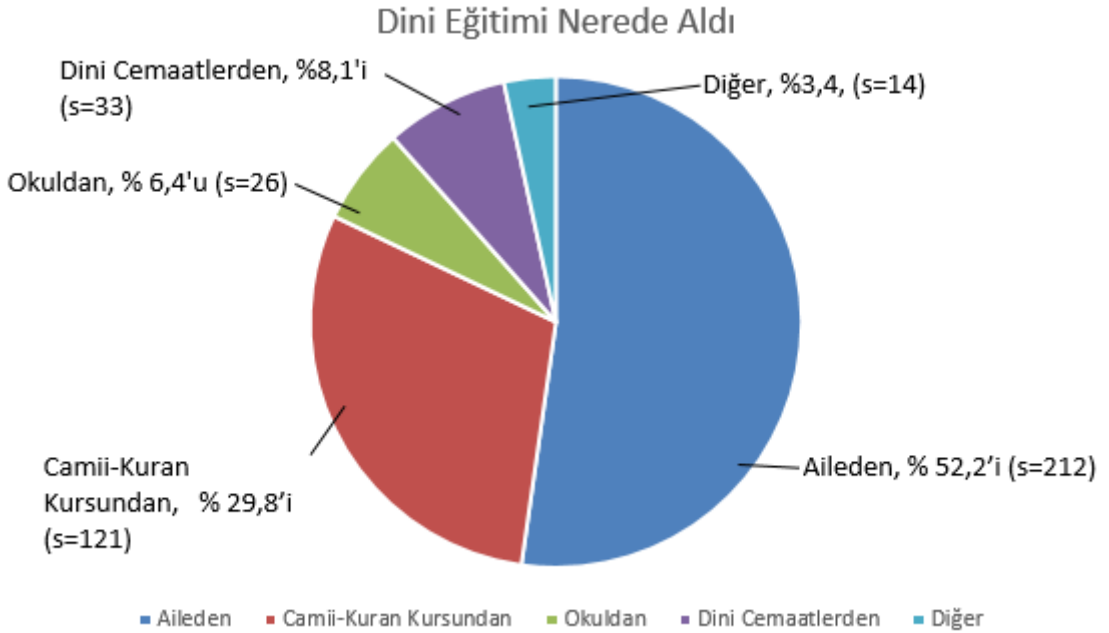
Ailenin dindarlık düzeyi, gerek dindarlık ve gerekse kimlik statüleri açısından önemli bir faktördür. Değişken, deneklerin ailelerin dindarlık düzeyine dair algılarını kapsamaktadır. İlgili soruya verdikleri cevaplara göre, araştırmamıza katılan deneklerin, 11 kişi % 2,7'si (s=11) düşük, % 4,9'u (s=20) ortanın altı, % 41,6'sı (s=169) orta, %29'i (s=118) ortanın üstü, %21,7'si (s=88) yüksek, dindarlık seviyesine sahip diyen deneklerden oluşmaktadır.

Şekil 14. Örneklem Ergenin Din Eğitimi Alıp Almama Durumuna Göre Dağılımı

Tablo 14 incelendiğinde, ergenlerin hayatının herhangi bir döneminde din eğitimi alıp almadığı değişkenine göre dağılımı görülmektedir. Çalışma grubunu, % 94,8'i (s=385) evet din eğitimi aldım, % 5,2'si(s=21) hayır din eğitimi almadım, diyen ergenlerden oluşmaktadır.

Şekil 15. Örneklem Ergenin Din Eğitimi Aldıkları Yere Göre Dağılımı

Bireyin aldığı din eğitiminin gerek dindarlık ve gerekse kimlik statüleri üzerinde önemli etkileri vardır. Bu bağlamda, araştırmamızda deneklere dinî hayatlarının

şekillenmesinde en etkili olan din eğitimi türü sorulmuştur. İlgili soruya cevap veren deneklerin, % 52,2'si (s=212) aileden, % 29,8'i (s=121) cami ve Kur'an Kursundan, % 6,4'u (s=26) okuldan, %8,1'i (s=33) dini cemaatlerden aldım diyen deneklerden oluşmaktadır. Diğer taraftan örneklemin dikkat çekici bir bölümünün %3,4, (s=14) ilgili soruya belirtilen kurumlar dışından aldıklarını belirtmişlerdir.

2.1.3. Araştırmanın Hipotezleri

Çalışmamızın amaçları doğrultusunda oluşturulan hipotezler şunlardır:

(H1) Ergenlerin kimlik statüleri, dindarlık düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Dindarlık düzeyi yüksek ergenlerin kimlik statüleri ve alt boyutlarında aldıkları puanlar, diğerlerine göre daha yüksektir.

(H2) Ergenlerin Dindarlık puanları ile yaş, cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, anne babanın eğitim düzeyi, anne babanın tutumu, ailenin ekonomik durumu, ailenin dindarlık düzeyi, din eğitimi alıp almadığı ve din eğitiminin nerede aldığı bağımsız değişkenleri arasında anlamlı ilişki ve farklılık vardır.

(H2) Dindarlık ile kimlik statüsü arasında anlamlı ilişki vardır.

(H2a) Dindarlık ile bağımlı kimlik statüsü arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

(H2b) Dindarlık ile başarılı kimlik statüsü arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

(H2c) Dindarlık ile kararsız kimlik statüsü arasında negatif yönde bir ilişki vardır.

(H2d) Dindarlık ile kargaşalı kimlik statüsü arasında negatif yönde bir ilişki vardır.

(H3) Ergenlerin kimlik statüleriyle yaş, cinsiyet, okul türü, ailenin ekonomik durumu, ailenin dindarlık düzeyi, din eğitimi alıp almadığı ve din eğitiminin nerede aldığı bağımsız değişkenleri arasında anlamlı ilişki ve farklılık vardır.

(H3a) Ergenlerin yaş faktörüne göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır.

(H3b) Ergenlerin cinsiyetlerine göre kimlik statüsü puanları arasında anlamlı farklılık vardır.

(H3c) Ergenlerin okul türüne göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır.

(H3d) Ergenlerin ailenin ekonomik durumuna göre kimlik statüsü puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

(H_{3e}) Ergenlerin, ailenin dindarlık düzeyine göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır.

(H_{3f}) Ergenlerin, din eğitimi alıp almadığına göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır.

(H_{3g}) Ergenlerin, din eğitiminin nerede aldığına göre kimlik statüsü arasında anlamlı bir farklılık vardır.

2.1.4. Araştırmanın Sayıtları

Araştırmada kullanılan Dini Hayat Ölçeği, dindarlığın çeşitli boyutlarını ölçmede güvenilir ve geçerli bir ölçme aracıdır.

Araştırmada kullanılan Benlik Kimlik Statüsü Ölçeği, kimlik statülerini ölçmede güvenli ve geçerli bir ölçme aracıdır.

Denekler ölçekleri hiçbir etki altında kalmadan içten ve samimi olarak doldurmuşlardır.

2.1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada dindarlıkla ilgili bulgular, Karaman İlindeki farklı liselerde uygulanan, daha önce güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları yapılmış, “Dini Hayat Ölçeği”nden elde edilen verilerle sınırlıdır.

Araştırmada Kimlik Statüsü ile ilgili bulgular, Karaman İlinde farklı liselerde uygulanan, daha önce güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları yapılmış, “Benlik Kimlik Statüleri Ölçeği”nden elde edilen verilerle sınırlıdır.

Ülkemizde ergenlik dönemi genel olarak 12-21 yaş dönemini kapsamaktadır. Biz örneklem grubumuzu lisede öğrenim gören ergenlerden seçtiğimiz için 14-19 yaş arası ergenlerle sınırlandırılmıştır.

Araştırma konunun niteliği itibarıyla sadece 14-19 yaş arası 406 denekle sınırlıdır.

2.1.6. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, dindarlıkla ilgili verilerin toplanmasında Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyeleri tarafından geliştirilen ‘Dinî Hayat Ölçeği’ (DHÖ) ve Govern't ve Adams tarafından geliştirilen ve Eryüksel ile Varan tarafından Türkçeye tercüme edilip uyarlanan Benlik Kimlik Statüleri Ölçeği (BKSÖ) kullanılmıştır.

2.1.6.1. Dinî Hayat Ölçeği (DHÖ)

Araştırmada dindarllıkla ilgili verilerin toplanmasında DEÜ. İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi A.B.D. öğretim elemanları tarafından geliştirilmiş olan "Dinî Hayat Ölçeği"nden faydalanılmıştır. DHÖ, dinî hayatın dört boyutu esas alınarak dindarlığı ölçmek için geliştirilen likert tipi bir ölçektir. Ölçek inanç boyutunda 4, duygu boyutunda 7, davranış boyutunda 10 ve bilgi boyutunda 10 madde olmak üzere toplam 31 maddedir. Ölçekten alınacak en yüksek puan 69'dur ve bu puan ankete katılan öğrencilerin dindarlık puanı olarak değerlendirilmiştir. Puanlamada 0-25 puan alanlar dindarlık düzeyi düşük grubu, 30-50 puan alanlar dindarlığı orta grubu, 55-69 arası dindarlığı yüksek grubu oluşturmaktadır. Ölçeğin inanç boyutu, katılıyorum (2), kararsızım (1), katılmıyorum (0) seçeneklerini içermekte olup, alınabilen en yüksek puan 8, en düşük puan 0'dır. Duygu boyutu, hiç (0), biraz (1), çok (2), pek çok (3) seçenekleri üzerinde işaretlenebilmekte olup, cümlelerde ifade edilen duygu veya tecrübelerin şiddet ve derecesini ölçmektedir. Bu boyuttan en az 0, en çok 21 puan alınabilmektedir. Davranış boyutunda ise maddeler, ölçülmek istenen dini davranışın sıklık derecesine göre, hiç (0), bazen (1), çoğu zaman (2), her zaman (3) şeklinde işaretlenebilmektedir. Bu boyuttan alınacak en az puan 0, en yüksek puan 30'dur. DHÖ'de ölçülen son boyut, bilgi boyutudur. Bilgi boyutunda seçenekler doğru ve yanlış şeklinde oluşturulmuş ve her doğru cevap için 1 puan takdir edilmiştir. Bu boyuttan alınabilen en az puan 0, en yüksek puan ise 10'dur (Şahin, 2007).

DHÖ'nün ergenler için güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları Şahin (2005, 2008) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında iç tutarlık tekniği esas alınmış ve Cronbach alfa katsayıları belirlenmiştir. Saptanan iç tutarlılık katsayısı tüm ölçek için .71, inanç boyutu alt testi için .72, duygu boyutu alt testi için .58, davranış boyutu alt testi için .74 ve bilgi boyutu alt testi için .57 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin bir başka iç tutarlılık sınavı madde-toplam puan korelasyonu tekniği ile yapılmıştır. İnanç boyutu alt testinde madde toplam korelasyonlarının .29 ile .72 duygu boyutu alt testinde .23 ile .35 davranış boyutu alt testinde .17 ile .49 ve bilgi boyutunda .15 ile .38 arasında değiştiği arasında değiştiği saptanmıştır. Ölçekte alt sınır olarak kabul ettiğimiz .15'ten daha düşük korelasyon tespit edilmiş, dolayısıyla ölçekten madde çıkarılmamıştır. Ölçeğin geçerliliği ise bilinen gruplar tekniği ile yapılarak, iki grup arasındaki farkın $t=20,68$ $P<.001$ güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır (Şahin,2008).

2.1.6.2. Benlik Kimlik Statüleri Ölçeği

Araştırmamızda kimlik statülerini belirlemek amacı ile Grovent ve Adams tarafından geliştirilen (1986) Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği (BKSÖ) kullanılmıştır. Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği, ergenlerin, Marcia (1966), tarafından tanımlanan dört ayrı kimlik statüsünden (başarılı, askıya alınmış, ipotekli ve dağınık) hangisinde bulunduğunu belirlemeye yönelik, 64 maddeden oluşan bir kâğıt kalem ölçeğidir

Ölçekte *ideolojik alanda*, meslek, din, politika ve gelecekle ilgili yaşam planları olmak üzere dört konu; *kişilerarası alanda* arkadaşlık, flört, aile ilişkileri ve boş zaman uğraşları olmak üzere dört konu yer almaktadır. Her maddede de ergenlerin o konu ile ilgili yaşadıkları bunalım ve gerçekleştirdikleri bağlanmalar incelenmektedir. Benlik Kimliği Statüleri Ölçeğinde deneklerin tepkileri, ağırlığı 6 puan olan “kesinlikle katılıyorum”dan, ağırlığı 1 puan olan “kesinlikle katılmıyorum”a doğru sıralanan 6 maddeli likert tipi bir ölçektir. Her kimlik statüsü için 16 soru sorulduğu ve her sorunun en düşük 1 ve en yüksek 6 puanla değerlendirildiği göz önüne alındığında, herhangi bir kimlik statüsünde (alt ölçekte) elde edilecek en düşük puan 16, en yüksek puan ise 96 olarak belirmektedir. Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği'nin alt-ölçeğini oluşturan kimlik statülerinden her biri, sekiz alanda sorulan ikişer sorudan oluşmak üzere 16 soru ile araştırılmaktadır. Bu durumda, ideoloji alt-ölçeğinde dört kimlik statüsünün her biri için en düşük 8, en yüksek 48 puan alınmaktadır. Aynı şekilde kişilerarası alt-ölçeğinde de dört ayrı kimlik statüsünün her biri için en düşük 8, en yüksek 48 puan alınmaktadır. Her bir kimlik statüsü için ise (ideoloji ve kişilerarası alt-ölçekleri bir arada olmak üzere) en düşük 16, en yüksek 96 puan alınmaktadır.

Başarılı kimlik statüsü, bireyin bir araştırma periyodu sonrasında kimliğini bulmasını ifade etmektedir. Başarılı kimlik statüsü maddelerin numaraları 8, 13, 15, 18, 20, 22, 33, 35, 40, 42, 45, 46, 49, 51, 55, 60'tır.

Kararsız kimlik statüsü, bireyin hali hazırda araştırma içinde bulunduğu ancak henüz karar verme aşamasına geçememesini yansıtır. Kararsız kimlik statüsü maddelerinin numaraları 5, 9, 11, 12, 14, 26, 31, 32, 34, 36, 43, 47, 48, 54, 57, 61'dir.

İpotekli kimlik statüsü, bireyin araştırma yapmadan ebeveynlerinin belirlediği kimliği benimsemesi anlamına gelir. İpotekli kimlik statüsü maddelerinin numaraları 3, 17, 21, 24, 27, 28, 37, 38, 39, 41, 44, 50, 58, 62, 63, 64'tür.

Dağınık kimlik statüsü, bireyin çok az rol denemelerine girdiği ya da girmediği ve kimlik bağlılığı yaşamamasını yansıtır. Dağınık kimlik statüsü maddelerinin puanları 1, 2, 4, 6, 7, 10, 16, 19, 23, 25, 29, 30, 52, 53, 56, 59'dur.

Benlik Kimliği Statüsü Ölçeğinin Türkçeye uyarlaması Eryüksel ve Varan (1999) tarafından yapılmıştır. Eryüksel ve Varan (1999) , Bennion ve Adams (1986) tarafından Geliştirilmiş

olan “Benlik Kimliği Statüleri Objektif Ölçeği Geliştirilmiş Formu’nu(Extended Version of Objective Measure of Ego Identity Status: EOMS-EIS)

esas alarak yaptıkları çalışmalardan (Eryüksel, 1987; Varan, 1990; Eryüksel ve Varan, 1999) elde ettikleri veriler doğrultusunda, EOM-EIS’in maddeler arası korelasyon katsayılarını, alt ölçeklerin faktör analizi yüklerini ve her maddenin anlaşılabilirliğini göz önüne alarak sorunlu maddelerini belirlemişlerdir. EOM-EIS’de kimliğin “ideolojik” boyutunun ölçüldüğü dört alandan “Felsefi Yaşam Biçimi” alanının yerini “Gelecekle ilgili Yaşam Planları” alanı almıştır. Kimliğin “Kişilerarası ilişkiler” boyutunun değerlendirildiği dört alandan biri olan “Cinsiyet Rolü” alanı yerine Benlik Kimliği Statüsü Ölçeği’nde “Aile İlişkileri” alanı yer almıştır. EOM-EIS’in temel kuramsal yapısına uygun olmakla birlikte, sekiz alt alandan ikisinin değiştirilmesi, ayrıca, diğer maddelerin yeniden ele alınarak ergenler tarafından daha kolay anlaşılacak şekilde yeniden yazılması sonucunda ortaya çıkan yeni formun EOM-EIS olarak adlandırılmayacağı düşünülmüş ve bu haliyle ölçeğe Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği adı verilmiştir. Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği’nin güvenilirlik ve geçerliği, İzmir ve Hatay illerinde çeşitli ilköğretim, lise ve üniversiteye devam eden toplam 337 kişilik bir örneklemden elde edilen verilerle incelenmiştir. Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği’nin iç tutarlılık katsayıları Başarılı Kimlik Statüsü için .83; İpotekli Kimlik Statüsü için .87; Askıya Alınmış Kimlik Statüsü için .83 ve Dağınık Kimlik Statüsü için .84 olarak bulunmuştur. Daha sonra İzmir’de çeşitli lise ve fakültelere devam eden 101 deneğe BKSÖ tekrar verilerek ölçeğin psikometrik özellikleri incelenmiştir. Bu haliyle BKSÖ’nün iç tutarlılık katsayıları Başarılı Kimlik Statüsü İçin .86; Askıya Alınmış Kimlik Statüsü için .86; İpotekli Kimlik Statüsü için .94 ve Dağınık Kimlik Statüsü içinde .88 olarak bulunmuş ve ölçeğin iç tutarlılık değerlerinin BKSÖ’nün ilk formuna göre daha da arttığı görülmüştür. BKSÖ’nün alt ölçeklerinin analize sokulduğu faktör analizi sonucunda BKSÖ’nün faktör analizi sonucunda BKSÖ’nün varyansın %81’ini açıklayan dört faktörden oluştuğu görülmüştür (Eryüksel ve Varan, 1999).

2.2. İşlem

2.2.1.Uygulama

Anketin uygulaması Karaman İlindeki Fen, Anadolu, İmam Hatip ve Meslek Liselerinde 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar yarı döneminde gerçekleştirilmiştir. Dini Hayat Ölçeği ve Benlik Kimlik Statüsü Ölçeği'nden oluşan anket, dokuzuncu, onuncu, on birinci ve on ikinci sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Uygulamaya tesadüfi örneklem metodu kullanılarak seçilmiş 406 öğrenci katılmıştır. Anket uygulaması araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Altunışık ve arkadaşlarına göre tesadüfi örneklem, *“tanımlanan evrendeki her elemanın, eşit ve bağımsız seçilme şansına sahip”* olduğu metoddur. Buna göre bir her elemanın eşit derecede seçilme şansına sahip olduğu gibi birisinin seçilmesi diğerini etkilememelidir (Altunışık vd. 2007: 129).

Anketler uygulanırken öğrencilerden anket formlarının ilk sayfasındaki uyarıları okumaları istenmiş, ayrıca daha sağlıklı bilgilere ulaşılabilmesi için formlara isimlerini yazmamaları uyarısında bulunulmuştur. Anketlerin uygulanması için ortalama kırk dakika süre tayin edilmiştir.

2.2.2. Veri Analizinde Kullanılan İstatistiksel İşlemler

Araştırmada öncelikle, yukarıda özellikleri verilen Dini Hayat Ölçeği ve Benlik Kimlik Statüleri Ölçeği sayısal değerlere dönüştürülmüş, daha sonra analizlere tabi tutulmuştur. Veri analizinde kullanılan istatistiksel işlemler, ölçeğin tipi ve araştırma hipotezleri dikkate alınarak seçilmiştir. Bu doğrultuda ilişkilerle ilgili analizlerde Pearson Korelasyon Analizi, iki alt grubu olan değişkenlerde T testi, çok gruplu değişkenlerin analizinde ise Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way Anova) ve Tukey-HSD Testi kullanılmıştır. Araştırma ile ilgili veri analizleri SPSS 26 programı ile gerçekleştirilmiştir.

III. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulgular ve analizler sunulacaktır.

3.1. Ergenlerde Dindarlık ile Bağımsız Değişkenler Arasındaki İlişkiye Dair

Bulgular

Çalışmamızın bu aşamasında, dindarlık ve kimlik statüsü başta olmak üzere bağımsız değişkenlerin ilişkileri ve dindarlık başta olmak üzere bağımsız değişkenlerin ne oranda farklılıklar oluşturdukları hususu açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda yaş, cinsiyet, öğrenim görülen okul türü, ailenin ekonomik durumu, hayatın en uzun geçtiği yer, anne babanın eğitim düzeyi, ergenin din eğitimi alıp almadığı, nereden din eğitimi aldığı, ailenin dindarlık düzeyi, anne babanın ergene olan tutumu ve dindarlık düzeyi bağımsız değişkenler arasında anlamlı ilişkiler veya bağımsız değişken gruplarının kimlik statüsü puanları arasında farklılıklar olup olmadığına bakılacaktır.

Tablo 2. Ergenlerde Dindarlık ve Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon

	Dindarlık	Yaş	Cinsiyet	Din Eğitimi	Sınıf Düzeyi	Ailenin Ekonomikk Durumu	Babanın Eğitim Düzeyi	Anne Baba Birlikteliği	
Dindarlık	r	1	,066	-,029	-,129**	,038	-,004	-,002	-,053
	P		,186	,561	,009	,444	,934	,974	,288
	N	406	406	406	406	406	406	406	406
Yaş	r	,066	1	-,200**	,078	,858**	-,038	-,119*	-,128**
	P	,186		,000	,115	,000	,440	,017	,010
	N	406	406	406	406	406	406	406	406
Cinsiyet	r	-,029	-,200**	1	-,053	-,033	,035	,006	,036
	P	,561	,000		,291	,502	,479	,911	,472
	N	406	406	406	406	406	406	406	406
Sınıf Düzeyi	r	,038	,858**	-,033	,067	1	-,060	-,109*	-,115*
	P	,444	,000	,502	,176		,228	,028	,020

Ailenin Ekonomik Durumu	N	406	406	406	406	406	406	406	406
	r	-,004	-,038	,035	,154**	-,060	1	,047	-,013
	P	,934	,440	,479	,002	,228		,341	,795
Babann Eğitim Düzeyi	N	406	406	406	406	406	406	406	406
	r	-,141**	,004	-,103*	,280**	-,033	,361**	-,014	-,023
	P	,004	,938	,038	,000	,503	,000	,781	,638
Annenin Eğitim Düzeyi	N	406	406	406	406	406	406	406	406
	r	-,168**	-,124*	,031	,287**	-,134**	,283**	,067	,097
	P	,001	,013	,539	,000	,007	,000	,176	,051
Annenin Tutumu	N	406	406	406	406	406	406	406	406
	r	-,081	,061	,001	-,037	,007	-,010	,102*	,098*
	P	,101	,219	,991	,454	,882	,836	,039	,047
Babann Tutumu	N	406	406	406	406	406	406	406	406
	r	-,073	,067	,072	-,063	,010	-,038	,113*	,070
	P	,140	,178	,148	,207	,848	,443	,023	,157
Ailenin Dindarlık Düzeyi	N	406	406	406	406	406	406	406	406
	r	,187**	,073	-,161**	,010	,015	,005	-,091	-,174**
	P	,000	,140	,001	,843	,762	,914	,066	,000
Din Eğitimi	N	406	406	406	406	406	406	406	406
	r	-,162**	-,088	,116*	-,025	-,076	,099*	,097	,177**
	P	,001	,075	,019	,614	,125	,045	,051	,000
Din Eğitimi Nerede Alındı	N	406	406	406	406	406	406	406	406
	r	-,011	,076	-,051	,038	,029	-,069	-,064	-,059
	P	,825	,126	,304	,440	,566	,168	,198	,232
	N	406	406	406	406	406	406	406	406

Yaptığımız analizler sonucunda dindarlık ile babanın eğitim düzeyi ($r=-.141$, $p<.05$), annenin eğitim düzeyi ($r=-.168$, $p<.05$), ailenin dindarlık düzeyi ($r=.187$, $p<.01$) ve din eğitimi alıp almadığı ($r=-.162$, $p<.05$) arasında anlamlı ilişki ve farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Buna göre örneklemin anne ve babanın eğitim düzeyi düştükçe dindarlıkları artmaktadır. Diğer taraftan, ailesinin dindarlık düzeyi yükseldikçe öğrencilerin dindarlıkları da daha yükselmektedir. Ayrıca, din eğitimi alanların dindarlık puanları almayanlardan daha yüksektir.

3.2. Dindarlık Düzeyi Gruplarının Yüzelik Dağılımına Dair Bulgular

Ergenlerde dindarlık seviyelerinin hangi durumda düşük, hangi durumda orta, yüksek veya geçiş döneminde olduğuna dair bulgular bu başlık altında sunulmuştur. Konuyla ilgili puanlamada, 0-25 puan alanlar dindarlık düzeyi düşük grubu, 30-50 puan alanlar dindarlık düzeyi orta grubu, 55-69 arası dindarlık düzeyi yüksek grubu ve 25-30 puan aralığındakilerle 50-55 puan aralığında bulunanlar dindarlık düzeyi geçiş dönemi grubunu oluşturmaktadır.

Tablo 3. Dindarlık Düzeyi Gruplarının Yüzelik Dağılımı

	N	%
Yüksek	223	54,9
Orta	80	19,7
Düşük	31	7,6
Geçiş Dönemi	72	17,7

Araştırmaya katılan öğrencilerin %54,9'u ($s=223$), % yüksek dindarlık düzeyinde, % 19,7'si ($s=80$) orta dindarlık düzeyinde, % 17,7'si ($s=72$) geçiş döneminde ve %7,6'sı ($s=31$) düşük dindarlık düzeyindedir.

3.3. Bağımsız Değişken Gruplarının Dindarlık Puanları Açısından Farklılıklarına Dair Bulgular

Çalışmamızın bu safhasında bağımsız değişken gruplarının dindarlık açısından farklılık gösterip göstermediklerine dair analizler yapılacaktır. Bu amaçla iki grubu olan değişkenlerin analizinde T-testi ve çok gruplu değişkenlerin analizinde Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way Anova) ve Tukey HSD testi uygulanmıştır.

Tablo 4. Yaşa Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Yaş	Gruplar Arası	368,264	6	73,653	1,002	,416
	Gruplar İçi	29408,714	400	73,522		
	Toplam	29776,978	406			

*p<.05

Yaş bağımsız değişkenine göre ergenlerin dindarlık puanlarının ortalamaları arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F_{6,400}=4,16p,<.05$).

Tablo 5. Cinsiyet Bağımsız Değişkeni Açısından Ergenlerin Dindarlık Puanları ve T -Testi Sonucu

Cinsiyet	Frekans	Ortalama	Standart Sapma	T	P
Kız	235	54,20	8,967	,583	,989
Erkek	171	53,70	8,020		

*p<.05

T-testi analizi neticesinde cinsiyet ile ergenlerin dindarlık puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($t=.583 >.05$) tespit edilmiştir. T- testi neticesinde elde edilen bulgulardan kızların dindarlık puanları ortalamasının ($x=53,70$) erkeklerin dindarlık ortalama puanları ortalamasının ($x=54,20$) olduğu ve iki grup arasındaki farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo 6. Sınıf Düzeyine Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Okul Türü	Gruplar Arası	696,193	4	232,064	3,208	,023
	Gruplar İçi	29080,784	402	72,340		
	Toplam	29776,978	406			

*p<.05

Yapılan analiz neticesinde sınıf düzeyi bağımsız değişken grupları ile dindarlık puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($F_{4,402}=3,20, p<001$).

Tablo 7. Dindarlık Puanı Açısından Sınıf Düzeyine Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu

		Sınıf Düzeyleri			
Sınıf Düzeyleri	Ortalama Puanlar	9.Sınıf	10.Sınıf	11.Sınıf	12.Sınıf.
12.Sınıf	55,76				
9.Sınıf	54,23				
10.Sınıf	53,78				*
11.Sınıf	52,02	*	55,76		

*p<.05

Uyguladığımız Tukey HSD testi sonucuna göre sınıf düzeyleri arasındaki farklılığa baktığımızda, en yüksek dindarlık puanı 12. sınıf (x=55,76), ardından sırasıyla 9. sınıf (x=54,23) ile 10. sınıf (x=53,78) sınıfta öğrenim gören ergenler almıştır. En düşük dindarlık puanı ise 11. sınıfta (x=52.02) eğitim gören ergenlerde tespit edilmiştir. 12. sınıf öğrencileriyle 11. sınıf öğrencileri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Tablo 8. Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Top	Serbestlik Der	Kareler Orta	F	P
Ailenin Ekonomik Durumu	Gruplar Arası	279,235	5	69,809	,949	,436
	Gruplar İçi	29497,743	401	73,560		
	Toplam	29776,978	406			

*p<.05

Ailenin ekonomik durumu bağımsız değişkenine göre ergenlerin dindarlık puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir (F_{5,401}=9,49, p<.05). Fikir vermesi açısından ailenin ekonomik durumu gruplarının dindarlık puanlarına bakıldığında; en yüksek dindarlık puanının ailesinin ekonomik durumu orta olan ergenler (x=54,45) tarafından alındığı, onları ailesinin ekonomik durumları ortanın altı (x=53,76), ortanın üstü (x=53,14) ve yüksek (x=51,29) olan ergenlerin izlediği, en düşük dindarlık puanını ise ailesinin ekonomik durumu düşük olan (x=51,00) ergenlerin aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 9. Babanın Eğitim Düzeyine Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Babanın Eğitim Düzeyi	Gruplar Arası	850,686	5	170,137	2,353	,040
	Gruplar İçi	28926,292	401	72,316		
	Toplam	29776,978	406			

*p<.05

Çalışmamızda babanın eğitim düzeyine göre ergenlerin dindarlık puan ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir ($F_{5,401}=2,35$, $p<,040$).

Tablo 10. Dindarlık Puanı Açısından Babanın Eğitim Düzeyine Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu

Babanın Eğitim Düzeyi							
Babanın Eğitim Düzeyi	Ortalama Puanlar	Okul Yazar Değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Lisansüstü
Okul Yazar Değil	56,67						
İlkokul	55,08						
Ortaokul	55,77					*	
Lise	53,83						
Üniversite	51,88			*			
Lisansüstü	54,08						

*p<.05

Yapılan Tukey HSD testi sonucuna göre babanın eğitim düzeyi açısından dindarlık puanlarına göre en yüksek puanı okuryazar değil ($x=56.67$), onları babanın eğitim düzeyi ortaokul ($x=55.77$), ilkokul ($x=55.08$), lisansüstü ($x=54,08$) ve lise eğitim ($x=53,83$) düzeyinde olanlar izlemiştir. En düşük puan ortalamasını ise üniversite ($x=51.88$) seviyesinde eğitim düzeyinde olanlar almıştır. Gruplar arasındaki farklılığa bakıldığında dindarlık puanlarının, babasının eğitim düzeyinin ortaokul düzeyinde olan ergenlerle üniversite düzeyinde olan ergenler arasında gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu sonuç, babanın eğitim düzeyi okuryazar değil ile ortaokul düzeyinde olanların aldıkları dindarlık puanları diğerlerinden yüksek puan almalarının sebebi aldıkları din eğitiminin geleneksel olması dolayısıyla oluşabilir. Ayrıca okuryazar olmayan insanların dini inançları sorgulamadan kabul etmeleri, din hakkında kuvvetli yargılara sahip olmaları sebebiyle elde edilmiş olabilir. Babanın eğitim düzeyi lisansüstü ve üniversite düzeyinde olan bireylerin, eğitim düzeyi arttıkça daha fazla araştırma ve sorgulama yaptıkları için dindarlık puanları düşük çıkmış olabilir.

Tablo 11. Annenin Eğitim Düzeyine Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Annenin Eğitim Düzeyi	Gruplar Arası	2198,366	5	439,673	6,377	,000
	Gruplar İçi	27578,612	401	68,947		
	Toplam	29776,978	406			

*p<.05

Annenin eğitim düzeyine göre ergenlerin dindarlık puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. ($F_{5,401} = 6,37$, $p < 0,000$). Annenin eğitim düzeyiyle dindarlık puan ortalamaları arasındaki anlamlı farklılık, Tukey HSD testiyle aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 12. Dindarlık Puanı Açısından Annenin Eğitim Düzeyine Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu

Annenin Eğitim Düzeyi							
Babanın Eğitim Düzeyi	Ortalama Puanlar	Okul Yazar Değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Lisansüstü
Okul Yazar Değil	51,20						
İlkokul	54,78						
Ortaokul	56,11						
Lise	53,56						
Üniversite	47,98						*
Lisansüstü	59,00					*	

*p<.05

Annenin eğitim düzeyi açısından dindarlık puanlarına göre en yüksek puanı puanla lisansüstü ($x=59,00$), onları annenin eğitim düzeyi ortaokul ($x=56,11$), ilkokul ($x=54,78$), lise ($x=53,56$) ve okuryazar ($x=51,20$) değil grubunda olanlar almıştır. Dindarlık düzeyi en düşük olanlar ise üniversite ($x=47,98$) seviyesinde eğitim düzeyinde olanlarda görülmüştür. Gruplar arası farklılığa baktığımızda annenin eğitim düzeyinin üniversite olanlar ile annenin eğitim düzeyi lisansüstü olanlar arasında gerçekleşmiştir. Buna göre eğitim düzeyi lisansüstü olanlar üniversite mezunlarına göre daha dindardır. Babanın eğitim düzeyi ile annenin eğitim düzeyi arasındaki bu farkın, annenin çocukla daha fazla ilgilenmesi, buna bağlı olarak eğitim düzeyi artan annelerin Karaman gibi bir İç Anadolu şehrinde eğitim düzeyi arttıkça daha muhafazakâr ve çocukla ilgili daha fazla okuyarak, seminer ve konferanslara katılarak çocuklarının yetişmesinde aktif rol alma eğiliminde olduklarından dolayı oluşmuş olabilir.

Tablo 13. Annenin Ergene Olan Tutumuna Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki Farklılığın Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Top	Serbestlik Der	Kareler Ort	F	P
Annenin Tutumu	Gruplar Arası	345,390	4	115,130	1,573	,195
	Gruplar İçi	29431,588	402	73,213		
	Toplam	29776,978	406			

*p<.05

Annenin ergene olan tutumuna göre ergenlerin dindarlık puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($F_{4, 402} = 1,57, p < .05$).

Tablo 14. Babanın Ergene Olan Tutumuna Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki Farklılığın Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Top	Serbestlik Der	Kareler Ort	F	P
Babanın Tutumu	Gruplar Arası	260,579	4	86,860	1,183	,316
	Gruplar İçi	29516,399	402	73,424		
	Toplam	29776,978	406			

*p<.05

Babanın ergene olan tutumuna göre ergenlerin dindarlık puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($F_{4,402} = 3,16, p < .05$).

Tablo 15. Ailenin Dindarlık Düzeyine Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Ailenin Dindarlık Düzeyi	Gruplar Arası	1184,689	4	296,172	4,154	,003
	Gruplar İçi	28592,288	402	71,302		
	Toplam	29776,978	406			

*p<.05

Okul türüne göre ergenlerin dindarlık puan ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($F_{4,402}=4,15, p < .05$). Ailenin dindarlık düzeyi ile ergenlerin dindarlık düzeyi arasında saptanan anlamlılık düzeyinin hangi gruplar arasında olduğu, Tukey HSD testiyle aşağıda verilmiştir.

Tablo 16. Dindarlık Puanı Açısından Ailenin Dindarlık Düzeyine Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu

Ailenin Dindarlık Düzeyi	Ortalama Puanlar	Ailenin Dindarlık Düzeyi				
		Düşük	Ortanın Altı	Orta	Ortanın Üstü	Yüksek
Düşük	51,27					
Ortanın Altı	48,95				*	*
Orta	53,16					
Ortanın Üstü	54,65		*			
Yüksek	56,19		*			

Tukey HSD testi sonucuna göre ailenin dindarlık düzeyi ile ergenin dindarlık düzeyi puanlarına baktığımızda en yüksek dindarlık puanını, yüksek ($x=56,19$) ardından ortanın üstü ($x=54,65$), orta ($x=53,16$), düşük ($x=51,27$) ve en düşük seviyede ise ortanın altı ($x=48,95$) almıştır. Puanlar arasındaki anlamlı farklılık ise yüksek dindarlık düzeyi ile ortanın altı, ortanın üstü dindarlık düzeyi ile ortanın altı ve ortanın altı dindarlık düzeyi ile ortanın üstü ve yüksek dindarlık düzeyleri grupları arasında gerçekleşmiştir. Ailenin dindarlık düzeyi ortanın üstü ile ortanın altı olanlar arasındaki anlamlı farklılık ortanın üstü lehine gerçekleşmiştir. Ailenin dindarlık düzeyi üst ile ortanın altı olanların arasındaki anlamlı farklılık yüksek olanların lehine gerçekleşmiştir.

Tablo 17. Dini Hayatın Şekillenmesinde Etkili Olan Din Eğitimi Türüne Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki Farklılığın Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort	F	P
Nereden Din Eğitimi Aldığı	Gruplar Arası	141,305	5	35,326	,478	,752
	Gruplar İçi	29635,673	401	73,904		
	Toplam	29776,978	406			

* $p < .05$

Ergenin din eğitimi aldığı yere göre ergenlerin dindarlık puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($F_{5,401}=7,52$, $p < .05$).

Tablo 18. Hayatın En Uzun Geçtiği Yere Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki Farklılığın Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Der	Kareler Ort	F	P
Hayatın En Uzun Geçtiği Yer	Gruplar Arası	312,184	4	104,061	1,420	,236
	Gruplar İçi	9464,7942	402	73,296		
	Toplam	29776,978	406			

*p<.05

Çalışmamızda hayatın en uzun geçtiği yere göre ergenlerin dindarlık puanlarının ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F_{5,401}=1,42$, $p<.05$).

Tablo 19. Okul Türüne Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki Farklılığın Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Okul Türü	Gruplar Arası	1593,911	3	531,304	7,578	,000
	Gruplar İçi	28183,067	403	70,107		
	Toplam	29776,978	406			

*p<.05

Yapılan analiz neticesinde okul türü bağımsız değişkeni gruplarının dindarlık puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($F_{3,403}=7,57$, $p<.001$).

Tablo 20. Dindarlık Puanı Açısından Okul Türüne Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu

	Ortalama Puanlar	Okul Türü			
		İmam Hatip L.	Anadolu L.	Meslek L.	Fen L.
İmam Hatip L.	56,34				
Anadolu L.	54,48				*
Meslek L.	54,69				
Fen Lisesi	50,91	*	*	*	

Tukey HSD testi sonucuna göre okul türleri arasındaki farklılığa baktığımızda en yüksek dindarlık puanı İmam Hatip Lisesi ($x=56.34$), onları Meslek Lisesi ($x=54.69$), Anadolu Lisesi'nde ($x=54.48$) okuyan ergenler izlenmiştir. En düşük dindarlık puanı ise Fen Lisesi'nde ($x=50.91$) eğitim gören deneklerde tespit edilmiştir. İmam Hatip Lisesi öğrencileriyle Fen Lisesi öğrencileri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu sonuç, evlatlarını İmam Hatip Lisesi'ne gönderen ailelerin çoğunlukla muhafazakâr olması, dolayısıyla çocuklarına ergenlik yaşına kadar din eğitimi almalarını sağlamaları ve bununla birlikte okulda verilen din eğitimi derslerinin çok olması vb. nedenlerle ortaya

çıkılmış olabilir. Diğer liselerin aldıkları dindarlık puanlarının birbirine yakın olmasının nedeni Karaman gibi bir ilin muhafazakâr olması ergenlerin aynı kültürel ve dini ortamda yaşamaları homojen puan almalarında etkili olmuş olabilir.

Tablo 21. Din Eğitimi Alan ve Almayanların Durumuna Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair T-Testi

Din Eğitimi Alma	Frekans	Ortalama	Standart Sapma	T Değeri	P
Evet	385	54,32	8,381	3,302	,001
Hayır	21	48,05	10,052		

*p<.001

Yaptığımız T-testi analizinde din eğitimi alan ve almayan ergenlerin dindarlıkları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (t=3.30, p<.001). Din eğitimi alanların (x=54,32) dindarlık puanlarının ortalamasının din eğitimi almayanların (x=48,05) dindarlık puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

3.4. Ergenlerde Kimlik Statüsü ve Bağımsız Değişkenler Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Çalışmamızın bu bölümünde kimlik statüsü değişkeniyle, yaş, cinsiyet, öğrenim görülen okul türü, ailenin ekonomik durumu, hayatın en uzun geçtiği yer, anne babanın eğitim düzeyi, ergenin din eğitimi alıp almadığı, nereden din eğitimi aldığı, ailenin dindarlık düzeyi, anne ve babanın ergene karşı olan tutumu gibi bağımsız değişkenler arasında anlamlı ilişkiler veya farklılıklar olup olmadığı tespit edilmiştir. Öncelikli olarak ergenlerde kimlik statüsüyle yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin ekonomik durumu, anne ve babanın eğitim düzeyi, anne ve babanın tutumu, ailenin dindarlık düzeyi, din eğitimi alma durumu, din eğitimini nereden aldığı bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkinin anlamlılık veya farklılığını tespit edebilmek amacıyla korelasyon analizi yapılacaktır.

Tablo 22. Ergenlerde Kimlik Statüsü ve Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon

		Kimlik Türü	Yaş	Cinsiyet	Okul Türü	Sınıf Düzeyi	Ailenin Ekonomik Durumu	Kiminle Yaşıyorsunuz	Anne Baba Birlikteliği
Kimlik Türü	r	1	-,074	,148**	-,144**	-,076	-,114*	-,025	,001
	P		,136	,003	,004	,128	,022	,617	,988
	N	406	406	406	406	406	406	406	406

Yaş	r	-,074	1	-,200**	,078	,858**	-,038	-,119*	-,128**
	P	,136		,000	,115	,000	,440	,017	,010
	N	406	406	406	406	406	406	406	406
Cinsiyet	r	,148**	-,200**	1	-,053	-,033	,035	,006	,036
	P	,003	,000		,291	,502	,479	,911	,472
	N	406	406	406	406	406	406	406	406
Sınıf Düzeyi	r	-,076	,858**	-,033	,067	1	-,060	-,109*	-,115*
	P	,128	,000	,502	,176		,228	,028	,020
	N	406	406	406	406	406	406	406	406
Ailenin Ekonomik Durumu	r	-,114*	-,038	,035	,154**	-,060	1	,047	-,013
	P	,022	,440	,479	,002	,228		,341	,795
	N	406	406	406	406	406	406	406	406
Anne Baba Birlikteliği	r	,001	-,128**	,036	-,049	-,115*	-,013	,779**	1
	P	,988	,010	,472	,324	,020	,795	,000	
	N	406	406	406	406	406	406	406	406
Babanın Eğitim Düzeyi	r	-,129**	,004	-,103*	,280**	-,033	,361**	-,014	-,023
	P	,009	,938	,038	,000	,503	,000	,781	,638
	N	406	406	406	406	406	406	406	406
Annenin Eğitim Düzeyi	r	-,063	-,124*	,031	,287**	-,134**	,283**	,067	,097
	P	,206	,013	,539	,000	,007	,000	,176	,051
	N	406	406	406	406	406	406	406	406
Annenin Tutumu	r	,041	,061	,001	-,037	,007	-,010	,102*	,098*
	P	,416	,219	,991	,454	,882	,836	,039	,047
	N	406	406	406	406	406	406	406	406
Babanın Tutumu	r	,120*	,067	,072	-,063	,010	-,038	,113*	,070
	P	,016	,178	,148	,207	,848	,443	,023	,157

	N	406	406	406	406	406	406	406	406
Ailenin Dindarlık Düzeyi	r	-,006	,073	-,161**	,010	,015	,005	-,091	-,174**
	P	,903	,140	,001	,843	,762	,914	,066	,000
	N	406	406	406	406	406	406	406	406
Din Eğitimi	r	-,041	-,088	,116*	-,025	-,076	,099*	,097	,177**
	P	,411	,075	,019	,614	,125	,045	,051	,000
	N	406	406	406	406	406	406	406	406
Din Eğitimi Nereden Aldığı	r	-,003	,076	-,051	,038	,029	-,069	-,064	-,059
	P	,950	,126	,304	,440	,566	,168	,198	,232
	N	406	406	406	406	406	406	406	406

Ergenlerde kimlik statüsüyle bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon analiz sonuçlarına göre kimlik statüsüyle cinsiyet ($r=.14$, $p<.003$), ailenin ekonomik durumu ($r=-.11$, $p<.05$), babanın eğitim düzeyi ($r=-.12$, $p<.05$) ve babanın tutumu ($r=.12$, $p<.05$) arasında anlamlı ilişki ve farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre “ergenlerin kimlik statüleriyle yaş, okul türü, ailenin ekonomik durumu, ailenin dindarlık düzeyi, din eğitimi alıp almadığı, din eğitiminin nerede aldığı bağımsız değişkenleri arasında anlamlı ilişki ve farklılık vardır”(H₂) hipotezimizi kısmi anlamda desteklemiştir. Yani “ergenlerin cinsiyetlerine göre kimlik statüsü puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır” ve “ergenlerin ailenin ekonomik durumuna göre kimlik statüsü puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır”(H₃) hipotezlerimizi desteklediği tespit edilmiştir. Fakat şu hipotezlerimizin desteklenmediği görülmüştür: “Ergenlerin, din eğitiminin nerede aldığına göre kimlik statüsü arasında anlamlı bir ilişki vardır”(H₃). “Ergenlerin yaş faktörüne göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır”(H₃). “Ergenlerin ailenin dindarlık düzeyine göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır”(H₁). Ergenlerde kimlik statüsüyle bağımsız değişkenlerin yukarıda zikredilenleri dışındakileri arasında anlamlı bir ilişki ve farklılık bulunamamıştır.

3.5. Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği'nin Boyutlarına İlişkin Yüzdeler Dağılımına Dair Bulgular

Araştırmaya 406 denek katılmıştır. Araştırmamıza katılanların verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, dört kimlik statüsünden birden fazla kesme noktasının üstünde

olduğu için 33 denek dört kimlik statüsünden herhangi birisine yerleştirilmemiştir. Bundan dolayı 33 deneğin geçiş döneminde olduğu varsayılmıştır.

Tablo 23. Benlik Kimliği Statüleri Ölçeğinin Kategorilerine İlişkin Yüzdeler Dağılımı

Kimlik Statüleri	N	%	Kesme Noktası
Başarılı Kimlik	72	17,7	69,59
Kararsız Kimlik	245	60,3	62,40
Bağımlı Kimlik	22	5,4	55,68
Kargaşalı Kimlik	34	8,4	57,1
Geçiş Dönemi	33	8,1	

Araştırmaya katılan öğrencilerin %17,7'si (s=72) başarılı kimlik statüsünde, %60,3'ü (s=245) kararsız kimlik statüsünde, %5,4'ü (s=22) bağımlı kimlik statüsünde, %8,4'ü (s=34) kargaşalı kimlik statüsünde, %8,1'i (s=33) ise geçiş döneminde.

Kimlik statülerine ait kesme noktaları her bir statünün standart sapma ve aritmetik ortalamalarının toplanması ile elde edilmiştir. Buna göre, başarılı kimlik statüsünün kesme noktası 69,59; kargaşalı kimlik statüsünün kesme noktası 57,1; bağımlı kimlik statüsünün kesme noktası 55,68 ve kararsız kimlik statüsünün ise kesme noktası 62,40 olarak bulunmuştur.

3.6. Benlik Kimliği Statüleri Ölçeğine İlişkin Puan Ortalamaları ve Standart Sapmalarına Dair Bulgular

Çalışmamızın bu aşamasında lise öğrencilerine uygulanan Benlik Kimliği Statüleri Ölçeğine İlişkin aritmetik ortalamalar ve standart sapmaların bulgularına yer verilmiştir. Bu kapsamda ergenlerin benlik kimlik statülerinin; başarılı kimlik, kararsız kimlik, kargaşalı kimlik ve bağımlı kimlik olmak üzere dört alt başlık halinde puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 24'te sunulmuştur.

Tablo 24. Benlik Kimlik Statüleri Ölçeğine İlişkin Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Kimlik Statüleri	N	X	S.s.
Başarılı Kimlik	406	58,86	10,738
Kararsız Kimlik	406	52,33	10,066
Kargaşalı Kimlik	406	47,66	9,445
Bağımlı Kimlik	406	42,963	12,722

Araştırmaya katılan öğrencilerin Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği'nin puan ortalamalarını en yüksek ve en düşüğe göre sıraladığımızda, en yüksek puan

ortalamasının $58,86 \pm 10,738$ ile başarılı kimlik statüsünde olduğu gözlemlenmiştir. Başarılı kimlik statüsünü $52,33 \pm 10,066$ puan ortalaması ile kararsız kimlik statüsünün takip ettiği, kararsız kimlik statüsünü ise $47,66 \pm 9,445$ puan ortalaması ile kargaşalı kimlik statüsünün takip ettiği, en düşük ortalamasının ise $42,96 \pm 12,722$ ile ipotekli kimlik statüsünde olduğu görülmüştür.

3.7. Ergenlerde Bağımsız Değişken Gruplarının Kimlik Statüsü Açısından Farklılıklarına Dair Bulgular

Çalışmamızın kimlik statüsü değişkeniyle bağımsız değişkenlerin korelasyonu verilmiştir. O tabloya göre kimlik statüsü bağımlı değişkeniyle bağımsız değişken gruplarının arasında anlamlı farklılık tespit edilenlerin anlamlılık veya farklılık düzeyi açıklanmaya çalışılacaktır. Bu amaçla iki gruplu değişkenlerin analizinde T-testi ve çok gruplu değişkenlerin analizinde Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way Anova) ve Tukey testi uygulanacaktır.

Tablo 25. Yaşa Göre Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort	F	P
Yaş	Gruplar Arası	8,480	6	1,696	1,399	,223
	Gruplar İçi	484,803	400	1213		
	Toplam	493,283	406			

* $p < .05$

Ergenlerin yaş değişkeninin kimlik statüsü puanlarının ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F_{6,400} = 2,23$, $p < .05$).

Tablo 26. Cinsiyet Açısından Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanlarının T-Testi Sonucu

Cinsiyet		N	X	S	SD	T	P
Kimlik Statüsü Toplam	Erkek	235	200,57	29,262	1,909	-1,115	,335
	Kız	171	203,73	26,687	2,041		
Başarılı Kimlik	Erkek	235	59,64	11,225	,732	1,717	,058
	Kız	171	57,79	9,967	,762		
Kararsız Kimlik	Erkek	235	51,01	10,463	,683	-3,142	,235
	Kız	171	54,16	9,217	,705		
Kargaşalı Kimlik	Erkek	235	46,57	9,894	,645	-2,823	,022*
	Kız	171	49,24	8,729	,668		
Bağımlı Kimlik	Erkek	235	43,35	12,766	,833	,629	,564
	Kız	171	42,54	12,851	,983		

* $p < .05$

Kargaşalı kimlik statüsü ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($t=.022 < .05$). Başarılı kimlik ($t=.058 > .05$), kararsız kimlik ($t=.235 > .05$) ve bağımlı kimlik ($t=.564 > .05$) statüleriyle cinsiyet faktörü bağlamında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Erkeklerin başarılı kimlik statüsü puanı ($x=59,64$) kızların başarılı kimlik statüsü puanları ise ($x=57,79$), buna göre erkeklerin başarılı kimlik statüsü puanları kızlardan yüksektir.

Erkeklerin kararsız kimlik statüsü puanı ($x=51,01$), kızların kararsız kimlik puanları ($x=54,16$), buna göre kızların kararsız kimlik statüsü puanları erkeklerden yüksektir.

Erkeklerin kargaşalı kimlik statüsü puanları ($x=46,57$), kızların kargaşalı kimlik statüsü puanları ($x=49,24$), buna göre kızların kargaşalı kimlik statüsü puanları erkeklerden yüksektir.

Erkeklerin bağımlı kimlik statüleri puanları ($x=43,35$) kızların bağımlı kimlik statüsü puanları ($x=42,54$), buna göre erkeklerin bağımlı kimlik statüsü puanları kızlardan yüksektir.

Tablo 27. Sınıf Düzeyine Göre Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort	F	P
Babanın Tutumu	Gruplar Arası	9,023	4	3,008	2,497	0,59
	Gruplar İçi	484,260	402	1,205		
	Toplam	493,283	406			

* $p < .05$

Ergenlerin sınıf düzeyi değişkenine göre kimlik statüsü puanlarının ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F_{4,400} = 2,49$, $p < .05$).

Tablo 28. Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Ergenlerin Ortalama Kimlik Statüsü (Bağımlı Kimlik) Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Ailenin Ekonomik Durumu	Gruplar Arası	2770,947	4	692,737	4,374	,002
	Gruplar İçi	63503,992	402	158,364		
	Toplam	66274,938	406			

* $p < .05$

Ailenin ekonomik durumuyla kimlik statüsünün, bağımlı kimlik statüsü boyutu arasında anlamlı bir farklılığın bulgulanması dolayısıyla, burada sadece mezkur boyutla ilgili verilerin verilmesiyle yetinilmiştir. Buna göre ailenin ekonomik durumu ile bağımlı kimlik statüsü puan ortalamaları arasındaki anlamlı bir fark tespit edilmiştir. ($F_{4,402}=4,37$, $p<.05$).

Ailenin ekonomik durumuyla ergenlerin kimlik statüsü (bağımlı kimlik) arasında saptanan anlamlılık düzeyinin hangi gruplar arasında olduğu, Tukey HSD testiyle aşağıda verilmiştir.

Tablo 29. Ailenin Ekonomik Durumu Puanı Açısından Kimlik Statüsü ile İlgili Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu

Ailenin Ekonomik Durumu	Ortalama Puanlar	Ailenin Ekonomik Durumu				
		Düşük	Ortanın Altı	Orta	Ortanın Üstü	Yüksek
Düşük	58,38				*	
Ortanın Altı	50,22					
Orta	44,53					
Ortanın Üstü	41,81	*				*
Yüksek	58,74				*	

Tukey HSD testi sonucuna göre ailenin ekonomik durumuyla ile ergenin kimlik statüsü (bağımlı kimlik) puanlarına baktığımızda en yüksek dindarlık puanını yüksek ($x=58,74$), ardından düşük ($x=58,38$), ortanın altı ($x=50,22$), orta ($x=44,53$) ve en düşük puanı ise ortanın üstü ($x=41,81$) almıştır. Puanlar arasındaki anlamlı farklılık ise ortanın üstüyle düşük ve yüksek ile ortanın üstü grupları arasında gerçekleşmiştir. Buna göre ailesinin ekonomik durumu düşük olarak algılayanların kimlik statüsü puanları, ortanın üstüne göre daha yüksektir. Ailesinin ekonomik durumunu yüksek olarak algılayanların kimlik statüsü puanları, ortanın üstü olarak görenlere göre daha yüksek kimlik statüsü puanına sahiptir.

Tablo 30. Babanın Eğitim Düzeyine Göre Ergenlerin Ortalama Kimlik Statüsü (Bağımlı Kimlik) Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Babanın Eğitim Düzeyi	Gruplar Arası	2294,365	5	458,873	2,869	,015
	Gruplar İçi	63980,574	401	159,951		
	Toplam	66274,938	406			

Babanın eğitim düzeyine göre ergenlerin kimlik statüsünün bağımlı kimlik statüsü puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($F_{5,401}=2,86$,

$p < .015$). Babanın eğitim düzeyiyle bağımlı kimlik statüsü puan ortalamaları arasındaki anlamlı ilişki, Tukey HSD testiyle aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 31. Bağımlı Kimlik Statüsü Puanı Açısından Babanın Eğitim Düzeyine Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu

Babanın Eğitim Düzeyi	Ortalama Puanlar	Babanın Eğitim Düzeyi					
		Okul Yazar Değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Ün.	Lisansüstü
Okul Yazar Değil	46,00						
İlkokul	45,50					*	
Ortaokul	45,76						
Lise	41,26						
Üniversite	40,41		*				
Lisansüstü	41,85						

* $p < .05$

Babanın eğitim düzeyi açısından bağımlı kimlik statüsü puanlarına göre en yüksek puanı okuryazar değil ($x=46,00$), onları babanın eğitim düzeyi ortaokul ($x=45,76$), ilkokul ($x=45,50$), lisansüstü ($x=41,85$) ve lise eğitim düzeyinde olanlar ($x=41,26$) almıştır. En düşük puan ortalaması ise üniversite seviyesinde eğitim düzeyinde olanlarda ($x=40,41$) görmülmüştür. Gruplar arasındaki farklılığa bakıldığında üniversite ile ilkokul arasında ve ilkokul lehine gerçekleşmiştir.

Tablo 32. Anne Eğitim Düzeyine Göre Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort	F	P
Anne Eğitim Düzeyi	Gruplar Arası	,854	5	,171	,843	,520
	Gruplar İçi	81,019	401	,203		
	Toplam	81,872	406			

* $p < .05$

Ergenlerin anne eğitim düzeyi değişkenine göre kimlik statüsü puanlarının ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F_{5,401} = 8,43$, $p < .05$).

Tablo 33. Annenin Tutununa Göre Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Ergenlerin anne tutumuna göre kimlik statüsü puanlarının ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F_{4,402} = 1,30$, $p < .05$).

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort	F	P
Annenin Tutumu	Gruplar Arası	,798	4	,263	1,301	,274
	Gruplar İçi	81,80	402	,202		
	Toplam	81,869	406			

*p<.05

Tablo 34. Babanın Tutumuna Göre Ergenlerin Ortalama Kimlik Statüsü (Kararsız Kimlik) Puanları Arasındaki Farklılığın Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Babanın Tutumu	Gruplar Arası	807,675	3	269,225	2,690	,046
	Gruplar İçi	40229,096	403	100,072		
	Toplam	41036,771	406			

*p<.05

Babanın ergene karşı tutumuna göre ergenlerin kimlik statüsünün kararsız kimlik statüsü puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($F_{3,403}=2,69$, $p<.046$). Babanın tutumuna göre ergenlerin kararsız kimlik statüsü puanları farklılaşmaktadır. Babanın ergene karşı tutumuyla kararsız kimlik statüsü puan ortalamaları arasındaki anlamlı ilişki, Tukey HSD testiyle aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 35. Kararsız Kimlik Statüsü Puanı Açısından Babanın Tutumuna Yönelik Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu

Babanın tutumu	Ortalama Puanlar	Babanın Tutumu			
		Benim Düşüncelerime Değer Verir	Bana Karşı Aşırı Derecede Koruyucu	Bana Karşı İlgisiz	Otoriter ve Bana Karşı Baskıcı
Benim Düşüncelerime Değer Verir	52,08				*
Bana Karşı Aşırı Derecede Koruyucu	51,13				*
Bana Karşı İlgisiz	53,24				
Otoriter ve Bana Karşı Baskıcı	57,14	*	*		

Babanın tutumu açısından kararsız kimlik statüsü puanlarına göre en yüksek puanı otoriter ve baskıcı ($x=57,14$), onları ilgisiz ($x=53,24$) ve düşüncelerime değer verir ($x=52,08$) kategorisinde olanlar almıştır. En düşük puan ortalamasını ise aşırı derecede koruyucudur ($x=51,13$) şıkında olanlar almıştır. Gruplar arasındaki farklılığa baktığımızda otoriter ve baskıcı ile düşüncelerime değer verir, otoriter ve baskıcı ile koruyucu grupları arasında gerçekleşmiştir. İlki otoriter ve baskıcıyla, düşüncelerime değer verir arasında;

otoriter ve baskıcı lehine kimlik statüsü puanları yüksek çıkmıştır. İkincisinde ise otoriter ve baskıcıyla, koruyucu arasında otoriter ve baskıcı lehine kimlik statüsü puanları yüksek çıkmıştır.

Tablo 36. Din eğitimi Alıp Almamasına Göre Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort	F	P
Din Eğitimi	Gruplar Arası	,000	2	,000	,002	,968
	Gruplar İçi	81,872	404	,203		
	Toplam	81,872	406			

*p<.05

Din eğitimi alıp almamasına göre göre kimlik statüsü puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($F_{2,404}=9,68$, $p<.05$).

Tablo 37. Din eğitimini Nereden Aldığına Göre Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanları Arasındaki İlişkinin Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort	F	P
Din Eğitimini Nerede Aldığı	Gruplar Arası	,633	5	,158	,771	,545
	Gruplar İçi	78,020	380	380		
	Toplam	78,653	385			

Din eğitimi nereden aldığına göre göre kimlik statüsü puanlarının ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F_{5,385}=7,71$, $p<.05$).

Tablo 38. Okul Türü ile Kimlik Statüsü Arasındaki İlişkiye Dair Tek Yönlü Varyans Analiz Sonuçları

Değişken Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Okul Türü	Gruplar Arası	13619,092	3	4539,697	5,910	,001
	Gruplar İçi	308806,967	403	768,177		
	Toplam	322426,059	406			

*p<.05

Okul türü bağımsız değişkeni ile ergenlerin kimlik statüsü puanlarının ortalamaları arasında anlamlı fark tespit edilmiştir ($F_{3,403}=5,91$, $p<.001$). Bu bulguya göre “ergenlerin okul türüne göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır” (H_{3c}) şeklindeki hipotezimiz desteklenmiştir.

Tablo 39. Kimlik Statüsü Puanı Açısından Okul Türüne Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu

		Okul Türü			
	Ortalama Puanlar	Anadolu L.	Meslek L.	İmam Hatip L.	Fen Lisesi
Anadolu L.	203,28				
Meslek L.	209,83				*
İmam Hatip L.	199,99				
Fen Lisesi	194,26		*		

Yukarıda uyguladığımız Tukey HSD testi sonucuna göre okul türleri arasındaki farklılığa baktığımızda en yüksek kimlik statüsü puanı Meslek Lisesi ($x=209,83$), onları Anadolu Lisesi ($x=203,28$), İmam Hatip Lisesi'nde okuyan ergenler ($x=199,99$) almıştır. En düşük kimlik statüsü puanı ise Fen Lisesi'nde eğitim gören ergenlerde ($x=194,26$) tespit edilmiştir. Meslek Lisesi öğrencileriyle Fen Lisesi öğrencileri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Buna sonuca göre Meslek Lisesi'nde okuyan kimlik statüsü ortalama puanları Fen Lisesi'nde okuyanlardan daha farklıdır. Buna karşılık, İmam Hatip ve Anadolu iseleri homojenlik göstermektedirler.

3.8. Dindarlık-Kimlik Statüsü Arasındaki İlişkileri Gösteren Korelasyon Katsayılarına Dair Bulgular

Araştırmanın amacı doğrultusunda dindarlık ile kimlik statüleri arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır.

Tablo 40. Dindarlık-Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkileri Gösteren Korelasyon Katsayıları

		Başarılı Kimlik	Kararsız Kimlik	Bağımlı Kimlik	Kargaşalı Kimlik
Dindarlık	r	,046	-,030	,124	-,060
	p	,360	,553	,012*	,230
	n	406	406	406	406

* $p < .05$

Yukarıdaki tabloda dindarlık ile kimlik statüleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek için Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Bu analiz neticesinde dindarlık ile kararsız kimlik ve kargaşalı kimlik statüleri arasında negatif yönde ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgular ışığında “dindarlık ile kararsız kimlik statüsü arasında negatif yönde bir ilişki vardır” (H_{2c}) ve “dindarlık ile kargaşalı kimlik statüsü arasında negatif yönde bir ilişki vardır” (H_{2d}) şeklindeki hipotezimiz desteklenmiştir. Dindarlık ile başarılı kimlik ve bağımlı kimlik statüleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu bulgulara göre “dindarlık ile başarılı kimlik statüsü arasında pozitif yönde bir ilişki vardır” (H_{2b})

ve “dindarlık ile bağımlı kimlik statüsü arasında pozitif yönde bir ilişki vardır” (H_{2a}) şeklindeki hipotezlerimiz desteklenmiştir. Dindarlık ile başarılı kimlik ($r=,046$; $p=,360$), kararsız kimlik ($r=-,030$; $p=,553$) ve kargaşalı kimlik ($r= -.060$; $p=,230<0.05$) arasındaki ilişki istatistikî açıdan anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Dindarlık ile bağımlı kimlik statüsü arasındaki pozitif yöndeki ilişki ($r= ,124$; $p=,012 <0,05$) istatistikî açıdan anlamlılık düzeyine ulaşmıştır. Bu bulgulara göre “dindarlık ile kimlik statüsü arasında anlamlı ilişki vardır”(H₂) şeklindeki hipotezimiz desteklenmiştir. Buna göre ergenlerin dindarlık puanları arttıkça, bağımlı kimlik statüsü puanlarında artmaktadır.

3.9. Dindarlık Alt Boyutları ile Kimlik Statüleri Alt Boyutları Puanları Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Araştırmanın bu safhasında, dindarlık ile kimlik statüleri arasındaki ilişkiye dair bulgular yer almaktadır. Bu amaçla dindarlığın boyutları-kimlik statüleri arasındaki ilişkiyi bulgulamak üzere Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır.

Tablo 41. Dindarlığın Alt Boyutlarıyla ile Kimlik Statüsünün Alt Boyutları Arasındaki Korelasyonlar

		İnanç	Duygu	Davranış	Bilgi
Başarılı Kimlik Statüsü	r	-,049	,141	-,011	-,055
	p	,328	,004**	,829	,273
	n	406	406	406	406
Kararsız Kimlik Statüsü	r	-,009	,043	-,092	,037
	p	,862	,393	,063	,461
	n	406	406	406	406
Bağımlı Kimlik Statüsü	r	,101	,116	,003	,284
	p	,043*	,019*	,944	,000**
	n	406	406	406	406
Kargaşalı Kimlik Statüsü	r	,006	-,011	-,121	,094
	p	,906	,824	,015*	,057
	n	406	406	406	406

* $p<.05$

Dindarlığın boyutları ile kimlik statüleri arasındaki ilişki tespit etmek üzere yapılan korelasyon analiz sonuçları şu şekildedir: Dindarlığın duygu boyutuyla başarılı kimlik statüsü arasında pozitif yönde ($r= ,141$; $p=0,004<0,05$), dindarlığın inanç boyutuyla bağımlı kimlik statüsü arasında pozitif yönde ($r=,101$; $p=0,043<0,05$), dindarlığın duygu boyutuyla bağımlı kimlik statüsü arasında pozitif yönde ($r=,116$; $p=0,019<0,05$) ve dindarlığın bilgi boyutuyla bağımlı kimlik statüsü arasında da pozitif yönde ($r=,284$; $p=0,000<0,01$) bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan dindarlığın

davranış boyutuyla kargaşalı kimlik statüsü arasında negatif yönde bir ilişki tespit edilmiştir ($r=-.121$; $p=0,015 < 0,05$).

Araştırmamızda, “kimlik statüleri alt boyutları puanları ile dindarlık alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var” (H_2) yönündeki hipotezimiz desteklenmiştir. Yani dindarlıkla kimlik statüsü arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu ($r=.22$, $p < .005$) tespit edilmiştir. Buna göre, ergenlerin dindarlık puanları yükseldikçe kimlik statüsü puanlarında da bir yükselme görülmektedir.

3.10. Dindarlık Düzeyi Gruplarının Kimlik Statüleri Arasındaki Farklılığa Dair Tek Yönlü Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi

Araştırmanın, dindarlık düzeyi ile kimlik statüleri arasındaki farklılığa dair bulguların tespiti üzerinde durulduğu bu kısımda Tek Yönlü Varyans Analizi ile bulgulara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 42. Dindarlık Düzeyi Gruplarının Kimlik Statüleri Puanları Arasındaki Farklılığa Dair Tek Yönlü Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi

Dindarlık Düzeyleri	Kimlik Statüsü Türleri	Varyans Kaynağı	S.d	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	P	Açık
Düşük Dindarlık	Başarılı Kimlik Statüsü	Gruplar Arası	2	976,745	10,436	4,110	,017*	O – Y*
Orta Dindarlık		Gruplar İçi	331	39329,581	118,820			
Yüksek Dindarlık		Genel	333	40306,326				
Düşük Dindarlık	Kararsız Kimlik Statüsü	Gruplar Arası	2	109,942	54,971	,528	,590	---
Orta Dindarlık		Gruplar İçi	331	34461,486	104,113			
Yüksek Dindarlık		Genel	333	34571,428				
Düşük Dindarlık	Kargaşalı Kimlik Statüsü	Gruplar Arası	2	429,761	214,881	2,293	,103	---
Orta Dindarlık		Gruplar İçi	331	31013,044	93,695			
Yüksek Dindarlık		Genel	333	31442,805				
Düşük Dindarlık	Bağımlı Kimlik Statüsü	Gruplar Arası	2	407,021	203,510	1,221	,296	---
Orta Dindarlık		Gruplar İçi	331	35588,276	140,521			
Yüksek Dindarlık		Genel	333	66274,938				

* $p < .05$

Tek yönlü varyans analizi verilerine göre ergenlerin dindarlık bağımsız değişkenleri gruplarının başarılı kimlik statüsü puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiş olup “ergenlerin kimlik statüsü puanları arasında, dindarlık düzeylerine göre anlamlı farklılık vardır”(H₁),(F_{2,331}= 4,11, p<.05) yönündeki hipotezimizi kısmen desteklemektedir. Ergenlerin dindarlık düzeylerine göre kimlik statülerinin anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, dindarlık düzeyi puanları ile bağımlı kimlik (F_{2,331}= 1,22, p>.05), kararsız kimlik (F_{2,331}= ,528, p>.05) ve kargaşalı kimlik (F_{2,331}= 2,293, p>.05) arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmüştür.

Tukey HSD testi sonucuna göre başarılı kimlik statüsünde orta düzey dindarlık ile yüksek düzey dindarlık arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık yüksek dindarlık düzeyi lehine anlamlılık göstermektedir.

Tablo 43. Ergenlerde Dindarlık Düzeyleri ile Başarılı Kimlik Statüsü Puanı Farklılığına Dair Uygulanan Tukey HSD Testi Sonucu

Dindarlık Düzeyleri	Ortalama Puanlar	Başarılı Kimlik Statüsü		
		Düşük	Orta	Yüksek
Düşük	59,4839			
Orta	56,0125			*
Yüksek	60,0717		*	

Puanların dağılımına baktığımızda en yüksek başarılı kimlik statüsü puanına dindarlığı yüksek deneklerin ulaştığı, (x=60,07), onları, düşük (x=59,48) ve orta (x=56,01) dindarlık gruplarının takip ettiği tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılığa baktığımızda ise kendilerini yüksek dindar olarak tanımlayanlar ile kendilerini orta düzey dindar olarak tanımlayanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Tukey HSD testi sonucuna göre bu farkın anlamlılık düzeyi açısından kendini yüksek dindar olarak tanımlayanların başarılı kimlik statüsü puanları daha yüksek olarak tespit edilmiştir. “Ergenlerin kimlik statüsü puanları arasında, dindarlık düzeylerine göre anlamlı farklılık vardır”(H₁), yönündeki hipotezimiz desteklenmiştir. Bu sonuçlara göre din, bireylerin başarılı kimlik statüsü kazanmalarında olumlu katkı sunmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULARIN DEĞERLENDİRMESİ

Bu bölümde dindarlık ile kimlik ilişkisini ele alan bu çalışmada katılımcıların dindarlık düzeyleri ile kimlik statüleri alt boyutları puanaları arasındaki farklılıklar incelenmiştir. Ayrıca; yaş, cinsiyet, öğrenim görülen okul türü, ailenin ekonomik durumu, babanın eğitim düzeyi, annenin eğitim düzeyi, annenin tutumu, babanın tutumu, katılımcıların din eğitimi aldıkları yer, katılımcıların din eğitimi alıp almama durumu, ailenin dindarlık düzeyi, sınıf düzeyi, dindarlık ve kimlik statülerine etkisine dair bulguların değerlendirilmesi yapılmaktadır.

4.1. Ergenlerde Dindarlık ile Bağımsız Değişkenler Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Ergenlerde dindarlık ile yaş, cinsiyet, öğrenim görülen okul türü, sınıf düzeyi, ailenin ekonomik durumu, kiminle yaşadığı, babanın eğitim düzeyi, anneni eğitim düzeyi, anne ve babanın tutumu, yaşanan yer ve ailenin dindarlık düzeyi, din eğitimi alıp almadığı din ve eğitiminin nerede alındığı gibi bağımsız değişkenler arasında anlamlı ilişkiler veya farklılıklar değerlendirmeye çalışılmıştır.

Ankete katılan ergenlerin dindarlık seviyelerine göre 0-25 arası puan alanların dindarlık düzeyi düşük grubu, 30-50 puan alanların dindarlık düzeyi orta grubu, 55-69 arası puan alanların dindarlık düzeyi yüksek grubu ve 25-30 ile 50-55 puan aralığında bulunanlar ise dindarlık düzeyi geçiş döneminde grubunu oluşturmaktadır. Buna göre araştırmaya katılan ergenlerin %7,6'sı (s=31) düşük dindarlık düzeyinde, % 19,7'si (s=80) orta dindarlık düzeyinde, %54,9'u (s=223) yüksek dindarlık düzeyinde, %17,7'si (s=72) geçiş döneminde dir.

4.2. Bağımsız Değişken Gruplarının Dindarlık Açısından Farklılıklarına Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Ergenlerde dindarlık ile okul türü, babanın eğitim düzeyi, anneni eğitim düzeyi, ailenin dindarlık düzeyi ve din eğitimi alıp almadığı, sınıf düzeyi değişkenleri arasında anlamlı ilişki ve farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Yaş, cinsiyet, ailenin ekonomik durumu, annenin tutumu, babanın tutumu, din eğitimini nereden aldığı değişkenleri arasında anlamlı ilişki ve farklılık tespit edilememiştir.

4.2.1. Yaş ile Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Hipotez ; “Ergenlerin yaşı ile dindarlık arasında anlamlı bir fark vardır” (H₂) yönündeydi.

Yaş bağımsız değişkenine göre ergenlerin dindarlık puanlarının ortalamaları arasında anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir (F_{6,400}=4,16 p<.05). Uyguladığımız One Way Anova analizi sonucuna göre, yaş ile dindarlık arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiş olup hipotezimiz desteklenmemiştir. Yaş grupları arasındaki farklılığa baktığımızda en yüksek dindarlık puanının 19 yaş grubu ergenler (x=57,70) tarafından alındığı, onu 17 yaş grubu (x=54,81), 16 yaş grubu (x=54,20), 15 yaş grubu (x=53,70) ,18 yaş (x=53,23), ergenlerin izlediği, en düşük dindarlık puanını ise 14 yaş grubu (x=52,44) ergenlerin aldığı belirlenmiştir.

Yaş ilerledikçe kişinin kim olduğunu, neye inanıp bağlanacağını belirlediği yaşın ilerlemesiyle birlikte ergenlik dönemi problemlerinde azalmalar olacağı bu nedenle dindarlığının da artacağını öngörülmektedir Çünkü yaş ilerledikçe dini şüphe, kuşku, kararsızlıklar azalmakta dini şuur ve değerler önem kazanmaktadır. Yaş ilerledikçe dindarlık puanları artmaktadır. Fakat bu fark anlamlı seviyeye ulaşamamıştır.

Literatürdeki çalışmalara baktığımız zaman araştırmamızı destekleyen aynı sonuçlara ve araştırmamızdan farklı sonuçlara rastlamaktayız. Kula (2002), Mehmedoğlu (2004), Özbaydar (1970), Yıldız (2006), Karaca (1997), Ayten (2004) ve Şahin (1999), Kavun (2018) çalışmalarında dindarlıkla yaş arasında anlamlı bir ilişki olduğunu; Uysal (2006) ve Akdoğan (2002), yaptığı çalışmalarda dindarlık ile yaş arasında anlamlı bir farkın olmadığını tespit etmişlerdir.

4.2.2. Cinsiyete Göre Dindarlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Hipotezimiz; “Ergenlerin cinsiyeti ile dindarlıkları arasında anlamlı bir fark vardır” (H₂) yönündeydi.

Uyguladığımız T-testi analizi sonucuna göre, cinsiyet ile dindarlık arasında anlamlı bir fark tespit edilememiş olup hipotezimiz desteklenmemiştir (t=5,83, P>.05). Analizler sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında, kızların dindarlık puanlarının ortalamasının (x=54,20), erkeklerin dindarlık puanlarının ortalamasından yüksek (x=53,70) olduğu görülmektedir. Elde ettiğimiz bu sonuca göre, cinsiyet değişkeninin deneklerin dindarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı, erkek ve kızların

kendi cinsiyetlerine uygun olarak farklı dini tutum ve davranışları benimsediklerini söyleyebiliriz. Bu sonucun erkeklerin ve kızların eğitim, kültür, sosyal yaşantı vb. yönlerden aynı şartlarda yaşamlarını sürdürmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Literatürdeki çalışmalara baktığımız zaman araştırmamızı destekleyenve desteklemeyen sonuçları görebilmekteyiz. Bu doğrultuda Özbaydar (1970), Bayiğit (1989) Köktaş (1993), Ayten (2004) ve Şahin (1999) yürüttükleri çalışmaların neticesinde dindarlık ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmalardan farklı olarak Uysal (2006), Kaya (1998), Onay (2004), Kula (2002), Yıldız (2006) yürüttükleri çalışmanın neticesinde erkeklerin kızlara oranla daha dindar oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Mehmedoğlu (2004) ise yürüttükleri çalışmada kızların erkeklere oranla daha dindar olduğu sonucuna ulaşmışlardır. (2018) yaptığı araştırmanın sonucunda anlamlı bir fark tespit etmemiştir.

4.2.3. Sınıf Düzeyine Göre Ergenlerin Ortalama Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Hipotez ; “Ergenlerin sınıf düzeyine ile dindarlık puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır” (H₂) yönündeydi.

Yapılan analizler neticesinde sınıf düzeyi bağımsız değişken grupları ile dindarlık puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiş olup hipotezimiz desteklenmiştir ($F_{4,402}=3,20,<001$). Uyguladığımız Tukey HSD testi sonucuna göre sınıf düzeyleri arasındaki farklılığa baktığımızda, en yüksek dindarlık puanını 12. sınıf ($x=55,76$), ardından sırasıyla 9. sınıf ($x=54,23$) ve 10. sınıf ($x=53,78$) sınıfta öğrenim gören ergenler almıştır. En düşük dindarlık puanı ise 11. sınıfta ($x=52,02$) eğitim gören ergenlerde tespit edilmiştir. 12. sınıf öğrencileriyle 11. sınıf öğrencileri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Buna göre 12. sınıfta öğrenim gören ergenlerin, 11. sınıfta öğrenim gören ergenlerden dindarlık düzeyleri açısından daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. 12.sınıftaki öğrencilerin dini tutum ve düşünce ve davranışlarının 11.sınıf öğrencilerine göre olgunlaştığından ve dini şüphe, kararsızlıkların azaldığından olmuş olabilir.

Literatüre bakıldığında Şahin (1999) ve Bayyığit'in (2011) yaptıkları araştırmalarda sınıf düzeyi ile dindarlık arasında anlamlı bir farklılık tespit etmişlerdir. Bu sonuçlar, çalışmamızda elde ettiğimiz sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

4.2.4. Ailenin Ekonomik Durumu İle Dindarlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Hipotez; “Ergenlerin ailesinin ekonomik durumu ile dindarlık arasında anlamlı bir fark vardır.” (H₂) yönündeydi.

Buna göre uyguladığımız One Way Anova analizi sonucunda, ailenin ekonomik durumu ile dindarlık arasında anlamlı bir fark tespit edilememiş olup hipotezimiz desteklenmemiştir ($F_{5,401}=4,36$, $p<.05$). Bize fikir vermesi açısından ulaştığımız bulgulara bakıldığında, en yüksek dindarlık puanının, ailesinin ekonomik durumu orta seviye olan ergenler ($x=54,45$) tarafından alındığı, onu ailesinin ekonomik durumu, ortanın altı ($x=53,76$), ortanın üstü ($x=53,14$), yüksek ($x=51,29$) olan ergenlerin izlediği, en düşük dindarlık puanını ise ailesinin ekonomik durumu düşük ($x=51,00$) olan ergenlerin aldığı belirlenmiştir.

Ekonomik durum ile dindarlık arasında anlamlı bir fark olacağını hipotezimizde varsayılmıştı. Ekonomik seviyesi düşük olanların dindarlık puanlarının daha yüksek olacağını, yüksek olanların ise daha düşük dindarlık puanlarına sahip olabileceklerini çünkü ekonomik seviyesi düşük insanlar, bu dünyada arzu ettikleri çoğu şeye kavuşamadıkları için ahirette kavuşacaklarına inandıkları için inançları daha güçlü olabilir. Ayrıca ekonomik seviyesi düşük insanların birçoğu tarım ve hayvancılıkla geçimlerini sağladıklarından dolayı ürünlerinin bereketli olması için yağmurların çok yağması ve otların, ekinlerin bol olması için Allah’a daha çok ihtiyaç duyarlar. Onu, iklimin durumuna göre daha çok anarlar. Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmayan ekonomik durumu iyi olan insanların bazılarının daha düşük dindarlık puanlarına sahip olabileceği varsayılmaktadır. Elde edilen neticeler tam olarak varsayımlarımızı desteklememektedir. Bunun nedeni deneklerimizin yaş seviyeleri olabilir. Yaşlarının ilerlemesi ile daha farklı sonuçlar elde edilebilir.

Literatürdeki çalışmalara baktığımız zaman; Özbaydar (1970), Bayyigit (1989), Kula (2002) ve Ayten (2004) yürüttükleri çalışmalarda sosyo- ekonomik durum düştükçe dindarlığın arttığı yönünde anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir. Bunun yanında Şahin (1999), Yıldız (2006), Uysal (2006) ve Kavun (2018) sosyo-ekonomik durum ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişki tespit etmemişlerdir.

4.2.5. Ergenlerde Anne-Babanın Eğitim Düzeyi ile Dindarlık Puan Ortalamaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Hipotezimiz; “Anne ve babanın eğitim düzeyine göre ergenlerin dindarlıkları arasında anlamlı farklılık vardır” (H₂) yönündeydi.

Çalışmamızda annenin eğitim düzeyine göre ergenlerin dindarlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiş ($F_{5,401}=6,37$, $p<.000$), aynı şekilde babanın eğitim düzeyine göre ergenlerin dindarlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiş ($F_{5,401}=2,35$ $p<.05$) olup hipotezimiz desteklenmiştir.

Annenin eğitim düzeyi açısından dindarlık puanlarına göre en yüksek puanı lisansüstü ($x=59.00$), onları annenin eğitim düzeyi ortaokul ($x=56.11$), ilkokul ($x=54.78$), lise ($x=53.56$) ve okuryazar değil ($x=51,20$) grubunda olanlar takip etmiştir. Dindarlık düzeyi en düşük olanlar ise üniversite ($x=47.98$) seviyesinde eğitim düzeyinde olanlarda görülmüştür. Babanın eğitim düzeyi açısından dindarlık puanlarına gelince en yüksek puanı okuryazar değil ($x=56.67$), onları babanın eğitim düzeyi ortaokul ($x=55.77$), ilkokul ($x=55.08$), lisansüstü ($x=54,08$) ve lise eğitim düzeyinde olanlar ($x=53,83$) izlemiştir. En düşük puan ortalamasını ise üniversite ($x=51.88$) seviyesinde eğitim düzeyinde olanlar takip etmiştir.

Çalışmamızda elde ettiğimiz verilere göre anne-babanın eğitim durumunun, ergenin duygu, düşünce ve davranışlarında önemli derecede etkili olduğu gerçeği, apaçık ortaya çıkmaktadır. Anne-babanın eğitim düzeyinin çocukların duygu, düşünce ve davranışları üzerinde de etkili olduğunu söylemek mümkündür. Çalışmamızın sonucuna göre annenin eğitim düzeyinin ergenlerin dindarlık puanı üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Fakat babanın eğitim düzeyinin çocukların dindarlık puanı üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur. Yani annenin eğitim düzeyi puan ortalamasında üniversite mezunu anneler en yüksek puanı alırken babanın eğitim düzeyi puan ortalamasında okuryazar olmayanlar en yüksek puanı aldığı tespit edilmiştir. Buna göre ergenlerin duygu, düşünce ve davranışları üzerinde annenin, babadan daha fazla çocuklarla ilgilendiği onların sırlarını paylaştığı, vesilesi ile olabilir.

Literatür çalışmalarına baktığımızda Kavun'un (2018) çalışması da annenin dindarlık düzeyinin ergenlerin dindarlıkları üzerine etkisi ile ilgili elde ettiği sonuçları bakımından çalışmamızda ulaştığımız sonuçlarla benzerlikler taşımaktadır.

4.2.6. Anne Tutumu İle Dindarlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Hipotezimiz; “Annenin tutmuna göre ergenlerin dindarlıkları arasında anlamlı farklılık vardır” (H₂) yönündeydi.

Uyguladığımız One Way Anova analizi sonucuna göre, anne ($F_{4,402}=1,95$, $p<.05$).ve babanın ($F_{4,402}=3,16$ $p<.05$.) ergene olan tutumu ile dindarlık arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiş olup hipotezimiz desteklenmemiştir.

Fikir vermesi açısından ulaştığımız neticeler anne açısından bakıldığında, en yüksek dindarlık puanının, annesinin tutumu ilgisiz olan ergenler ($x=55,00$) tarafından alındığı, onu annesinin tutumu düşüncelerine değer veren ergenlerin ($x=53,21$), ve annesinin tutumu koruyucu olan ergenlerin ($x=53,97$) izlediği, en düşük dindarlık puanını ise annesinin tutumu baskıcı olan ergenler ($x=49,89$) tarafından aldığı belirlenmiştir.

Ulaştığımız bulgulara baba açısından baktığımızda ise, en yüksek dindarlık puanının, babasının tutumu değer veren ergenler ($x=54,48$) tarafından alındığı, onu babasının tutumu baskıcı olan ergenlerin ($x=53,21$), ve babasının tutumu koruyucu olan ergenlerin ($x=52,94$) izlediği, en düşük dindarlık puanını ise babasının tutumu ilgisiz olan ergenler ($x=51,81$) tarafından aldığı belirlenmiştir.

Ergenin dini yaşamında anne baba çocuklukta etkilidir. Çocuklar büyüdükçe anne ve babanın etkisi onların üzerinde azalır, sosyal çevrenin etkisi gittikçe artmaktadır. Ergenin dindarlığında diğer faktörler, anne babanın tutumundan daha baskın olduğundan anlamlı fark çıkmamış olabilir.

Bu alanda yapılan çalışmalarla ilgili yaptığımız literatür taramasında, Yaman (2008) İstanbul’da lise öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında, ailenin tutumuna göre öğrencilerin dini benimsemelerinde hiçbir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yine bulgulara göre babasının düşüncelerine değer verdiğini düşünenler daha yüksek puan almışlardır. Babanın tutumunun çocuk üzerinde etkili olduğunu söyleyebiliriz. Ebeveynin otoriter tutumu arttıkça dinin ergen için önemi düşmektedir (Şahin, 2007:224).

Dindarlık ve bağımsız değişkenlerle ilgili yürütülen çalışmalarda farklı sonuçlar çıkması; insanların aynı temel dini yönelimlerini devam ettirmelerine rağmen, dindarlık üzerinde bilinmeyen diğer faktörlerin daha etkili olduğu sonucunu düşündürebilir. Bunun yanında farklı kişilik özellikleri ve kültürel değişiklikler ile toplumun dine bakışı gibi çevresel sebepler de etkili olmaktadır. Diğer taraftan ölçmede kullanılan yöntem ve

tekniklerden, seçilen örneklem grubundan ve uygulamadaki farklılıklardan da kaynaklanabilmektedir.

4.2.7. Ailenin Dindarlık Düzeyi ile Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Hipotezimiz; “Ailenin dindarlık düzeyine göre ergenlerin dindarlıkları arasında anlamlı farklılık vardır” (H₂) yönündeydi.

Ailenin dindarlık düzeyine göre ergenlerin dindarlık puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiş (F_{4,402}=4,15, p<,005) olup hipotezimiz desteklenmiştir. Buna göre ailesini dindar olarak algılayan ergenlerin dindarlık puan ortalamaları daha yüksektir.

Ailenin dindarlık düzeyi ile ergenin dindarlık düzeyi puanları arasındaki farka baktığımızda en yüksek dindarlık puanını dindarlık düzeyi yüksek (x=56,19), ardından ortanın üstü (x=54,65), orta (x=53,16) ve dindarlık düzeyi düşük (x=51,27) olanlar almıştır. En düşük dindarlık puanını ise ortanın altı düzeyinde (x=48,95) olanlar almıştır.

Sosyal bir varlık olan insanın yetişmesinde çevrenin rolü, özellikle ailenin rolü oldukça fazladır. Yukarıda da zikredildiği üzere anne-baba, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarının şekillenmesinde büyük etkiye sahiptir. Çocuk, anne-babasını model olarak büyür. Dindar bir ailede yetişen ergen, ailesinin dini hayat atmosferinden etkilenir. "Her doğan çocuk, İslâm fitratı üzerine doğar. Sonra, anne-babası onu Hristiyan, Yahudi veya Mecusi yapar." Hadisi Şerifi anne babaların çocuklarının dini inançları üzerinde ne kadar büyük bir etkiye sahip olduğuna işaret etmektedir.

Konuyla ilgili literatür tarandığında Bayyigit (1989), Şahin'in (1999) çalışmalarında, ailenin dindarlık düzeyinin artmasıyla bireyin dindarlık puanının arttığı yönünde anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit etmişlerdir. Ayrıca Kavun'un (2018) çalışmasında da, ergenlerde ailenin dindarlık düzeyiyle dindarlık puanı arasında pozitif yönde anlamlı bir fark tespit ettiği görülmüştür. Çalışmamızın bu kısmı, yukarıda zikredilen çalışmaların sonuçları bakımından benzerlikler taşıdığı görülmüştür.

4.2.8. Aldıkları Din Eğitime Göre Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Hipotezimiz; “Ergenlerin din eğitimine göre dindarlıkları arasında anlamlı farklılık vardır” (H₂) yönündeydi.

Yaptığımız T-testi analizinde, din eğitimi alıp almadığı ile ergenlerin dindarlıkları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiş ($t=3,30$, $p<,001$) olup hipotezimiz desteklenmiştir. Din eğitimi alanların ($x=54,32$) dindarlık puanlarının ortalamasının din eğitimi almayanların ($x=48,05$) dindarlık puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bireyin duygu, düşünce ve davranışlarının oluşmasında çevrenin etkisi kadar aldığı eğitimin de etkisi vardır. Bu sebeple alınan din eğitiminin, bireyin hayatını şekillendirmesi kaçınılmazdır.

Ergenlerde aldıkları din eğitimine göre dindarlıkları arasındaki ilişkiyle ilgili literatür tarandığında Bayyigit (1989), Şahin (1999) ve Kavun'un (2018) çalışmalarında alınan din eğitimi ile dindarlık arasında anlamlı ilişki tespit etmiştir. Koç'a göre de alınan din eğitiminin, özellikle dindarlığın alt boyutlarından bilgi boyutu üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu görülmüştür (Koç, 2017: 110).

4.2.9. Okul Türüyle Dindarlık Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Ergenlerde okul türü bağımsız değişkeni ile dindarlık puanlarının ortalamaları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiş ($F=3,403=7,57$, $p<.000$) olup hipotezimiz desteklenmiştir. Buna göre denilebilir ki okullarda verilen din eğitimi, ergenlerin dindarlık düzeyini etkilemektedir. Hipotezimiz; "Ergenlerin okul türüne göre dindarlıkları arasında anlamlı farklılık vardır" yönündeydi (H2).

Okul türüyle ilgili elde ettiğimiz bulgulara bakıldığında en yüksek dindarlık puanını İmam Hatip Lisesi ($x=56.34$) almıştır. Onları Meslek Lisesi ($x=54.69$), Anadolu Lisesi'nde ($x=54.48$) okuyan ergenler izlemiştir. En düşük dindarlık puanı ise Fen Lisesi'nde ($x=50.91$) eğitim gören ergenlerde tespit edilmiştir. İmam Hatip Lisesi öğrencileriyle Fen Lisesi öğrencileri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. İmam Hatip Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin dindarlık puanlarının yüksek çıkması, bu okulda alınan din eğitiminin, ergenin dindarlık düzeyi üzerinde etkili olabileceği tahmin edilmektedir. Diğer liselerde eğitim gören ergenler, Fen ve Sosyal bilimlere yönelik derslerin yanında haftada iki saat din kültürü ve ahlak bilgisi dersi ve öğrenciler seçerse seçmeli dini dersler alabilirken İmam Hatip Lisesi öğrencileri, bu derslerin yanı sıra dini ilimlerle ilgili çok sayıda ders almaktadırlar. Aldıkları dersler öğrencilerin, duygu, düşünce ve davranışlarının şekillenmesinde olabileceği ön görülmektedir. Bu sebeple

İmam Hatip lisesinde öğrenim gören ergenlerin, dindarlık düzeyleri yüksek çıkmış olabilir.

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde Bayyigit (1989), Şahin (1999), Kula (2001), Mehmedoğlu (2004), Elmas (2017) ve Kavun (2018) tarafından yürütülen çalışmalarda öğrenim görülen okul türüyle dindarlık arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu açıdan çalışmamızda ulaştığımız sonuçlarla daha önce yapılan çalışmaların sonucu arasında benzerlikler saptanmıştır.

4.3. Kimlik Statüsü ile Bağımsız Değişkenler Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Ergenlerde kimlik statüsüyle yaş, cinsiyet, öğrenim görülen okul türü, sınıf düzeyi, ailenin ekonomik durumu, kiminle yaşadığı, babanın eğitim düzeyi, anneni eğitim düzeyi, anne ve babanın tutumu, hayatın en uzun geçtiği dönem ve ailenin dindarlık düzeyi, din eğitimi alıp almadığı, din eğitiminin nereden alındığı gibi bağımsız değişkenler arasında anlamlı ilişkiler veya farklılıklar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda kimlik statüsüyle bağımsız değişkenler arasında anlamlılık tespit edilen ve edilemeyen değişkenlerin değerlendirilmesine geçilecektir.

Ergenlerde kimlik statüsüyle bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon analiz sonuçlarına göre kimlik statüsüyle cinsiyet ($r=.14$, $p<.003$), okul türü ($r=-.14$, $p<.05$), ailenin ekonomik durumu ($r=-.11$, $p<.05$), babanın eğitim düzeyi ($r=-.12$, $p<.05$) ve babanın tutumu ($r=.12$, $p<.05$) arasında anlamlı ilişki ve farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, “ergenlerin kimlik statüleri ile bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir ilişki ve farklılık vardır” hipotezimi kısmı anlamda desteklemiştir (H_3). Yani yukarıda da görüleceği üzere kimlik statüsüyle cinsiyet, okul türü, ailenin ekonomik durumu, babanın eğitim düzeyi ve babanın tutumu bağımsız değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre “ergenlerin cinsiyetlerine göre kimlik statüsü puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır” (H_{3b}) ve “ergenlerin ailenin ekonomik durumuna göre kimlik statüsü puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır” (H_{3d}) hipotezlerimiz desteklenmiştir. Fakat istatistiksel analizler sonucunda şu alt hipotezlerimizin desteklenmediği görülmüştür: “Ergenlerin yaş faktörüne göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır” (H_{3a}), “ergenlerin, ailenin didarlık düzeyine göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır” (H_{3e}), “ergenlerin, din eğitimi alıp almadığına göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır” (H_{3f}) ve “ergenlerin, din eğitiminin nerede aldığına göre kimlik statüsü arasında anlamlı bir farklılık vardır” (H_{3g}).

Kimlik statüleri ölçeğinin kategorilerine ilişkin yüzdeler dağılımlarına gelince araştırmaya 406 denek katılmıştır. Katılanların verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, dört kimlik statüsünden birden fazla kesme noktasının üstünde olduğu için 33 denek dört kimlik statüsünden herhangi birisine yerleştirilmemiştir. Bundan dolayı 33 deneğin geçiş döneminde olduğu varsayılmıştır. Kimlik statülerine ait kesme noktaları, her bir statünün standart sapma ve aritmetik ortalamalarının toplanması ile elde edilmiştir. Buna göre, başarılı kimlik statüsünün kesme noktası 69,59; kargaşalı kimlik statüsünün kesme noktası 57,1; bağımlı kimlik statüsünün kesme noktası 55,68 ve başarısız kimlik statüsünün ise kesme noktası 62,40 olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin %17,7'si (s=72) başarılı kimlik statüsünde, % 60,3'ü (s=245) kararsız kimlik statüsünde, %5,4'ü (s=22) bağımlı kimlik statüsünde, % 8,4'ü (s=34) kargaşalı kimlik statüsünde ve % 8,1'i (s= 33) ise geçiş dönemindedir.

Araştırmaya katılanların kimlik statülerine ilişkin puan ortalamaları ve standart sapmaları şu şekildedir: Araştırmaya katılan öğrencilerin Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği'nin puan ortalamalarını en yüksek ve en düşüğe göre sıraladığımızda, en yüksek puan ortalamasının başarılı kimlik statüsünde olanlar ($58,86 \pm 10,738$) almıştır. Başarılı kimlik statüsünü, kararsız kimlik statüsünde olanlar ($52,33 \pm 10,066$), Kararsız kimlik statüsünü ise kargaşalı kimlik statüsünde olanların ($47,66 \pm 9,445$) takip ettiği, en düşük puan ortalamasının ise ipotekli kimlik statüsünde olanlarda ($42,96 \pm 12,722$) olduğu görülmüştür.

Yenihayat'ın (2012) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, kimlik statülerinin alt boyutlarıyla standart sapmalar arasında elde ettiği puanlar, bizim çalışmamızla benzerlikler göstermektedir.

Akar (2012) ergenler üzerinde kimlik statüleri ve bağlanma stilleriyle ilgili çalışmada ergenlerin kimlik statüsüyle yaş arasında anlamlı ilişki tespit etmiştir. Bizim elde ettiğimiz sonuçlara göre yaşla kimlik statüsü puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

4.3.1. Yaşa Göre Ergenlerin Kimlik Statüsü Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Hipotezimiz; "Ergenlerin yaş faktörüne göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır" (H_{3a}) yönündeydi.

One Way Anova analizi sonucunda ergenlerin yaş değişkeninin kimlik statüsü

puanlarının ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı tespit edilmiş olup hipotezimiz desteklenmemiştir ($F_{6, 400} = 2, 23, p < .05$). Tukey HSD testi sonucuna göre yaş ile ergenin kimlik statüsü puanlarına baktığımızda en yüksek kimlik statüsü puanını 19 yaş ($x=222, 30$), ardından 16 yaş ($x=206, 41$), 15 yaş ($x=203, 69$), 18 yaş ($x=199, 17$), 14 yaş ($x=198, 17$) en düşük puanı ise 17 yaş ($x=41, 81$) tarafından alındığı belirlenmiştir.

Öngörümüz yaş ilerledikçe kimlik statüsü puanlarının artacağı yönündeydi. Sonuçlara baktığımızda yaşı büyük ergenlerin kimlik statüsü puanları yüksek çıkmıştır fakat anlamlılık seviyesine ulaşamamıştır. Bu sonuçlar göstermektedir ki ortaöğretimde ergenlerin kimlik statüleri tamamen oturmamıştır. Ergenlerin %60,3'ü kararsız kimlik statüsünde bulunması bunu göstermektedir.

Literatürlere baktığımızda Ayten (2012), Morsümbül (2005) yaş ile kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık tespit etmiştir. Köker (1997), Balkaya ve Ceyhan (2007) yaş ile kimlik statüsü arasında anlamlı ilişki tespit etmemiştir.

4.3.2. Cinsiyet ile Kimlik Statüleri Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Hipotezimiz; “Ergenlerin cinsiyete göre kimlik statüsü arasında anlamlı bir fark vardır” (H_{3b}) yönündeydi.

T-testi analizinde, karmaşalı kimlik statüsünde kızlar ve erkekler arasındaki farkın istatistikî bakımdan anlamlı düzeye ulaştığı tespit edilmiş ($t=-2,823; p < .05$) olup hipotezimiz desteklenmiştir (H_{3b}).

Kızların karmaşalı kimlik statüsü puanları erkeklerden yüksektir. Bu bulgudan hareketle kimlik statülerinden başarılı ($t=.058, p > .05$), kararsız ($t=.235, p > .05$) ve bağımlı ($t=.564, p > .05$) kimlik statüsünde, farkın istatistikî bakımdan anlamlı bir düzeye ulaşmadığı anlaşılmıştır.

Kızların, kararsız ($x=54,16$) ve karmaşalı ($x=49,24$) kimlik statülerinde ortalamalarının erkeklere (sırasıyla $x=51,01; x=46,57$) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin ise başarılı kimlik ($x=59,64$) ve bağımlı kimlik ($x=43,35$) statülerinde kızlardan (sırasıyla $x=57,79; x=42,54$) daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir.

Literatürdeki çalışmalara baktığımız zaman araştırmamızı destekleyen sonuçlara rastlamaktayız: Solmaz (2002), Morsümbül (2005), Şahin (2009), Oral (2012) ve Akar

(2012), çalışmalarında kimlik statüsü ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Ayten'in(2012) İngiltere 'deki göçmen Müslümanlar üzerinde yapmış olduğu çalışmaya göre bağımlı kimlik, karmaşalı kimlik, kimlik arayışı (kararsız kimlik) gibi kimlik statülerinde kızların, başarılı kimlik statüsünde ise erkeklerin ortalama puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ancak T-testi analizi sonucunda, cinsiyet değişkeninin istatistikî bakımdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığını tespit etmiştir.

Morsünbül (2005) ergenlerin kimlik statüleri ve bağlanma stilleriyle ilgili yaptığı çalışmada, başarılı ve dağınık (kargaşalı) kimlik statüleri ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık tespit etmiştir. Fakat ipotekli (bağımlı) ve askıya alınmış (kararsız) kimlik statüleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Başarılı kimlik statüsü boyutunda kızların başarılı kimlik puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dağınık kimlik statüsü boyutunda ise erkeklerin, dağınık kimlik statüsü puanları kızlara nazaran daha yüksek çıkmıştır.

Oral'ın (2012) çalışmasında, erkek ve kız öğrenciler arasında cinsiyet ile başarılı, askıya alınmış (kararsız) ve ipotekli (bağımlı) kimlik statülerinde bir farklılık saptanmamıştır. Her iki grup için de sadece dağınık (kargaşalı) kimlik statüsü arasında kız öğrencilerin lehine bir anlamlılık tespit edilmiştir.

Sonuç olarak bu çalışmanın sonuçları bazı araştırma sonuçlarıyla örtüşürken, bazılarıyla da ayrılmaktadır. Söz konusu araştırma sonuçları birlikte ele alındığında cinsiyet değişkeninin kimlik statüleri ile ilişkisinin tutarsız sonuçlar verdiği görülmektedir. Dolayısıyla bu sonuçlar kesin ve tutarlı yorumlara olanak sağlamamaktadır.

4.3.4. Ailenin Ekonomik Durumu ile Kimlik Statüsü (Bağımlı Kimlik Statüsü) Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Hipotezimiz ; “Ergenlerin, ailenin ekonomik durumuna göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır” (H_{3d}) yönündeydi.

Ailenin ekonomik durumuyla kimlik statüsünün, alt boyutlarından bağımlı kimlik statüsü boyutu puanı arasında anlamlı bir farklılığın bulgulanması dolayısıyla, burada sadece mezkûr boyutla ilgili verilerin verilmesiyle yetinilmiştir. Buna göre ailenin ekonomik durumu ile bağımlı kimlik statüsü puan ortalamaları arasındaki farklılığın

anlamli bir düzeye ulaştığı tespit edilmiş (F_{4,402}=4,37, p<.05) olup” hipotezimiz desteklenmiştir (H_{3d}).

Tukey HSD testi sonucuna göre ailenin ekonomik durumuyla ergenin kimlik statüsü (bağımlı kimlik) puanlarına baktığımızda en yüksek kimlik statüsü puanını yüksek (x=58,74), ardından düşük (x=58,38), ortanın altı (x=50,22), orta (x=44,53) ve en düşük seviyede seyrederek ortanın üstü (x=41,81) izlemiştir. Puanlar arasındaki anlamlı farklılık ise ortanın style düşük ve yüksek ile ortanın üstü grupları arasında gerçekleşmiştir. Buna göre ailesinin ekonomik durumunu düşük olarak algılayanların kimlik statüsü puanları, ortanın üstüne göre daha yüksektir. Ailesinin ekonomik durumunu yüksek olarak algılayanların kimlik statüsü puanları, ortanın üstü olarak görenlere göre daha yüksek kimlik statüsü puanına sahiptir. Bağımlı kimlik statüsü puanları üzerinde ailenin ekonomik durumu etkilidir.

Akar (2012) niversite ğrencilerinin kimlik statüleri ve bağlanma stilleri üzerine yaptđı çalışmasında, öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarıyla kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık tespit etmiştir. Burada genel anlamda sosyo-ekonomik durumla kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bizim alışmamızda ise sadece ailenin ekonomik durumuyla kimlik statüsünün alt boyutlarından bağımlı kimlik statüsü arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Aydın (2017), ailenin ekonomik durumu ile kimlik statüsü puanları arasında anlamlı bir fark tespit edememiştir

4.3.5. Babanın Eğitim Düzeyi ile Kimlik Statüsü (Bağımlı Kimlik Statüsü) Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Hipotezimiz ; “Ergenlerin babanın eğitim düzeyine göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır” (H₃) yönündeydi.

Babanın eğitim düzeyine göre ergenlerin kimlik statüsünün bağımlı kimlik statüsü puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiş (F_{5,401}=2,86, p<.015) olup hipotezimiz desteklenmiştir.

Babanın eğitim düzeyi açısından bağımlı kimlik statüsü puanlarına göre en yüksek puanı okuryazar değil (x=46,00), onları babanın eğitim düzeyi ortaokul (x=45,76), ilkokul (x=45,50), lisansüstü (x=41,85) ve lise (x=41,26) eğitim düzeyinde olanlar izlemiştir. En düşük puan ortalamasını ise niversite (x=40,41) seviyesinde eğitim düzeyinde olanlar almıştır. Gruplar arasındaki farklığa bakıldığında niversite ile ilkokul arasında ve ilkokul lehine bir farklılık gerçekleşmiştir. Bağımlı kimlik statüsünde, ergen

araştırmadan, sorgulamadan babasının ideolojisini, inançlarını kabul etmektedir. Bu nedenle babanın eğitim seviyesi düştükçe ergenin bağımlı kimlik statüsü puanı artmaktadır.

Akar'ın (2012) çalışmasında, babanın eğitim düzeyiyle kimlik statüsü arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir.

4.3.6. Babanın Tutumu ile Kimlik Statüsü (Kararsız Kimlik Statüsü) Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Hipotezimiz ; “Ergenlerin baba tutumuna göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır” (H₃) yönündeydi.

Babanın ergene karşı tutumuna göre ergenlerin kimlik statüsünün kararsız kimlik statüsü puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiş ($F_{3,403}=2,69$, $p<,046$) olup hipotezimiz kısmen desteklenmiştir.

Babanın tutumu açısından kararsız kimlik statüsü puanlarına göre en yüksek puanı otoriter ve baskıcı ($x=57,14$), onları ilgisiz ($x=53,24$) ve düşüncelerime değer verir ($x=52,08$) kategorisinde olanlar izlemiştir. En düşük puan ortalamasını ise koruyucudur ($x=51,13$) olarak algılayanlar almıştır. Gruplar arasındaki farklılığa baktığımızda, otoriter ve baskıcı ile düşüncelerime değer verir, otoriter ve baskıcı ile koruyucu grupları arasında gerçekleşmiştir. İlki otoriter ve baskıcıyla düşüncelerime değer verir arasında; otoriter ve baskıcı lehine kimlik statüsü puanları yüksek çıkmıştır. İkincisinde ise otoriter ve baskıcıyla, koruyucu arasında otoriter ve baskıcı lehine kimlik statüsü puanları yüksek çıkmıştır. Kararsız kimlik statüsünde babanın tutumu ergen üzerinde etkilidir. Bu nedenle babalar çocuklarına karşı demokrat olmalı, onları anlamalı, iyi dialoglar kurmalıdır.

Yenihayat (2011), algılanan baba kabul boyutuyla ergenlerin moratoryum (kararsız) kimlik statüsü arasında bir farklılık tespit etmiştir. Bizim çalışmamız da bu yönüyle Yenihayat'ın çalışmasıyla benzerlik göstermiştir.

4.3.7. Okul Türü ile Kimlik Statüleri Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Hipotezimiz; “Ergenlerin okul türüne göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır” (H_{3c}) yönündeydi.

Okul türü bağımsız değişkeni ile ergenlerin kimlik statüsü puanlarının ortalamaları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($F_{3,403}=5,91$, $p<.001$). Bu bulgular,

hipotezimizi desteklemiştir (H_{3c}). Tukey HSD testi sonucuna göre okul türleri arasındaki farklılığa baktığımızda, en yüksek kimlik statüsü puanını Meslek Lisesi (x=209,83), onları Anadolu Lisesi (x=203,28), İmam Hatip Lisesi'nde (x=199,99) okuyan ergenler almıştır. En düşük dindarlık puanını ise Fen Lisesi'nde (x=194,26) eğitim gören ergenler almıştır. Meslek Lisesi öğrencileriyle Fen Lisesi öğrencileri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu sonuca göre Meslek Lisesi'nde okuyan öğrencilerin, kimlik statüsü ortalama puanları Fen Lisesi'nde okuyanlardan daha yüksektir.

Okul türlerinden Meslek Lisesi'nde okuyan ergenlerin kimlik statüsü puanlarının yüksek çıkması, muhtemelen ölçeğin konuyla ilgili alt maddelerinden birisinin meslek edinme olduğu için olabilir. Çünkü Kula'nın ergenler üzerine yaptığı çalışmada (2001), Meslek Lisesi'nde okuyan ergenlerin dini hayat ile mesleki rol boyutu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bizim varmış olduğumuz sonuç itibarıyla Meslek Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin kimlik statüsünün yüksek çıkması, ölçeğin bu alt maddesiyle ilgili olabilir. Genel anlamda kimlik statüsü ile okul türü arasında sonuç, Meslek Lisesi lehine çıkarken kimlik türleri boyutlarına inildiğinde başarılı kimlik statüsünde alınan puanların İmam Hatip Lisesi lehine yüksek çıktığı görülmüştür.

Kimlik statüsüyle okul türü üzerine yapılan çalışmalara baktığımızda Oral (2012) liselerde yaptığı çalışmada, kimlik statülerinin öğrenim görülen okullara göre anlamlı farklılık gösterdiğini tespit etmiştir. Fakat Akar'ın (2012) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında, kimlik statüsüyle üniversite (fakülteler) arasında anlamlı ilişki tespit edilememiştir.

4.3.8. Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Kimlik Statüsü Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Hipotezimiz; “Ergenlerin, din eğitimi alıp almadığına göre kimlik statüleri arasında anlamlı farklılık vardır” (H_{3f}) yönündeydi.

Uyguladığımız T-testi analizi sonucuna göre, ergenlerin din eğitimi alıp almama durumu ile kimlik statüsü arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiş olup hipotezimiz desteklenmemiştir (t=0,56, p<,005). T- testi sonucuna göre din eğitimi alma ile ergenin kimlik statüsü puanlarına baktığımızda en yüksek kimlik statüsü puanını din eğitimi almayan (202,24), ardından din eğitimi alan (x=201,88) tarafından alındığı belirlenmiştir.

Kültürümüzde küçük yaştan itibaren anne ve babalar çocuklarına inandıkları dinin değerlerini ve bilgilerini yüklerler. Okul çağına gelince camide, okulda, diğer eğitim

kurumlarında ve cemaat ve diğer kurumlarda din eğitimi almalarını sağlarlar. Bu neticeye baktığımızda din eğitimi alıp almamakla kimlik statüsü puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Din eğitimi alma kimlik statüsü puanlarında tek başına anlamlı değildir. Deneklerimizin büyük çoğunluğunun din eğitimi almış olması nedeniyle böyle bir sonuç çıkmış olabilir.

4.3.9. Din Eğitimi Nerede Aldıkları İle Kimlik Statüsü Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Hipotezimiz; “Ergenlerin, din eğitiminin nerede aldığına göre kimlik statüsü arasında anlamlı bir fark vardır.” (H_{3g}) yönündeydi. Uyguladığımız One Way ANOVA analizi sonucuna göre, ergenlerin din eğitimi nerede aldığı ile kimlik statüsü arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiş olup hipotezimiz desteklenmemiştir ($F_{5,385} = 5,45$, $p < .05$).

4.3.10 Hayatın En Uzun Geçtiği Yer İle Kimlik Statüsü Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Uyguladığımız One Way Anova analizi sonucuna göre, ergenin hayatını en uzun süre geçirdiği yer ile değerler arasında anlamlı bir fark tespit edilememiş olup hipotezimiz desteklenmemiştir ($F_{4,401} = 2,12$, $p < .05$). Bize fikir vermesi açısından ulaştığımız bulgulara bakıldığında, en yüksek kimlik statüsü puanının, hayatının en uzun dönemini yurt dışında geçiren ergenler ($x = 214,50$) tarafından alındığı, onu hayatının en uzun dönemini köy ve kasabada geçiren ergenlerin ($x = 205,83$) izlediği, hayatının en uzun dönemini il merkezinde geçiren ergenler ($202,35$) en düşük kimlik statüsü puanını ise ilçede geçiren ergenlerin ($x = 194,24$) aldığı belirlenmiştir. Ergenlerin kimlik statüsü puanlarına baktığımızda yaşanan yer ile kimlik statüleri arasındaki fark anlamlı olmağı değerlerin homojen olduğu tespit edilmiştir. Yaşanılan yerin kimlik statüsü üzerinde tek başına etkili olmadığı görülmektedir. Yaşanılan yerlerin kültürleri birbirine yakın olması nedeniyle olmuş olabilir.

4.4. Dindarlık-Kimlik Statüsü Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Hipotezimiz; “Dindarlık ile kimlik statüleri alt boyutları arasında anlamlı ilişki ve fark vardır” (H_{1a}) yönündeydi.

Dindarlık ile kimlik statüleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek için Pearson

Kolerasyon Analizi yapılmıştır. Dindarlık ile başarılı kimlik ($r=,046$; $p=,360>,05$) ve dindarlık ile bağımlı kimlik statüsü ($r= ,124$; $p=,012 <0,05$) arasında pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgular, “dindarlık ile başarılı kimlik statüsü arasında pozitif yönde bir ilişki vardır” (H_{2b}) hipotezimizi desteklemiştir. Dindarlık ile kararsız kimlik ($r=-,030$; $p=,553>,05$) ve kargaşalı kimlik ($r= -.060$; $p=,230>0.05$) statüleri arasında negatif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgular, “dindarlık ile kararsız kimlik statüsü arasında negatif yönde bir ilişki vardır” (H_{2c}) ve “dindarlık ile kargaşalı kimlik statüsü arasında negatif yönde bir ilişki vardır” (H_{1d}) hipotezlerimizi desteklemiştir.

Bağımlı kimlik statüsü ile dindarlık arasındaki pozitif yönde farklılık, anlamlılık düzeyine ulaşmıştır ($r= ,124$; $p=,012 <0,05$). Bu bulgu, “dindarlık ile kimlik statüsü arasında anlamlı bir ilişki vardır” (H₂) hipotezimizi desteklemiştir. Başarılı ($r=,046$; $p=,360>,05$), kararsız ($r=-,030$; $p=,553>,05$), kargaşalı ($r= -.060$; $p=,230>0.05$) kimlik statüleri ile dindarlık arasındaki ilişki anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır.

Din bireye, Allaha, Peygambere, anne-babaya itaati emrettiği ve onların ben kimim? Neyim? Nereden geldim? Sorularına hazır rol modeller ve cevaplar sunduğu için bu dönemi ergen, kimlik arayışı bunalımı yaşamadan veya az düzeyde yaşayarak atlattır. Başka bir ifadeyle din, bireye hazır kalıplar sunarak kimlik oluşumu sürecine yüksek düzeyde olumlu katkılar sağlar. Hökelekli'nin “...*Toplum, birçok hazır kimlik temin eder ve din bu noktada tutarlı bir kimliğin modellerini ve yaşama şeklini teklif etme suretiyle katkıda bulunur. Hatta dinin en önemli fonksiyonunun, tamamen mezcolumuş ve bütünleşmiş kararlı ve sağlam bir insan şahsiyeti oluşturmaktan ibaret olduğu da söylenebilir. Din, fertler ve gruplar için kimliğin bir anlamını, yani çevre kadar benliğin bir tanımını temin eder.*” İfadesi istatistiksel analizlerle elde ettiğimiz sonucu destekler mahiyettedir (Hökelekli, 1998: 110-111).

Din, bir bütün olarak bağlanmadır. Birey, Allah'a inanmak suretiyle bir varlığa bağlanmakta ve böylelikle kendi bağımsızlık isteğinden vazgeçerek rıza göstermektedir. Dini değerler de bireyi, sunduğu davranış kalıplarıyla bağımlı kılmaktadır. Bu da bireyin, güçlü bağımsızlık güdüsü ile içinden geldiği gibi davranma isteği hususlarında çatışma yaşamasına sebep olur. Fakat din, getirdiği birtakım emir ve yasaklarla bireyi kısıtlarken bu değerler sayesinde toplumsal kurallar ve normları aşan kendi hür iradesiyle davranabilen bir bağımsızlık hissi de verebilir. Çünkü din,

bireye koymuş olduğu kurallar bağlamında bağımsız davranabilme özelliği kazandırır (Kula, 2001: 159-160).

Kartopu ve Hacıkeleşoğlu'nun üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları dindarlık eğiliminin kimlik kazanmayla ilgili çalışmasının sonuçlarına göre ise *“dinin bazı yasaklarının insanları hayatın güzelliklerinden alıkoyduğunu düşünenlerin kimlik duygusu kazanım düzeyi bu düşünceye katılmayanlara göre daha düşük ve her ne kadar bir takım sıkıntılar olsa da insanların mutlu olmalarının temelinde dini duyguların var olduğunu kabul edenlerin kimlik duygusu kazanım düzeyi aksini düşünenlere göre daha yüksek”* olarak tespit edilmiştir (Kartopu ve Hacıkeleşoğlu, 2016: 263).

Ayten'in (2012) İngiltere'de yaptığı çalışmada dindarlık ile kimlik statüsü boyutları arasında tespit ettiği ilişki ile bizim tespitlerimiz benzerlik göstermektedir. Ayten'in çalışmasında elde ettiği sonuca göre başarılı kimlik statüsü ile bağımlık kimlik statüsü arasında pozitif yönde ilişki; kimlik arayışı ile kimlik karmaşası arasında negatif yönde ilişki tespit etmiştir. Bizim çalışmamızda da aynı değişkenlerin benzer sonuçlar verdiği tespit edilmiştir.

Dindarlık ile kimlik statüsü boyutları arasındaki anlamlılık düzeyine gelince; Ayten, dindarlık ile kimlik karmaşası arasında anlamlı farklılık tespit etmiştir. Fakat bizim elde ettiğimiz sonuçlarda, dindarlık ile bağımlı kimlik statüsü arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu bulgular ışığında çalışmamız, daha önceki çalışmalardan Saroglu ve Galand (2004) ile benzerlik göstermekte ve Ayten (2012) ile ise farklılık arz etmektedir.

Kula (2001) çalışmasında, din ile kimlik arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir. Bu sonuç, çalışmamızda elde ettiğimiz sonuçla benzerlik göstermektedir.

Kartopu ve Hacıkeleşoğlu (2016), dindarlık ve kimlik duygusuyla ilgili yaptıkları çalışmada, bireylerin dindarlık tutumlarının kimlik duygusunun gelişimini teşvik ettiği bulgusuna ulaşmışlardır. İlgili çalışmada kendisini dindar olarak görenlerin kimlik duygusu puan ortalaması, kararsız ve dindar görmeyenlerden daha yüksek olarak tespit edilmiştir.

4.5. Dindarlık Düzeyi Alt Boyutları ile Kimlik Statüsü Alt Boyutları Arasındaki Farklılığa Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Hipotezimiz “Ergenlerin kimlik statüleri, dindarlık düzeylerine göre farklılıklar göstermektedir”(H₁) yönündeydi.

Dindarlığın boyutları ile kimlik statüleri arasındaki ilişkiyi bulgulamak üzere Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Dindarlığın boyutları ile kimlik statüleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek üzere yapılan korelasyon analiz sonuçları şu şekildedir: Dindarlığın duygu boyutuyla başarılı kimlik statüsü arasında pozitif yönde ($r= .141$; $p=0,004<0,05$), dindarlığın inanç ($r=.101$; $p=0,043<0,05$), duygu ($r=.116$; $p=0,019<0,05$) ve bilgi ($r=.284$; $p=0,000<0,01$) boyutuyla bağımlı kimlik statüsü arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre dindarlığın duygu boyutu arttıkça başarılı kimlik statüsü puanı da artmaktadır. Başka bir ifadeyle bireylerin Allah, Peygamber ve ilahi varlığa karşı sevgisi arttıkça başarılı kimlik statüsünde de artış görülmektedir. Dindarlığın inanç, duygu ve bilgi boyutu arttıkça bağımlı kimlik statüsü puanı da artmaktadır. Buna göre bireyin Allah’a karşı sevgisi ve bağlılığı arttıkça, ilahi varlığa karşı içinde duyduğu sezgiler, duygular, duyular ve algılarda artış yaşandıkça ve inandığı varlığın muhtevası ve felsefesi hakkında bilgi sahibi oldukça bağımlı kimlik statüsü puanı da artmaktadır. Dindarlığın alt boyutlarından duygu boyutu, kimlik statüsü boyutlarına en fazla etki eden dindarlık boyutudur. Çünkü elde ettiğimiz istatistiksel analizlerde dindarlığın duygu boyutu ile başarılı kimlik statüsü ve bağımlı kimlik statüsü arasında pozitif yönde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Dindarlığın davranış boyutuyla kargaşalı kimlik statüsü arasında negatif ($r=-.121$; $p=0,015<0,05$) yönlü ilişki tespit edilmiştir. Buna göre dindarlığın davranış boyutu arttıkça kargaşalı kimlik statüsü puanı azalmaktadır. Bu sonuç bize göstermektedir ki ergenlerin sosyal hayatta ve bireysel yaşamlarında ibadetleri yerine getirme sıklığı arttıkça ergenlerin dini kriz, bunalım yaşama sıklığının azaldığı anlaşılmıştır. Din onlara hazır kimlik sunarak, ergenlik bunalımlarını daha az yaşayarak veya yaşamadan atlattıklarında olumlu katkılar sunmaktadır. Dinin ergenlik döneminde kimlik kazanımında ne kadar önemli bir işlevi olduğu sonucunu vermektedir.

Araştırmamızda, “kimlik statüleri ile dindarlık arasında anlamlı fark vardır” (H₁) şeklindeki hipotezimizi destekleyen sonuçlar elde edilmiştir. Yani dindarlıkla kimlik statüsü arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu ($r=.22$, $P<.005$) tespit edilmiştir.

Buna göre, dindarlık yükseldikçe ergenlerin kimlik statüsünde de bir yükselme görülmektedir.

Ergenlerde dindarlık düzeyi ile başarılı kimlik statüsü açısından anlamlı farklılık göstermektedir ($F_{2,331} = 4,11$; $p < .05$). Ergenlerin dindarlık düzeylerinin kimlik statüsüne göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, dindarlık düzeyiyle bağımlı kimlik ($F_{2,331} = 1,22$; $p > .05$), kararsız kimlik ($F_{2,331} = ,52$; $p > .05$) ve kargaşalı kimlik ($F_{2,331} = 2,29$; $p > .05$) statüsü puanları arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmemiştir. Bu bulgular, “ergenlerin kimlik statüleri, dindarlık düzeylerine göre farklılık göstermektedir...” (H_1) hipotezimizin ilk kısmen desteklemektedir.

Ergenlerde dindarlık düzeyi açısından başarılı kimlik statüsü puanlarına göre en yüksek puanı, dindarlık düzeyi yüksek ($x=60,07$), ardından dindarlık düzeyi düşük ($x=59,48$) olanlar almıştır. En düşük puanı ise dindarlık düzeyi orta ($x=56,01$) olanlar almıştır. Gruplar arasındaki farklılığa baktığımızda ise kendilerini yüksek düzeyde dindar olarak tanımlayanlar ile kendilerini orta düzeyde dindar olarak tanımlayanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Tukey HSD testi sonucuna göre bu farklılığın anlamlılık düzeyi açısından kendini yüksek düzey dindar olarak tanımlayanların, başarılı kimlik statüsü puanlarının kendini orta düzey dindar olarak tanımlayanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre “...dindarlık düzeyi yüksek ergenlerin kimlik statüleri ve alt boyutlarında aldıkları puanlar, diğerlerine göre daha yüksektir” (H_1) hipotezimi desteklemektedir. Bu sonuçlara göre din, bireylerin başarılı kimlik statüsü kazanmasında olumlu katkı sunmaktadır. Dolayısıyla ergenlerde dindarlık arttıkça kimlik statüsü puanlarında da bir artış olacağı sonucuna varılmıştır. Dindarlığın boyutları açısından bakıldığında, yine inanç, ibadet, bilgi ve duygunun artışıyla birlikte kişinin kimlik statüsü alt boyutlarında da artış olacağı tespit edilmiştir.

Şahin’in (2005) ergenlerde dindarlık ve benlik saygısıyla ilgili çalışmasında, dindarlığın inanç, davranış ve bilgi boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla ergenlerde dindarlık arttıkça benlik saygısında da bir artış olacağı sonucuna varılmıştır. Dindarlığın boyutları açısından bakıldığında, yine inanç, dini davranış ve bilginin artışıyla birlikte kişinin benlik saygısında da artış olacağı tespit edilmiştir.

Ayten (2012) İngiltere’de yürüttüğü çalışmasında, dindarlık ile karmaşalı kimlik statüsü arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Bizim elde ettiğimiz bulgulara göre

dindarlığın davranış boyutuyla kargaşalı kimlik statüsü arasında da negatif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Dolayısıyla bireylerin dini emir ve yasakları, ibadetleri ve ayinleri yerine getirme sıklığı arttıkça kimlik karmaşası yaşama düzeyinde azalma yaşanmaktadır.

Kıınter (2012) ergenlerde benlik saygısı ve din üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilerin dini ibadetleri yerine getirme ve dinin etkisini hayatlarında ve sosyal ilişkilerinde hissetme düzeyleri ile benlik saygıları arasında anlamlılık düzeyinde bir ilişkiye rastlanmadığı sonucuna varmıştır. Fakat öğrencilerin dini inançlara bağlılık ve onları benimseme düzeyleriyle benlik saygıları arasında anlamlı ve pozitif yönde bir farklılık tespit etmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Karaman merkez İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı dört lise türü üzerinde yaptığımız araştırmada, ergenlerin dindarlık ve kimlik statüleri arasında bir ilişki veya farklılık olup olmadığının tespiti amaçlanmıştır. Buna bağlı olarak ilkin, ergenlerin dindarlık ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki ve farklılık, ardından ergenlerin kimlik statüleriyle bağımsız değişkenler arasındaki ilişki ve farklılık ve dindarlık ve kimlik statüsü arasındaki ilişki ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmamızın evreni, genel anlamda Karaman'daki lise öğrencileri, dar anlamda Karaman merkeze bağlı Anadolu Lisesi, İmam Hatip Lisesi, Meslek Lisesi ve Fen Lisesi öğrencileridir. Araştırmanın örnekleme, lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerden tesadüfi (Random) örneklem yöntemiyle seçilmiş 406 denekten oluşmuştur. Deneklerin okul türüne göre dağılımı; Meslek Lisesi, Fen Lisesi, Anadolu Lisesi ve İmam Hatip Lisesi şeklindedir.

A. Ergenlerde dindarlık ile okul türü babanın eğitim düzeyi, annenin eğitim düzeyi, ailenin dindarlık düzeyi ve aldıkları din eğitimi, sınıf düzeyi, bağımsız değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Dindarlık ile yaş, cinsiyet, ailenin ekonomik durumu, hayatın en uzun geçtiği yer, anne babanın ergene olan tutumu gibi bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

1. Ergenlerde dindarlık puanlarıyla okul türü arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Tukey HSD testi sonucuna göre okul türleri arasındaki farklılığa baktığımızda ise en yüksek dindarlık puanını İmam Hatip Lisesi ve en düşük dindarlık puanı ise Fen Lisesi'nde öğrencileri almıştır. İmam Hatip Lisesi öğrencileriyle Fen Lisesi öğrencileri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir.
2. Çalışmamızda babanın eğitim düzeyine göre ergenlerin dindarlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Babanın eğitim düzeyi açısından dindarlık puanlarına göre en yüksek puanı okuryazar değil ve en düşük puanı, üniversite eğitim düzeyinde olanlar almıştır. Gruplar arasındaki farklılığa bakıldığında babasının eğitim düzeyinin ortaokul düzeyinde olan ergenlerle üniversite düzeyinde olan ergenler arasında gerçekleşmiştir.
3. Annenin eğitim düzeyine göre ergenlerin dindarlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Annenin eğitim düzeyi açısından dindarlık puanlarına göre en yüksek puanı lisansüstü ve en düşük puanı ise

üniversite eğitim düzeyinde olanlar almıştır. Gruplar arası farklılığa baktığımızda annenin eğitim düzeyinin üniversite olanlar ile annenin eğitim düzeyi lisansüstü olanlar arasında gerçekleşmiştir.

4. Ailenin dindarlık düzeyine göre ergenlerin dindarlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Tukey HSD testi sonucuna göre ailenin dindarlık düzeyi ile ergenin dindarlık düzeyi puanlarına baktığımızda en yüksek dindarlık puanını yüksek dindarlık düzeyi ve en düşük dindarlık puanını ise ortanın altı almıştır. Ailenin dindarlık düzeyi üst ile ortanın altı olanların anlamlılık düzeyi ailenin eğitim düzeyi yüksek olanların lehine gerçekleşmiştir.
5. Yaptığımız T-testi analizinde din eğitimi alıp almadığı ile ergenlerin dindarlıkları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Din eğitimi alanların dindarlık puanlarının ortalamasının din eğitimi almayanların dindarlık puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür.
6. Yapılan analizler neticesinde sınıf düzeyi bağımsız değişken grupları ile dindarlık puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Uyguladığımız Tukey HSD testi sonucuna göre sınıf düzeyleri arasındaki farklılığa baktığımızda, en yüksek dindarlık puanını 12. sınıf ve en düşük dindarlık puanını 11. sınıf öğrencileri almıştır. 12. sınıf öğrencileriyle 11. sınıf öğrencileri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu anlamlı farklılığın 12. sınıf öğrencilerinde daha yüksek olduğu saptanmıştır.

B. Ergenlerde kimlik statüsüyle bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon analiz sonuçlarına göre kimlik statüsüyle cinsiyet, okul türü, ailenin ekonomik durumu, babanın eğitim düzeyi, ve babanın tutumu, arasında anlamlı bir ilişki ve farklılık tespit edilmiştir.

1. Kargaşalı kimlik statüsü ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Başarılı kimlik, kararsız kimlik ve bağımlı kimlik, statüleriyle cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.
2. Okul türü ile ergenlerin kimlik statüsü puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Tukey HSD testi sonucuna göre okul türleri arasındaki farklılığa baktığımızda en yüksek kimlik statüsü puanını Meslek Lisesi ve en düşük kimlik statüsü puanını Fen Lisesi'nde eğitim görenler almıştır. Bu sonuçlara göre Meslek Lisesi öğrencileriyle Fen Lisesi öğrencileri arasındaki anlamlı farklılık, Meslek Lisesi öğrencileri lehine tespit edilmiştir.

3. Ailenin ekonomik durumu ile bağımlı kimlik statüsü puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Tukey HSD testi sonucuna göre ailenin ekonomik durumuyla ilgili ergenin kimlik statüsü (bağımlı kimlik) puanlarına baktığımızda en yüksek kimlik statüsü puanını, ailenin ekonomik durumu yüksek ve en düşük puanı ise ortanın üstü almıştır. Bu analizler sonucunda ailenin ekonomik durumu yüksek olanlar ile ortanın üstü arasında anlamlı bir farklılık saptanmış ve bu farklılığın ailenin ekonomik durumu yüksek olanların lehine olduğu görülmüştür.
4. Babanın eğitim düzeyine göre ergenlerin kimlik statüsünün alt boyutlarından bağımlı kimlik statüsü puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Babanın eğitim düzeyi açısından bağımlı kimlik statüsü puanlarına göre en yüksek puanı okuryazar değil ve en düşük puanı ise üniversite eğitim düzeyinde olanlar almıştır.
5. Babanın ergene karşı tutumuna göre ergenlerin kimlik statüsünün alt boyutlarından kararsız kimlik statüsü puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Babanın tutumu açısından kararsız kimlik statüsü puanlarına göre en yüksek puanı otoriter ve baskıcı ve en düşük puanı ise koruyucu olarak algılayan ergenler almıştır.

Dindarlık ile kimlik statüleri arasındaki ilişki ve farklılığı saptamak üzere yaptığımız analizler neticesinde kararsız kimlik ve kargaşalı kimlik statüleri arasında negatif yönde ilişki tespit edilmiştir. Dindarlık ile başarılı kimlik ve bağımlı kimlik statüleri arasında pozitif yönde ilişki olduğu görülmüştür. Dindarlık ile başarılı kimlik, kararsız kimlik ve kargaşalı kimlik, statüleri arasındaki ilişki istatistikî açıdan anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Dindarlık ile bağımlı kimlik statüsü arasındaki pozitif yönde ilişki, istatistikî açıdan anlamlılık düzeyine ulaşmıştır. Bu bulgulardan hareketle, dinin bireye Allah'a, Peygambere, anne-babaya itaati emrettiği ve onların ben kimim? Neyim? Nereden geldim? Sorularına hazır rol modeller ve cevaplar sunduğu için bu dönemi ergen, kimlik arayışı bunalımı yaşamadan veya az düzeyde yaşayarak atlattığıdır.

Dindarlığın duygu boyutuyla başarılı kimlik statüsü arasında pozitif yönde dindarlığın inanç, duygu ve bilgi, boyutuyla bağımlı kimlik statüsü arasında pozitif yönde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Dindarlığın davranış boyutuyla kargaşalı kimlik statüsü arasında negatif yönde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre dindarlığın davranış boyutu arttıkça kargaşalı kimlik statüsü puanı da azalmaktadır.

Dindarlığın duygu boyutu arttıkça başarılı kimlik statüsü puanı da artmaktadır. Başka bir ifadeyle bireylerin Allaha, Peygambere ve ilahi varlığa karşı muhabbeti arttıkça başarılı kimlik statüsünde de artış görülmektedir. Dindarlığın inanç, duygu ve bilgi boyutu arttıkça bağımlı kimlik statüsü puanı da artmaktadır. Buna göre bireyin Allah'a karşı sevgisi ve bağlılığı arttıkça, ilahi varlığa karşı içinde duyduğu sezgiler, duygular, duyular ve algılarda artış yaşandıkça ve inandığı varlığın muhtevası ve felsefesi hakkında bilgi sahibi oldukça bağımlı kimlik statüsü puanı da artmaktadır. Dindarlığın alt boyutlarından duygu boyutu, kimlik statüsü boyutlarına en fazla etki eden dindarlık boyutudur. Çünkü elde ettiğimiz istatistiksel analizlerde dindarlığın duygu boyutu ile başarılı kimlik statüsü ve bağımlı kimlik statüsü arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Tek yönlü varyans analizi verilerine göre ergenlerde dindarlık ile başarılı kimlik statüsü arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ergenlerin dindarlık düzeyi ile bağımlı kimlik, kararsız kimlik ve kargaşalı kimlik, statüleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Ergenlerde dindarlık düzeyi açısından başarılı kimlik statüsü puanlarına göre en yüksek puanı, dindarlık düzeyi yüksek ve en düşük puanı ise orta olanlar almıştır. Gruplar arasındaki farklılığa baktığımızda ise kendilerini yüksek dindar olarak tanımlayanlar ile kendilerini orta düzey dindar olarak tanımlayanlar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Tukey HSD testi sonucuna göre bu ilişkinin anlamlılık düzeyi açısından kendini yüksek dindar olarak tanımlayanların başarılı kimlik statüsü puanları daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre denilebilir ki din, bireylerin başarılı kimlik statüsü kazanmalarında olumlu katkı sunmaktadır.

Daha sonraki araştırmacılara ışık tutması düşüncesiyle verdiğimiz öneriler:

Bu çalışmanın örneklemini sadece Karaman ilindeki lise öğrencileri oluşturmaktadır. Bu çalışmanın farklı illerde öğrenim gören daha geniş bir öğrenci grubuyla tekrarlanmasının, sonuçların genellenebilme olasılığını arttıracığı düşünülmektedir. Bu anlamda yapılacak bir çalışma yararlı olabilir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, ergenlerde dindarlığın kimlik statüleri arasındaki ilişkiyi göstermiştir. Dindarlığın kimlik statülerini yordama durumunun gelişimsel olarak ne gibi farklılaşmalar göstereceği, boylamsal bir araştırma yoluyla incelenebilir

KAYNAKÇA

- Akar, A. (2012). **Üniversite Öğrencilerinin Kimlik Statüleri ile Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altunışık, R; Coşkun, R; Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2007). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri- SPSS Uygulamalı** (5. Baskı), Sakarya: Sakarya Yayıncılık Yay.
- Atak, H. (2011). “Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi**, S. 3 (3), s. 163-213.
- Aydın, A. (2003). **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, İstanbul: Alfa Basım Dağıtım Yay.
- Aydın, M.G. (2017). **Beliren Yetişkinlik Döneminde Algılanan Ebeveynlik Tutumları ile Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayten, A. (2012). “Kimlik ve Din: İngiltere’deki Türk Gençleri Üzerine Bir Araştırma”, **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 12 (2), s. 101-109.
- Bahadır, A. (1994). **Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- (1999). **Hayatın Anlam Kazanmasında Psiko-Sosyal Faktörler ve Din**, Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- (2007). **Jung ve Din**, İstanbul, İz Yay.
- Baş, N. (2013). **Ergenlerin Bağlanma Stilleri ve Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Baymur, F. B. (2004). **Genel Psikoloji** (16. Baskı). İstanbul: İnkılap Yay.
- Bayyığıt, M. (1989). **Üniversite Gençliğinin Dini İnanç, Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma**, Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bertram-Troost, G. D. vd. (2006). “**Religious Identity Development of Adolescents in Religious Affiliated Schools: a Theoretical Foundation for Empirical Research**”, *Journal of Beliefs & Values*, Vol: 27, No. 3, December, p. 303-314.
- Bilgin, A. (2014). “Din, Dindar, Dindarlık: Özeleştiril Bir Değerlendirme”, **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 2 S. 2.
- Boynueğri, E. (2018). **Türkiye’de Uluslararası Öğrencilerde Kültürleşme Stratejileri ile Kimlik Statüleri Arasındaki İlişki**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri.
- Cüceloğlu, D. (2005). **İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları**, İstanbul: Remzi Kitabevi Yay.
- Çakan, İ. L. (2014). **Müslüman Kimliği** (6.Baskı), İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay.
- Çelen, N. (2007). **Bir Dönüşüm Süreci Ergenlik ve Genç Yetişkinlik**. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim Yay.
- Çetin, A. B. (2014). **Ergenlerin İnternet ve Problemler İnternet Kullanım Davranışlarının Bazı Psiko-Sosyal Özellikler Açısından İncelenmesi**, Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Çakır, S. G. (2001). Ergenlerde Kimlik Statüsünün Anne-Baba Tutumu, Aile Tipi ve Anne-Babanın Eğitim Düzeyi ile İlişkisi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Çoşkun, A. (2003). "Din ve Kimlik", M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 1, S. 24. s. 5-23.**
- Demir, M. (2017). Dindarlık-Yardımseverlik İlişkisi.** Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dereboy, F. (1993). Kimlik Bocalaması: Anlamak, Tanımak, Ele Almak.** Malatya: Özmert Ofset Yay.
- Elmas, H.E. (2017). Ortaöğretim Öğrencilerinin Dindarlık Eğilimlerinin Bazı Kişilik Özellikleri ile İlişkisinin İncelenmesi**, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erikson, E.H. (2018). İnsanın Sekiz Evresi**, Çev: Gonca Akkaya. İstanbul: Okyanus Yay.
- Ergin, E. (2015). Beliren Yetişkinlik Döneminde Kimlik Statüleri ve Başa Çıkma Stratejileri İlişkisinin İncelenmesi.** Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erkan, E. (2013). "Postmodern Dönemde Ontolojik Anlam Aracı Olarak Dini Kimlik", Turkish Studies–International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, S. 8 (8), s. 1825-1837.**
- Eroğlu, F. (1995). Davranış Bilimleri.** İstanbul: Beta Yay.
- Eryılmaz, A, Apay, A. (2011). "Ergen Öznel İyi Oluşu İle Kimlik Statüsü İlişkisinin İncelenmesi", Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, C.16, s.167-179.**
- Eryüksel, G.N. (1987). Ergenlerde Kimlik Statülerinin İncelenmesine İlişkin Kesitsel Bir Çalışma**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gandner, M. J; Gardiner, H,W. (2001). Çocuk ve Ergen Gelişimi**, Çev: A. Dönmez; N. Çelen ve B. Onur. Ankara: İmge Kitabevi Yay.
- Gönül, E. (2008). Kimlik Statülerinin 22-30 Yaşlar Arasındaki Genç Yetişkinlerin Yaşadığı Kaygı Düzeyi ile İlişkisi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürsu, O. (2011). Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi**, Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Heyet (2000). İlmihal I: İman ve İbadetler (Altıncı Baskı)**, İstanbul: İslami Araştırmaları Merkezi Yay.
- Hortaçsu, N. (2007). Ben Biz Siz Hepimiz Toplumsal Kimlik ve Gruplar Arası İlişkiler (1. Baskı)**, Ankara: İmge Kitabevi.
- Hökekleli, H. (1998). Din Psikolojisi**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- (2013). Din Psikolojisine Giriş (3. Baskı)**. İstanbul: Dem Yay.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2008). Günümüzde İnsan ve İnsanlar (Sosyal Psikolojiye Giriş) (11. Baskı)**. İstanbul: Evrim Yay.
- Kaleci, F.N. (2016). Ergenlik Dönemi Kimlik Oluşumunda Dinin Rolü: Konya Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kandemir, F. (2016). Umut-İyimserlik ve Dindarlık İlişkisi**, Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kar, A. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Kimlik Statüleri ile Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Karacoşkun, M. D.** vd. (2015). **Din Psikolojisi El Kitabı**, Ankara: Grafiker Yay.
- Karaman, H; Bardakoğlu, A. ve Apaydın, Y.** (2006). **İlmihal I. Cilt (İman ve İbadetler)**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Karasar, N.** (2005). **Bilimsel Araştırma Yöntemi** (15. Baskı), Ankara: Nobel Yay.
- Karataş, S.** (2016). **Ergenlerde Bağlanma ve Kimlik Statüleri: Temel Psikolojik İhtiyaçların Aracı Rolünün İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Kartopu, A. Hacıkeleşoğlu, H.** (2016). “Dindarlık Eğiliminin Kimlik Duygusu Kazanımındaki Rolü”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 4, S. 29, s. 244-269.
- Kavun, Y.** (2018). **Ergenlerde Dindarlık ve İnsani Değerler**, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kayıklık, H.** (2006). “Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç-Davranış Etkileşimi”, **İslami Araştırmalar Dergisi**, S. 19, s. 491-499.
- Kımtır, N.** (2008). **Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi**, Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- (2012). **Benlik Saygısı ve Din**, İstanbul: Kriter Yay.
- Koç, M.** (2017). “Dindarlığın Oluşumuna Din Eğitiminin Psiko-Pedagojik Katkıları: Değer-Yoksun Dindarlık Tipolojisi Bağlamında Teorik Bir Yaklaşım”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, C. 15, S. 33, s. 87-138.
- Kula, M. N.** (2001). **Kimlik ve Din: Ergenler Üzerine Bir Araştırma**, İstanbul: Ayışığı kitapları Yay.
- Kulaksızoğlu, A.** (2001). **Ergenlik Psikolojisi**, İstanbul: Remzi Kitabevi Yay.
- Mehmedoğlu, A.U.** (2004). **Kişilik ve Din**, İstanbul: Dem Yay.
- A.U. (2006). “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)”, **M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 30(1), s. 133-167.
- Marcia, J. E.** (2002). “Adolescence, Identity, and the Bernardone Family”, **Identity (Mahwah, N J)**, C. 2, s. 199-209.
- Morsünbül, Ü.** (2005). **Ergenlikte Kimlik Statülerinin Bağlanma Stilleri, Cinsiyet ve Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- (2011). “Kimlik Gelişiminin Boyutları Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması”, **Düşünen Adam Psikoloji ve Nöroloji Bilimleri Dergisi**, C. 27, S. 6. s. 6-14.
- (2012). “Ergenlikte Kimlik Statüleri ve Risk Alma Arasındaki İlişki”, **Uluslararası Psikolojik Danışma ve Eğitim Konferansında İstanbul, 3-5 Mayıs**.
- Oflazoğlu, F.** (2000). **Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Ergenlerde Kimlik Statülerinin İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Okumuş, E.** (2015). **Toplumsal Değişme ve Din**, 4.Baskı, İstanbul, İnsan Yay.
- Onur, B.** (2006). **Gelişim Psikolojisi. Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm** (7. Baskı), Ankara: İmge Kitabevi Yay.
- Oral, T.** (2012). **Ergenlerde Kimlik Statülerinin Başarı Amaç Yönelimlerini Yordamadaki Rolü**, Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pakukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oskay, G.** (1998). “Üniversite Öğrencilerinin Kimlik Gelişim Düzeylerinin Buldukları Fakülte ve Anabilim Dallarına Göre İncelenmesi”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, S. 13: s. 63-73.
- Peker, H.** (2000). **Din Psikolojisi** (2.Baskı), Samsun, Aksiseda Matbası Yay.

- Pehlivan, R. (2017). Erken Evlenen ve Çocuk Sahibi Olan Ergen ve Beliren Yetişkinlerin Kimlik Statülerinin İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saroglou, V. ve Galand, P. (2004). "Identities, Values, and Religion: A Study among Muslim, Other, Immigrant, and Native Belgian Young Adults After the 9/11 Attacks"**, *An International Journal of Theory and Research*. C. 4 (2), s. 97-132.
- Solmaz, F. D. (2002). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Kimlik Statüleri ile Anne-Baba Tutumlarını Algılamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sözer, Ö.T. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Kimlik Duygusu, Dini Yönelim ve Psikolojik İyi Oluş**, Yüksek Lisans Tezi, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, A. (1993). Yetiştirme Yurtlarındaki Gençlerin Dini Duygu, Düşünce, Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- (1999). **İlahiyat, Tıp ve Mühendislik Fakültelerinde Okuyan Öğrencilerde Dini Hayatın Boyutları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma**, Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- (2005). "Ergenlerde Dindarlık-Benlik Saygısı İlişkisi", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 19, s. 187-197.
- (2006). "Din Kaynaklı Stres Üzerine Bir Araştırma", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 21, s. 147-180.
- (2007). **Ergenlerde Dindarlık ve Benlik: Dindarlığın Ergen Benliğine Etkisi Üzerine Bir Araştırma**. Konya: Adal Ofset Yay.
- Şahin, G. (2009). Yetiştirme Yurdunda ve Ailesi Yanında Yaşayan Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TDK, (2005), Türkçe Sözlük**, Ankara: TDK Yay.
- Temel, Z. F. ve Aksoy, A. (2005). Ergenlik ve Gelişimi Yetişkinliğe İlk Adım**, Ankara: Nobel Yay.
- Türkkan, Z. (2011). Kimliğin Oluşumunda ve Korunmasında Dinin Rolü**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzman, E. (2002). Sosyal Destek Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Kimlik Statüleri**, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünlü, H. (2001). Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Destek ve Ego Kimlik Statülerinin Sosyo-Kimlik Düzey ve Cinsiyete Göre İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Varan, A. (1990). Liseli Gençlerin Kimlik Statülerinin Cinsiyet, Yaş ve Sosyal-Çevre Açısından İncelenmesi**, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yakut, S. (2016). Öğretmenlerde Yabancılaşma, Yalnızlık ve Dindarlık İlişkisi**, Doktora Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yenihayat, T. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Kimlik Statüleri, Kişilik Özellikleri ve Algıladıkları Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Yavuzer, H. (2007). Çocuk Psikolojisi (30. Basım), İstanbul: Remzi Kitapevi Yay.**
- Yılmaz, B. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Ego Kimlik Statüleri ile Ebeveyn Otorite Stilleri ve Sosyal Değerleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.**

EKLER

Açıklama						
<p>Elinizdeki anket formu kişilerin kendi duygu, düşünce ve kanaatlerini ifade etmek amacıyla kullandıkları bir takım cümlelerden oluşmaktadır. Sizden değişik konularla ilgili olarak yazılan bu maddeleri dikkatlice okuyup her birinde belirtilen duygu, kanaat ve davranışların sizin için uygun olup olmadığını veya söz konusu ifadelere katılıp katılmadığınızı belirtmenizi istemektedir. Ayrıca anket üzerine kimliğiniz ile ilgili herhangi bir şey yazmanıza gerek yoktur. Vereceğiniz samimi ve gerçeğe uygun cevaplar araştırmadan geçerli ve güvenilir sonuçlar elde edilmesine büyük katkıda bulunacaktır. Lütfen her maddeyi atlamadan dikkatlice okuyunuz ve kanaatinize en uygun ya da en yakın olan seçeneğin yanındaki parantez içine çarpı işareti koyarak (X) işaretleyiniz.</p> <p>Anketin doldurulması konusundaki gösterdiğiniz sıcak ilgi, yardım ve işbirliğine şimdiden teşekkür ederiz.</p>						
1- Yaş:					
2- Cinsiyet	1- Erkek ()	2- Kız ()				
3- Öğrenim Gördüğü Okul Türü	1-Anadolu Lise ()	2- Meslek Lisesi ()	3- İmam Hatip Lisesi ()	4- Fen Lisesi ()		
4- Öğrenim Gördüğü Sınıf	1- 9. Sınıf ()	2- 10. Sınıf ()	3- 11. Sınıf ()	4- 12. Sınıf ()		
5- Ailenizin Ekonomik Durumu	1 - Düşük ()	- Ortanın Altı ()	3- Orta ()	- Ortanın Üstü ()	5 - Yüksek ()	
6- Kiminle Birlikte Yaşıyorsunuz?	1-Annemle Babamla ()	2- Babamla ()	3- Annemle ()	4-Dedemle - Ninemle ()	5- Akrabalarım ()	
7- Anne-Babanızın Birlikte Yaşadıkları Durumu Nedir?	1- İkisi de sağ birlikte yaşıyorlar. ()	2- Annem öldü, babam yaşıyor. ()	3- Babam öldü, annem yaşıyor. ()	4- İkisi de öldü. ()	5- Her ikisi de hayatta fakat ayrı yaşıyorlar. ()	
8- Babanızın Eğitim Düzeyi	1 Okur Yazar D eğil ()	2-İlkokul ()	3-Ortaokul ()	4-Lise ()	5-Üniversite ()	6- Lisans Üstü ()
9- Annenizin Eğitim Düzeyi	1-Okur Yazar Değil ()	2-İlkokul ()	3-Ortaokul ()	4-Lise ()	5-Üniversite ()	6- Lisans Üstü ()
10- Annenizin size karşı olan tutumu	1- Benim düşüncelerime değer verir. ()		2- Bana karşı aşırı derecede koruyucudur ()	3- Bana Karşı İlgisizdir ()	4-Otoriter ve bana karşı baskıcıdır ()	
11 Babanızın size karşı olan tutumu	1-Benim düşüncelerime değer verir. ()		2-Bana karşı aşırı derecede koruyucudur ()	3-Bana Karşı İlgisizdir ()	4-Otoriter ve bana karşı baskıcıdır ()	
12- Hayatınızın en uzun dönemi	1- Köy-Kasaba	2-İlçe Merkezi ()	3-İl Merkezi ()	4-Yurt Dışı ()		

nerede geçti?	()				
13- Sizce ailenizin dindarlık düzeyi nedir?	1- Düşük ()	2-Ortanın altı ()	3- Orta ()	4-Ortanın Üstü ()	5- Yüksek ()
14- Hayatınızın herhangi bir döneminde dini eğitim aldınız mı?	1- Evet ()	2- Hayır ()			
15- Din eğitim aldıysanız nereden aldınız? Önem sırasına göre 1-2-3-4-5 şeklinde derecelendiriniz.	1- Aileden	2- Cami-Kuran Kursundan	3- Okuldan	4-Dini Cemaatlerde n....	5- Diğer.....

<p>Aşağıda genel olarak sizler için önemli olan bazı konulardaki tercihlerinizle ilgili cümleler bulunmaktadır. 1-18 kadar (1-18) olan maddelerle ilgili olarak sizden Her maddeyi dikkatlice okuyarak kendi duygu ve düşüncelerinizi ne derece yansıttığınızı düşününüz. <u>Her cümlenin yanındaki kutucuğa</u> aşağıdaki “6” seçenekten en uygun olanı <u>seçerek yazınız</u>. Cümlelerde yer alan ifadelere katılma düzeyiniz 6’dan 1’e (“kesinlikle katılıyorum” dan “kesinlikle katılmıyorum” a doğru) gitmektedir.</p>	<p>KİMLİK KİMLİK STATÜSÜ</p>	<p>ALT - ALANLAR ALT ALANLAR</p>
1. Aslında girmek istediğim mesleği seçmiş değilim, daha iyisine rastlayıncaya kadar bulabildiğim herhangi bir işte çalışırım.		Meslek
2. Dine gelince, bana hitap eden bir şey bulamadım ve gerçekten araştırma gereksinimi de duymuyorum.		Din
3. Erkeklerin ve kadınların ve rolleri hakkındaki düşüncelerim anne ve babaminkilerle aynıdır. Onlar için geçerli olan benim için de geçerlidir.		Aile İlişkileri
4. Bana bir diğerinden daha çekici görünen belirli bir “yaşam tarzı” yoktur.		Gelecekle İlgil Yaşam Planları
5. Farklı tipte birçok insan vardır. Ben hala, bana en uygun arkadaşları bulabilmek için çeşitli yollar arıyorum.		Arkadaşlık
6. Bazen çağrıldığı zaman eğlence türünden boş zaman etkinliklerine katılırım fakat kendi başıma bir etkinlik denediğim çok enderdir.		Boş Zaman Etkinlikleri
7. Aslında biriyle çıkmanın yolları üzerinde düşünmedim. Biriyle çıkıp çıkmama konusu beni pek fazla ilgilendirmiyor.		Flört
8. Birçok şey çok çabuk değiştiği için politika hiçbir zaman emin olmadığım bir konudur. Fakat politikada hangi tarafı tutup neye inanabileceğimi bilmemin önemli olduğunu düşünüyorum.		Politika
9. Bir birey olarak ne derecede yetenekli olduğuma ve benim için hangi mesleklerin uygun olacağına hala karar vermeye çalışıyorum.		Meslek
10. Din konusunda çok fazla düşünmem; öyle ya da böyle olması beni rahatsız etmez.		Din
11. Evlilikte sorumlulukları paylaşmanın birçok yolu var. Benim için hangisinin uygun olacağına henüz karar vermeye çalışıyorum.		Aile İlişkileri
12. Kendi yaşam tarzımla ilgili görüşüm için kabul edilir bir bakış açısı bulmaya çalışıyorum fakat henüz bulamadım.		Gelecekle İlgil Yaşam Planları
13. Arkadaşlık için birçok neden vardır fakat ben yakın arkadaşlarımı kişisel olarak belirlediğim değer ve benzerliklere dayanarak seçerim.		Arkadaşlık
14. Kendimi verebildiğim bir boş zaman etkinliğim olmamakla beraber değişik uğraşlar deneyerek gerçekten hoşlanabileceğim bir tanesini arıyorum.		Boş Zaman Etkinlikleri
15. Geçmiş yaşantılarıma dayanarak bugün istediğim flört ilişkisinin tarzını seçmiş bulunuyorum.		Flört
16. Gerçekten politikayı düşünmedim. Şu anda beni fazla ilgilendirmiyor.		Politika
17. Birçok farklı meslek düşünebilirdim. Ancak annemle babam ne istediklerini söyledikleri için aslında hiçbir zaman sorun olmadı.		Meslek
18. Bir kimsenin dini inancı kendine özgüdür. Ben kendim tekrar tekrar düşündüm ve neye inanabileceğimi biliyorum.		Din
19. Evlilikte kadın ve erkeğin rollerinin neler olduğunu gerçekte hiçbir zaman ciddi olarak düşünmedim. Bu konu beni pek ilgilendirmiyor.		Aile İlişkileri

20. Epeyce düşündükten sonra benim için ideal bir “yaşam tarzı”nın ne olacağı hakkında kişisel bir görüş geliştirdim. Herhangi birinin görüş açımı değiştirebileceğine inanmıyorum.		Gelecekle İlgil Yaşam Planları
21. Arkadaşlarımı nasıl seçeceğim konusunu en iyi annemle babam bilir.		Aarkadaşlık
22. Düzenli olarak uğraşmak için pek çok şey arasından bir veya daha fazla boş zaman etkinliği seçtim ve bu seçimlerimden de menunum.		Boş Zaman Etkinlik
23. Biriyle çıkma konusu ile ilgili olarak fazla düşünmem. Her şeyi sadece oluruna bırakırım.		Flört
24. Politikaya gelince, bu konuda daha çok anne babama benzediğimi sanırım. Oy verme ve benzeri durumlarda onları izlerim.		Politika
25. Gerçekte bana uygun işi bulmakla ilgilenmiyorum, herhangi bir iş olabilir. Yani ne bulursam ona takılıp giderim.		Meslek
26. Dinin bana göre ne anlam taşıdığından pek emin değilim; karar vermek istiyorum ancak henüz arayışım bitmiş değil.		Din
27. Kadın ve erkeğin rolleri hakkındaki görüşlerim tamamıyla anne babamla ailemden gelir. Daha fazlasını araştırmaya gerek duymadım.		Aile İlişkileri
28. Hoşa giden bir yaşam tarzı ile ilgili görüşlerimi annemle babam öğretti ve ben öğrendiklerimi sorgulama gereksinimi duymuyorum.		Aile İlişkileri
29. Gerçekten yakın herhangi bir arkadaşım yoktur ve şu an böyle birini aradığımı da sanmıyorum.		Flört
30. Bazen boş zaman etkinliklerine katılırım fakat gerçekte düzenli olarak yapacağım özel bir etkinlik arama gereksinimi duymuyorum.		Boş Zaman Etkinlik
31. Biriyle çıkmanın farklı tarzlarını deniyorum. Ancak benim için en iyi olanına henüz karar vermedim.		Flört
Aşağıda genel olarak sizler için önemli olan bazı konulardaki tercihlerinizle ilgili cümleler bulunmaktadır.32-64 kadar (32-64) olan maddelerle ilgili olarak sizden Her maddeyi dikkatlice okuyarak kendi duygu ve düşüncelerinizi ne derece yansıttığınızı düşününüz. Her cümlenin yanındaki kutucuğa aşağıdaki “6” seçenekten en uygun olanı seçerek yazınız. Cümlelerde yer alan ifadelere katılma düzeyiniz 6’dan 1’e (“kesinlikle katılıyorum” dan “kesinlikle katılmıyorum” a doğru) gitmektedir.	KİMLİK	ALT- ALANLAR
32. Pek çok farklı politik parti ve idealler vardır. Hepsini düşünüp incelemeden hengisine uyacağıma karar veremem.		Politika
33. Düşünüp incelemek biraz zaman aldı ancak şimdi meslek olarak neyi istediğimi gerçekten biliyorum.		Meslek
34. Şu anda din kafamı karıştıran bir konudur. Benim için neyin doğru neyin yanlış olduğu hakkındaki görüşlerimi sürekli değiştiriyorum.		Din
35. Evlilikte kadın ve erkeğin rollerini düşünmeye hayli zaman harcadım ve benim için neyin en iyi yürüyeceğine karar verdim.		Aile İlişkileri
36. Yaşamın kendisi ile ilgili kabul edilebilir bir bakış açısı geliştirebilmek için başkaları ile birçok tartışmaya giriyorum ve kendimi tanımaya çalışıyorum.		Gelecekle İlgil Yaşam Planları
37. Sadece annem ve babamın beğendiği arkadaşları seçerim.		Arkadaşlık
38. Her zaman anne babamın yaptığı boş zaman etkinliklerini aynen yapmayı seviyorum ve hiçbir zaman başka bir etkinliği ciddi olarak düşünmedim.		Boş Zaman Etkinlik
39. Sadece annem ve babamın çıkmamı bekledikleri tipten kişilerle çıkarırım.		Flört
40. Politik inançlarım üzerinde iyice düşündüm ve anne babamın inandığı hususlardan bazılarını kabul edebileceğimin bazılarını ise kabul edemeyeceğimin farkına vardım.		Politika
41. Anne babam iş için nereye gideceğimi çok önceden kararlaştırdılar ve ben de onların planlarını izliyorum.		Meslek

42. Din konusu ile ilgili ciddi sorularla dolu bir dönem geçirdim ve bu gün, bir birey olarak neye inanacağımı biliyorum.		Din
43. Bugünlerde eşlerin evlilikteki rolleri hakkında çokça düşünüyorum ve bu konuda karara varmaya çalışıyorum.		Aile İlişkileri
44. Anne ve babamın yaşamla ilgili görüşleri benim için yeterince iyidir. Başka herhangi bir görüşe gereksinim duymuyorum.		Aile İlişkileri
45. Birçok farklı arkadaşlık denedim ve şimdi artık bir arkadaşta aradığım şeyler hakkında kesin bir görüşe sahibim.		Arkadaşlık
46. Birçok farklı boş zaman etkinliği denedikten sonra gerçekten tek başıma ve arkadaşlarımla yapmaktan hoşlandığım bir veya daha fazla etkinlik buldum.		Boş Zaman Etkinlik
47. Biriyle çıkma hakkındaki tercihlerim halen gelişme sürecindedir. Bu konuda henüz tam olarak karar vermiş değilim.		Flört
48. Politik inançlarımdan emin değilim; ancak gerçekten neye inanabileceğimi düşünüp bulmaya çalışıyorum.		Politika
49. Karar vermem uzun zaman aldı fakat şimdi bir meslek için hangi yönde hareket edeceğimi kesin olarak biliyorum.		Meslek
50. Anne babamın her zaman yerine getirdiği dini gereklere ben de aynen uyuyorum. Gerçekten nedenini hiç düşünmedim.		Din
51. Evli çiftlerin aile sorumluluklarını paylaşabilecekleri pek çok yol vardır. Bu yollar üzerinde düşündüm ve bugün kendim için ne istediğimi kesin olarak biliyorum.		Aile İlişkileri
52. Sanırım yaşamdan bir parça keyif alıyorum ancak kendimi yaşamda belli bir bakış açısına sahip görmüyorum.		Gelecekle İlgil Yaşam Planları
53. Hiç yakın arkadaşım yok. Sadece çeşitli gruplara takılıp, dolaşıyorum.		Arkadaşlık
54. Gelecekte zevk alabileceğim bir veya daha fazla boş zaman etkinliği bulabilme ümidiyle çeşitli boş zaman etkinliklerini denemekteyim.		Gelecekle İlgil Yaşam Planları
55. Farklı tipten kişilerle çıktım ve şimdi biriyle çıkma konusunda kendi kurallarımın olduğunu ve kiminle çıkacağımı kesinlikle biliyorum.		Flört
56. Şu ya da bu yönde politik tercih yapabilecek kadar politika ile ilgilenmiş değilim.		Politika
57. Meslek için o kadar çok olanak vardır ki, şu anda bir meslek için ne yapmam gerektiğine karar vermeye çalışıyorum.		Meslek
58. Gerçekte dinimle ilgili hiçbir şüpheye düşmedim; anne ve babam için doğru olan benim için de doğru olmalıdır.		Din
59. Erkek ve kadınların rolleri ile ilgili görüşler o kadar çeşitli görünmektedir ki bunları pek fazla düşünmem.		Aile İlişkileri
60. Kendi kendimi epeyce inceledikten sonra yaşam tarzımın ne olması gerektiği hakkında çok kesin bir görüşe vardım.		Gelecekle İlgil Yaşam Planları
61. Aslında benim için hangi tip arkadaşın en iyi arkadaş olabileceğini bilmiyorum. Arkadaşlığın benim için tam olarak ne anlam taşıdığını belirlemeye çalışıyorum.		Arkadaşlık
62. Boş zaman etkinlikleri ile ilgili tercihlerimin tümünü anne ve babamdan elde ettim ve gerçekten başka bir şey denemedim.		Boş Zaman Uğraşları
63. Sadece anne ve babamın uygun bulabileceği kişilerle çıkarım.		Flört
64. Ailemin “kürtaj” ve “tedavisi mümkün olmayan ölümcül hastaların kendi rızasıyla öldürülmesi” gibi konularla ilgili kendi ahlaki ve politik inançları bulunmaktadır. Ben de her zaman onların bu inançları doğrultusunda hareket etmişimdir.		Aile İlişkileri

Bu bölümde ilk dört madde ile ilgili olarak sizden, maddelerde ifade edilen dini yargulara katılıp katılmadığınızı belirtmeniz istenmektedir. Lütfen sizin için en uygun olan şıkkın altındaki harfi çarpı (X) işareti koyarak işaretleyiniz

	Katılıyor	im	Katılmıyor
1. Allah vardır	a	b	c
2. Hz. Muhammed Allah'ın Peygamberidir.	a	b	c
3. Oldükten sonra ahiret denilen sonsuz bir hayat olacaktır	a	b	c
4. Kur'an Allah'ın gönderdiği kutsal kitaptır	a	b	c

Beşten onbire kadar (5-11) olan maddelerle ilgili olarak sizden, söz konusu maddelerde ifade edilen duyguları ne yoğunlukla yaşadığınızı belirtmeniz istenmektedir. Lütfen sizin için en uygun olan şıkkın altındaki "harfi" çarpı işareti (X) koyarak işaretleyiniz

	Hiç	Biraz	Çok	Pek Çok
5. İbadet ederken Allah'ın huzurunda bulunduğumu düşünerek duygulanırım				
6. Dua ettiğimde Allah'ın duamı kabul edeceğini ümit ederek ferahlık duyarım				
7. Büyük bir camiye girdiğimde her zaman yaşamadığım manevi bir hava hissederim.				
8. Bir kimseye yardım ettiğimde, içimde bir coşku ve huzur duyarım				
9. Günah işlediğimi düşündüğümde, pişmanlık ve huzursuzluk duyarım				
10. Ölümü hatırlatan bir durumla karşılaştığımda, ahirette başıma gelebilecek şeyleri düşünerek bir ürperti ve heyecan duyarım				
11. Tabiatındaki her şeyin son derece düzenli olması karşısında Allah'ın kudretine hayranlık duyarım				

On ikiden yirmi bire kadar (12-21) olan maddelerle ilgili olarak sizden, söz konusu maddelerde ifade edilen davranışları hangi sıklıkta yaptığınızı belirtmeniz istenmektedir. Lütfen sizin için en uygun olan şıkkın altındaki harfi çarpı işareti (X) koyarak işaretleyiniz

	Her zaman	Çoğu zaman	Bazen	Hiçbir
12. İncamın gereği olan ibadetleri yerine getiriyorum				
13. Dinde yasak edildiği için içki içmekten kaçınıyorum				
14. Kumar oynamak günah olduğu için kumar oynamaktan kaçınıyorum				
15. Evlilik dışı cinsel ilişki (zina) dinde yasaklandığı için bu tür ilişkiden uzak				
16. Rüşvet alıp vermek günah olduğu için rüşvet alıp vermiyorum				
17. İnsanları aldatmak dînî incamı aykırı olduğu için kimseyi aldatmamaya özen				
18. Dînî incamı göre doğru sözlü olmak gerektiğinden, doğru söylemeye gayret				
19. Ana-babaya iyi davranmayı Allah emrettiği için anne babama iyi davranıyorum				
20. Söz verildiği zaman sözünde durmak dînî bir kural olduğundan, verdiğim sözü				
21. Dînî incamı göre komşulara iyi davranmak gerekli olduğundan komşularıma iyi				

davranıyorum.				
Aşağıdaki maddelerle ilgili olarak sizden, verilen bilgilerin doğru olup olmadığını belirtmeniz istenmektedir.				
Eğer okuduğunuz ifade doğru ise "D" (doğru) seçeneğini yanlış ise "Y" (yanlış) seçeneğini çarpı işareti (X) koyarak işaretleyiniz				
	DO	GRU	YAN	LIS
22.Cuma namazını tek başına kılmak mümkündür	D	Y		
23.Oruçlu kimse yalan söylerse orucu bozulur	D	Y		
24.Kabe Hz. Muhammed'in kabrinin bulunduğu yerdir	D	Y		
25.Kur'an 114 süreden meydana gelmiştir	D	Y		
26.Hz. Ali Hz. Muhammed'in Hz. Hatice'den doğan oğludur.	D	Y		
27.Akşam namazının farzı 3 rekattır	D	Y		
28.Kur'an'ı Arapça metninden okumayı bilmek her Müslüman için farz değildir	D	Y		
29.Cinlerin varlığı Kur'an'da belirtilmiştir	D	Y		
30.Dînî bilgiler diğer bilgilerden daha değerlidir	D	Y		
31.Zengin olsun fakir olsun her Müslüman'ın hayatında bir defa hacca gitmesi farzdır	D	Y		